

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**STRATEJİK YÖNETİMİN ULUSLARARASI TİCARETİN
SERBESTLEŞTİRİLMESİNDEKİ ROLÜ VE EKONOMİK
BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ: LİBYA ÖRNEĞİ**

RIAD AMEHMED HASSAN ETBIGA

DOKTORA TEZİ

PROF. DR. EROL TURAN

OCAK - 2024
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Riad Amehmed Hassan ETBIGA

ÖZET**DOKTORA TEZİ****STRATEJİK YÖNETİMİN ULUSLARARASI TİCARETİN
SERBESTLEŞTİRİLMESİNDEKİ ROLÜ VE EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNE ETKİSİ: LİBYA ÖRNEĞİ****RIAD AMEHMED HASSAN ETBIGA****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****İŞLETME ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN: PROF. DR. EROL TURAN**

Bu çalışma, stratejik yönetimin uluslararası ticaretin liberalleşmesi üzerindeki etkisini ve bunun Libya'daki ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ele alınmaktadır. Çalışmanın odak noktası, teknolojinin benimsenmesi, stratejik ittifaklar, öğrenme kültürünün teşvik edilmesi ve ürünün yeniden yapılandırılması gibi stratejik yönetim uygulamalarının ticaretin serbestleştirilmesini ve ekonomik kalkınmayı nasıl etkilediğini belirlemektir. Katılımcıları yönetsel rollerine göre kategorilere ayıran, ardından her katman içinde rastgele örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Veriler anketler aracılığıyla toplanmış ve Sosyal Bilimler İstatistik Paketi (SPSS) kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek adına korelasyon analizleri de dahil olmak üzere hem tanımlayıcı hem de çıkarımsal istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bulgular, stratejik yönetim uygulamaları ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışma, stratejik yönetimin uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde de önemli bir rol oynadığını ve böylece Libya ekonomisine küresel pazarda rekabet avantajı sağladığını ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve rekabetçi ticari avantajlar elde etmek için stratejik yönetimi politika oluşturma ve iş uygulamalarına entegre etmenin önemini doğrulamaktadır. Çalışma, Libya bağlamına özel olarak odaklanarak, stratejik yönetimin hem uluslararası ticaretin liberalizasyonunda hem de ekonomik büyümede olumlu etkisine dair ampirik kanıtlar sağlayarak mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Stratejik Yönetim, Yönetim, Ekonomik Büyüme, Libya

Ocak 2024, 101 Sayfa

ABSTRACT**PH.D THESIS****THE ROLE OF STRATEGIC MANAGEMENT IN THE
LIBERALIZATION OF INTERNATIONAL TRADE AND ITS IMPACT
ON ECONOMIC GROWTH: CASE STUDY IN LIBYAN****RIAD AMEHMED HASSAN ETBIGA****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION
SUPERVISOR: PROF. DR. EROL TURAN**

This study considers the impact of strategic management on the liberalization of international trade and its impact on economic growth in Libya. The focus of the study is to determine how strategic management practices such as technology adoption, strategic alliances, promoting a learning culture and product restructuring affect trade liberalization and economic development. The method of dividing the participants into categories according to their managerial roles and then random sampling within each layer was preferred. Data were collected through surveys and analyzed using the Statistical Package for Social Sciences (SPSS). The study used both descriptive and inferential statistical methods, including correlation analyses, to examine the relationships between variables. The findings show that there is a statistically significant positive correlation between strategic management practices and economic growth. Additionally, the study revealed that strategic management also plays an important role in liberalizing international trade, thus providing the Libyan economy with a competitive advantage in the global market. These results confirm the importance of integrating strategic management into policy making and business practices to achieve sustainable economic growth and competitive business advantages. The study contributes to the existing literature by providing empirical evidence on the positive impact of strategic management on both international trade liberalization and economic growth, with a specific focus on the Libyan context.

KEYWORDS: Strategic Management, Management, Economic Growth, Libya

January 2024, 101 Page

TEŞEKKÜR

Bu araştırma, sonsuz sevgisi, sarsılmaz desteği ve sürekli teşvikiyle bu akademik yolculuk boyunca beni ayakta tutan sevgili eşime ve çocuklarıma derinden ithaf edilmiştir. Onların bana olan inançları benim yol gösterici ışığım oldu ve bu çabayı sonuca ulaştırma kararlılığımı körükledi.

Ayrıca danışmanım Prof. Dr. Erol TURAN'a da özel teşekkürlerimi sunuyorum. Onun rehberliği ve tavsiyeleri tezimi yazmanın tüm aşamalarında bana büyük katkı sağladı. Ayrıca öğrenme yolculuğumda bana ilham veren İşletme bölümü öğretim üyelerine de teşekkür ederim.

Bu bağlılığımı, anısı bana her gün ilham vermeye devam eden merhum anneme sunuyorum. Onun öğretileri, sevgisi ve yılmaz ruhu benim yol gösterici yıldızlarım oldu ve umarım bu çalışma onun hayatımdaki kalıcı etkisine bir saygı duruşu niteliğindedir.

Ayrıca babama, kardeşlerime, akrabalarım ve değerli arkadaşlarıma da saygı duyuyorum. Onların aralıksız destekleri ve kararlı varlıkları çok değerliydi; bana, özellikle bu çalışma için yurt dışında geçirdiğim süre boyunca, sebat etme gücü ve umudu sağladı. Akademik olarak bana rehberlik eden olağanüstü eğitimciler, mentorlar ve danışmanlara da en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Onların bilgeliği ve rehberliği entelektüel ve kişisel gelişimimin şekillenmesinde etkili oldu.

Ulaştırma Bakanlığı ve Sivil Havacılık Otoritesi'ndeki değerli meslektaşlarıma beni aday göstererek bu seçkin dereceyi kazanabileceğime inandıkları için minnettarım.

Son olarak bu çalışmamı gücümün, bilgeliğimin ve rehberliğimin nihai kaynağı olan İlahi Yaratıcıya ithaf ediyorum. Bu araştırmayı tamamlamak için gerekli olan eleştirel düşünme becerileri, dayanıklılık ve sağlıkla kutsanmam ilahi lütuf sayesinde oldu. Minnet dolu bir kalple bu ithafları sunuyorum.

Riad Amehmed Hassan ETBİGA

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Kavramsal Çerçeve	2
1.2 Örgütsel Performans	5
1.3 Stratejik Değişim Yönetimi	7
1.4 Libya'da Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret	9
1.5 Problem Tespiti	10
1.6 Araştırma Amaçları	11
1.7 Araştırma Soruları	11
1.8 Araştırmanın Katkıları	12
1.9 Araştırmanın Hipotezleri	13
1.10 Araştırmanın Önemi	13
1.11 Metodoloji	15
1.12 Örneklem	15
1.12.1 Veri Kaynakları ve Veri Toplama Teknikleri	15
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	17
2.1 Stratejik Yönetim	17
2.1.1 Stratejik Yönetim Süreci	19
2.1.2 Strateji Yönetimi İçin Teorik Arka Plan	22
2.1.3 Stratejik Yönetimin Hedefleri	23
2.1.4 Stratejik Yönetimin Aşamaları	25
2.1.5 Finansal Performans ve Stratejik Yönetim	26
2.2 Uluslararası Ticaret ve Ticaretin Serbestleştirilmesi	27
2.2.1 Stratejik Ticaret Politikaları ve Kurumsal Çıkarlar	29
2.2.2 Ticaretin Serbestleşmesi ve Sonuçları	30
2.3 Libya Ekonomisi ve Ticaret Politikaları	31
2.3.1 Libya'nın Sosyoekonomik Reformları	35
2.3.2 Libya'nın İthal İkameci ve İhracatçı Büyüme Stratejileri	36
2.3.3 Libya'nın Ekonomik Değişiminin Temel Aşamaları	37
3. METODOLOJİ	40
3.1 Evren	41
3.2 Veri Toplama Yöntemleri	41
3.3 Veri Toplama Araçları	42
3.4 Veri Analiz Yöntemleri	44
3.5 Etik	44
3.6 Sınırlılıklar	45
3.7 Örneklemenin Demografik Değişkenleri	46

3.8 Stratejik Yönetim Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	50
3.9 Stratejik Yönetim Ölçeği Güvenilirlik Analizleri	52
3.10 Ulusal Büyüme Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri.....	52
3.11 Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri	53
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	55
4.1 Sonuçlar.....	55
4.1.1 Araştırmanın Hipotezleri ve Analiz Yöntemleri	55
4.1.2 Birinci Hipotezin Test Edilmesi.....	60
4.1.3 İkinci Hipotezin Test Edilmesi.....	62
4.1.4 Üçüncü Hipotezin Test Edilmesi (korelasyon yapılacak)	63
4.1.5 T-Testi ve ANOVA Analizleri.....	65
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	72
5.1 Sonuçlar.....	72
5.2 Öneriler.....	73
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	82
EK-A: Anket (İngilizce).....	83
EK-B: Anket (Türkçe).....	86
EK-C: Anket (Arapça).....	88

ŒEKİLLER DİZİNİ**Sayfa**

Œekil 1.1 Teorik Çerçeve	5
--------------------------------	---

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1	Katılımcıların Cinsiyetine Göre Örneklemen Frekans Dağılımı	46
Tablo 3.2	Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Örneklemen Frekans Dağılımı.....	47
Tablo 3.3	Katılımcıların Kurumdaki Deneyimlerine Göre Frekans Dağılımı.....	47
Tablo 3.4	Katılımcıların Unvanlarına Göre Örneklemen Frekans Dağılımı.....	48
Tablo 3.5	Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Frekans Dağılımı.....	48
Tablo 3.6	Katılımcıların Gelirleri İlgili Yorumlarına Göre Frekans Dağılımı....	49
Tablo 3.7	Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Frekans Dağılımı.....	49
Tablo 3.8	Veri Analiz Yöntemleri	50
Tablo 3.9	Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Testi: Stratejik Yönetim Ölçeği	51
Tablo 3.10	Stratejik Yönetim Ölçeği Güvenilirlik Analizleri	52
Tablo 3.11	Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Testi: Ulusal Büyüme Ölçeği.....	52
Tablo 3.12	Ulusal Büyüme Ölçeği Güvenilirlik Analizleri.....	53
Tablo 3.13	Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Testi: Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği	53
Tablo 3.14	Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği Güvenilirlik Analizleri.....	54
Tablo 4.1	Araştırmmanın Hipotezleri ve Hipotezlerin Test Edilmesinde Kullanılan Analizler	56
Tablo 4.2	Stratejik Yönetim Ölçeği Madde Ortalamalarına İlişkin Değerler	56
Tablo 4.3	Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği Madde Ortalamalarına İlişkin Değerler	58
Tablo 4.4	Ulusal Büyüme Ölçeği Madde Ortalamalarına İlişkin Değerler	59
Tablo 4.5	Birinci Hipoteze Ait Tanımlayıcı İstatistikler	60
Tablo 4.6.	Stratejik Yönetim, Ulusal Büyüme ve Ticaretin Serbestleşmesi Değişkenlerinin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 4.7.	Stratejik Yönetim, Ulusal Büyüme ve Ticaretin Serbestleşmesi Değişkenlerinin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 4.8	Üçüncü Hipoteze Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	63
Tablo 4.9	Üçüncü Hipoteze Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	64
Tablo 4.10	Cinsiyet ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin t-Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.11	Yaş ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	65
Tablo 4.12	Eğitim Düzeyi ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	66
Tablo 4.13	Eğitim Düzeyi ve Stratejik Yönetim Algılarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	66

Tablo 4.14 Katılımcıların Unvanları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.15 Katılımcıların Unvanları ve Stratejik Yönetim Algılarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları	68
Tablo 4.16 Katılımcıların Medeni Durumları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	68
Tablo 4.17 Katılımcıların Medeni Durumları ve Stratejik Yönetim Algılarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları	69
Tablo 4.18 Katılımcıların Çalışma Süreleri ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	69
Tablo 4.19 Katılımcıların Gelir Düzeyleri ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	70
Tablo 4.20 Katılımcıların Mülkiyet Durumları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	70
Tablo 4.21 Katılımcıların Mülkiyet Durumları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim ve Ticari Serbestleşme) İlişkin Tukey Testi Sonuçları	71

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
DF	: Özgünlük Derecesi
EFA	: Açıklayıcı Faktör Analizi
HCT	: Beşeri Sermaye Teorisi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin Testi
LPA	: Libya Siyasi Anlaşması
RVB	: Kaynak tabanlı görünüm
SPSS	: Sosyal Bilim İçin İstatistik Paketi
TOC	: Kısıtlar Teorisi

1. GİRİŞ

Stratejik yönetim kavramı son zamanlarda özellikle piyasa operasyonlarında etkileyici sonuçlar üretmeye devam etmektedir. Günümüzde faaliyetlerinde stratejik planlama tekniklerini ve süreçlerini kullanmayan, kâr elde etmek adına faaliyet gösteren bir organizasyon bulmak oldukça güçleşmiştir. Bir organizasyon içerisinde doğru şekilde oluşturulan stratejik planlama esasları başarı olasılığını ciddi bir şekilde artırmaktadır. Stratejik planlamaya sahip olmayan işletmelerin rekabet edebilme şansları ise çok düşük bir düzeydedir (Agwu, 2018).

Stratejik yönetim, bir kuruluşun uzun vadeli hedeflerine ulaşmak için seçimler yapmasını ve düzeltici eylemlerde bulunmasını ifade eden bir kavram şeklinde tanımlanabilmektedir. Çalışma hedeflerine ulaşabilmek adına planların oluşturulması ve uygulanması adına gerçekleştirilen bir dizi seçim ve eylemi içermektedir. Bu nedenle stratejik yönetim uygulamaları; stratejik planlama, strateji uygulama, strateji değerlendirme ve strateji kontrolü faaliyetlerini içermektedir. Bu uygulamalar firmanın sektörde rekabet edebilmesinde etkili olmakta, diğer yandan performansın artmasını sağladığı ileri sürülmektedir (Momanyi, 2020).

Örgütsel performansı artırmak için en yararlı yönetim stratejilerinden biri, etkili karar almanın yanı sıra metodik stratejik formülasyonu ve uygulamayı vurgulayan stratejik yönetimdir. Stratejik yönetim tarihsel açıdan bakıldığında özel sektörde daha yaygın bir şekilde tercih edilmiş ancak son on yılda kamu sektöründe de tercih edilme oranı artış göstermiştir (Joyce, 2015). Kamu sektöründe kalitenin değerinin daha iyi anlaşılmasının bir sonucu olarak, 1980'lerden bu yana birtakım reformlar gerçekleştirilmiştir (Nagaraj, 2003). Stratejik yönetim sürecindeki adımlar; stratejik misyonun oluşturulması, hedeflerin belirlenmesi, mevcut durumun analiz edilmesi, stratejinin tasarlanması, stratejinin uygulamaya konulması ve sürecin değerlendirilmesi şeklinde sıralanabilmektedir. Sürecin bir bölümündeki değişiklik, dinamik ve sürekli olduğundan stratejinin tamamında değişiklik sürecini gerektirebilmektedir.

Bir strateji geliştirilirken, giriş engelleri, rekabetçi ortam, alternatiflerin mevcudiyeti, müşterilerin ve tedarikçilerin pazarlık gücü dahil olmak üzere endüstriyel ortamla ilgili unsurlar önemle dikkate alınmalıdır. Uygun stratejiler oluşturarak, performans artışını destekleyecek bir örgüt yapılandırılarak, çeşitli kaynak alanlarındaki stratejileri finanse ederek ve stratejik değişimi yöneterek, stratejiyi eylem halinde yönetmek, seçilen stratejilerin gerçekten uygulanması amaçlanmaktadır (Mankins ve Steele, 2005). Örgütün misyonu, bu amacı gerçekleştirmek için yapılan planlar ve alınacak önlemler stratejik yönetim tarafından tanımlanmaktadır. Genelde stratejik yönetim, bir kuruluşun uzun vadedeki genel performansını oluşturan yönetsel seçimler ve faaliyetler dizisi şeklinde de tanımlanabilmektedir. Örgütsel hedeflere ulaşmak için organizasyonu ve çevresini uyumlu hale getirmeye yardımcı olacak stratejilerin geliştirilmesi ve eyleme geçirilmesi önem teşkil etmektedir. İşletmeye stratejik yönetim sayesinde kapsayıcı bir yön verilir. Sürdürülebilir stratejik yönetim ilkelerini uygulayan işletmeler, karşılaştıkları çevresel sorunlara, sürdürülebilirliği desteklemek için savundukları değerlere ve paydaşlarının çevreyle ilgili çıkarlarına dayalı olarak planlarını formüle etmekte, uygulamaya koymakta ve değerlendirmektedir (Mohammed ve Rugami, 2019)).

Stratejik planlama, bir kuruluşun durumunu (güçlü ve zayıf yönleri) ve dış çevreyi (fırsatlar ve tehditler) dikkate alarak sürekli olarak yönetilmesini, başarılı olabilmek için en büyük potansiyele sahip pazardan yararlanılmasını ve bir malın veya hizmetin yüksek oranda satışını sağlamaktadır. Geleneksel yönetim verimliliğe odaklanırken stratejik yönetim etkililiğe odaklanmaktadır (Mikoluk, 2013).

1.1 Kavramsal Çerçeve

Ticaretin serbestleşmesi, ülkeler arasında ticareti gerçekleştirilen malların serbest değişimi üzerindeki kısıtlamaların veya engellerin kaldırılmasını diğer bir deyişle azaltılmasını ifade etmektedir. Bu, hem tarife (görevler ve ek ücretler) hem de tarife dışı engellerin (lisans kuralları, kotalar ve diğer gereklilikler vb.) kaldırılmasını veya azaltılmasını içermektedir. Bu kısıtlamaların hafifletilmesi veya ortadan kaldırılması genellikle "serbest ticaretin" teşvik edilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Bu, bir hükümetin ithalata karşı ayrımcılık yapmadığı, tarifeler (ithalata), sübvansiyonlar

(ihracata), kotalar uygulayarak ihracata müdahale etmediği bir politika olarak nitelendirilmektedir. Karşılaştırmalı üstünlük yasasına uygun olarak ticaretin serbestleştirilme bahsi geçen yasaya göre ticaret ortaklarının mal ve hizmet ticaretinden karşılıklı kazanç elde etmesine izin vermektedir (Findlay, 1991).

Ticaretin serbestleştirilmesi politikası altında fiyatlar genellikle arz ve talebin dengelenmesi sonucu ortaya çıkmakta, kaynak tahsisinin tek belirleyicisi olma niteliği taşımaktadır. Serbest ticaret, ticaret yapan ülkeler arasında mal ve hizmetler tahsisinin kuralsızlaştırmasını önleyici olan, ilerde ortaya çıkabilecek farklı fiyat stratejilerinin olduğu diğer ticaret politikalarından farklılaşmaktadır. Ticaret serbestleşmesi ile yönetilen fiyatlar, korumacı politikalar da dahil olmak üzere fiyat ayarlamaları veya arz kısıtlamaları yoluyla hükümetin piyasaya müdahalesinin sonucudur. Bu tür hükümet müdahaleleri hem tüketicilere hem de üreticilere yönelik mal ve hizmetlerin maliyetini artırabileceği gibi azaltabilmektedir (Stiglitz, 1991).

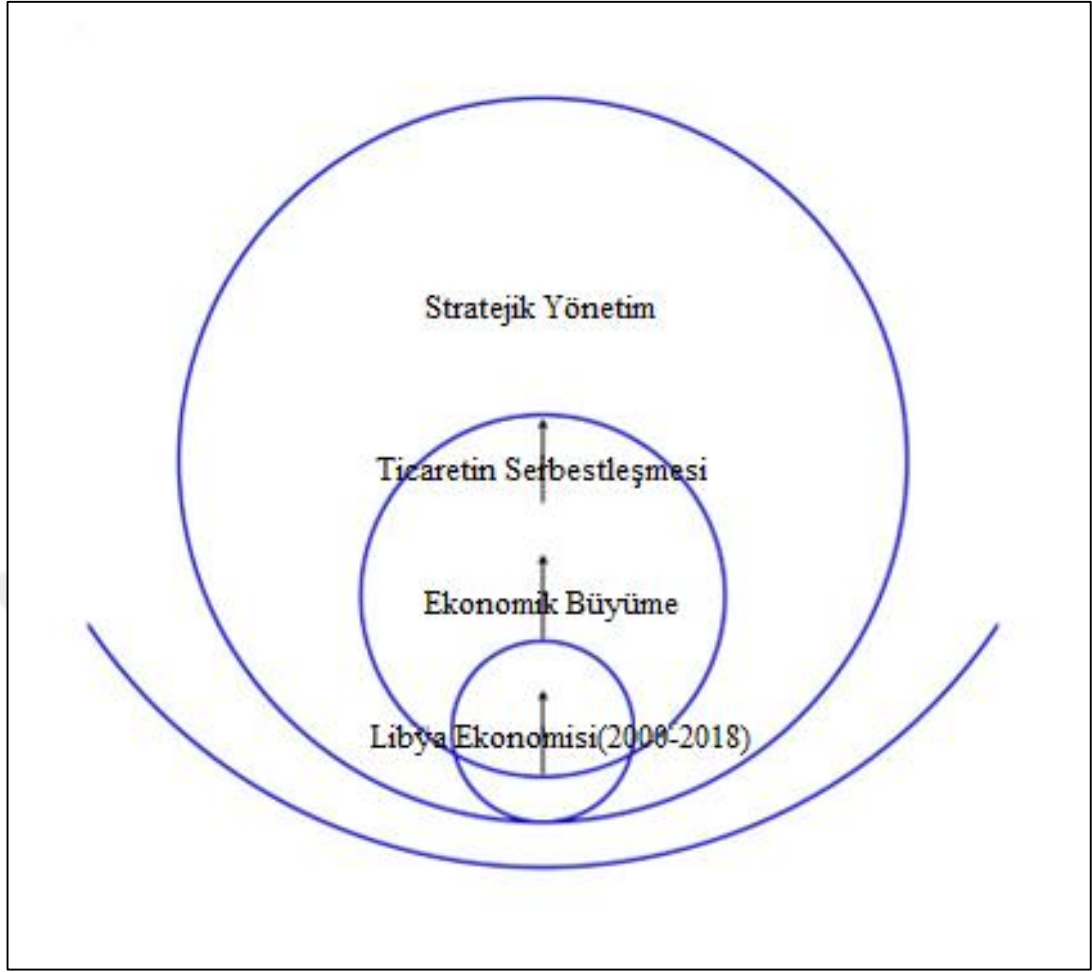
20. yüzyılın ortalarından bu yana ülkeler, uluslararası ticarete yönelik tarife engellerini ve para birimi kısıtlamalarını giderek azaltma politikası izlemektedirler. Bununla birlikte, ticareti serbestleşmesini engellemek adına etkili olabilecek politikalar arasında ithalat kotaları, vergiler ve yerli sanayiye sübvansiyonlar vermeye yönelik çeşitli yöntemler yer almaktadır. Müdahaleler, sübvansiyonları, vergileri ve tarifeleri, düzenleyici mevzuat ve ithalat kotaları gibi tarife dışı engelleri ve hatta Kuzey Amerika Serbest Ticareti gibi hükümetler arası yönetilen ticaret anlaşmalarını içermektedir (Borras, vd., 2010).

Parikh ve arkadaşlarının (2011) aynı konuyu ele alan ve 64 ülke üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmalarında, farklı ülkelerin veya farklı bölgelerin ait olduğu hatta bazen bölgeler içinde ticaret blokajları olduğu durumlarda bazı anlaşmaların ciddi sınırlamalara neden olabildiği tespit edilmiştir. Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinin ayrı ayrı ele alındığı bu çalışmada Afrika, Asya ve Latin Amerika bloğu için orijinal örnekte sırasıyla 30, 14 ve 20 ülke bulunmaktadır. Gelir ticaret hadleri (ÜFE) bilgilerinin mevcut olmadığı ülkeler hariç tutulduğunda, sırasıyla 25, 11 ve 18 ülke bulunmaktadır. Bloklara bölündüğümüz için zaman içinde ülkelere göre daha fazla gözlem elde edilmiştir. Zamana göre küçültülmüş gözlemler kullanılmış ve

ardından her blok için gözlemler bir araya getirilmiştir. Çalışmada büyüme değişkeni doğrudan etkilenmemekte modelin tam olarak eş zamanlı olmadığı bir model önerilmektedir. Afrika ekonomileri için ticaret dengesi ile GSYİH büyümesi arasındaki ilişki negatif ancak anlamlı değildir; Asya ve Latin Amerika ülkeleri için ise büyüme oranındaki artış ticaret dengesinin GSYİH yüzdesine göre önemli ölçüde etkilidir. Serbestleşmenin Asya ve Latin Amerika ülkelerindeki büyüme üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi varken, Afrika ekonomilerinde bu önemli bir rol oynamamaktadır. Görünüşe göre Afrika ekonomileri yapısal olarak Asya ve Latin Amerika ekonomilerinden farklı ve her bloğun ele alınması, gelişmekte olan tüm ekonomilerin verilerinin bir havuzda toplanmasının temelinde yatan bazı zayıflıkları ortaya koymaktadır.

Bu modelden çıkarılabilecek önemli sonuç, serbestleşme altında hem ticaret dengesinin GSYİH'ye hem de cari hesabın GSYH'ye oranı yurt içi büyüme üzerinde farklı etkilere sahip olduğudur. Açıklayıcı değişkenlerin düşük, orta ve yüksek değerlere sahip farklı modelleri tahmin amacıyla ele alındığında, tahmin edilen ticaret dengesinin GSYİH açıklarına göre çok fazla değişmediği görülmektedir. Modellerin çoğunda büyüme oranlarına göre ticaret açıklarının GSYİH yüzdelere duyarlılığı genellikle düşük tespit edilmiştir.

Gelişmiş ülkelerdeki büyüme ve gelişmekte olan ekonomiler için ticaret koşullarının uygun olması, dünya piyasa koşulları uygunsa, düşük büyüme oranlarıyla daha yüksek ticaret açıklarının ortaya çıkma olasılığını azaltmaktadır. Bu tip ekonomi politikası benimseyen ülkelerde uygun reel döviz kurlarının oluşabileceği uygun ticaret politikalarının uygulanması gerekmektedir. Bu sayede kısa vadede şokların etkileri azaltılabilir. Aynı zamanda ticaret açıkları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrusal olmaması ve çok yüksek bir ekonomik büyümenin ticaret dengesinde iyileşmeye yol açması da söz konusu olabilir. Çin bu durumun en temel örneklerinden biridir. Orta vadede, eğer gelişmiş ekonomiler kendi pazarlarına daha hızlı erişim sağlarsa, gelişmekte olan ekonomilerdeki büyüme muhtemelen ticaret dengesini iyileştirme eğiliminde olacaktır (Parikh vd., 2011).

Şekil 1.1 Teorik Çerçeve

Şekil 1. özellikle 2000 yılından 2018 yılına kadar Libya ekonomisi bağlamında stratejik yönetimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine odaklanarak, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde stratejik yönetimin rolüne ilişkin gerçekleştirilmiş olan bu çalışmanın teorik çerçevesini görsele aktarılmasıdır.

1.2 Örgütsel Performans

Organizasyonel hedeflere ulaşmak için stratejilerin formüle edilmesini ve uygulanmasını içeren etkili stratejik yönetim, bir organizasyonun uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin karmaşıklıklarını yönetme yeteneğini önemli ölçüde ve olumlu etkileyebilme yeteneğine sahiptir. Bu bağlamda örgütsel performansın artırılması önemli olan ilkelerin de çalışmanın bu alt başlığında açıklanması önem teşkil etmektedir. Bu ilkeler aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Mikoluk, 2013);

Rekabet Edebilirlik: Kaynaklarını, operasyonlarını ve pazardaki varlıklarını stratejik olarak yöneten etkin bir şekilde yönetebilen örgütler, küresel pazarda rekabet edebilmek adına daha iyi bir konuma sahip olmaktadır. Örgütler, stratejilerini liberalleşmiş uluslararası ticaretin sunduğu fırsatlarla uyumlu hale getirerek rekabet güçlerini artırabilir ve pazar erişim sınırlarını genişletebilmektedir.

Uyarlanabilirlik: Örgütsel performans, bir kuruluşun değişen pazar dinamiklerine uyum sağlama yeteneğiyle yakından ilişkilidir. İyi yönetilen bir örgüt, ticaret politikalarındaki, pazar taleplerindeki ve ekonomik koşullardaki değişikliklere hızlı bir şekilde yanıt verebilmekte ve değişken ortamlarda dahi başarılı olmaktadır.

Yenilik: Stratejik yönetim, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinden yararlanmak isteyen kuruluşlar için hayati önem taşıyan yeniliği teşvik etmektedir. Yenilikçi ürünler, hizmetler ve iş modelleri kuruluşlara rekabet avantajı sağlamakta, yeni uluslararası pazarlara daha rahat giriş yapmalarına imkân tanımaktadır.

Risk Yönetimi: Etkili stratejik yönetim politikaları, risk değerlendirme ve azaltma stratejilerini içermektedir. Döviz dalgalanmaları veya jeopolitik belirsizlikler gibi uluslararası ticaretle ilişkili risklerin proaktif bir şekilde tespit edilmesini sağlayan stratejik yönetim faaliyetleri örgütlerin performanslarını sürekli bir şekilde arttırmalarına imkân tanımaktadır.

Kaynak Kullanımı: Stratejik yönetim, kaynak tahsisinin optimize edilmesini içermektedir. Sermaye, emek ve teknoloji gibi kaynakları verimli bir şekilde tahsis eden kuruluşlar, liberalleşmiş uluslararası ticaretin sunduğu fırsatları yakalamak için daha iyi donanıma sahip olmaktadır.

Pazar Genişlemesi: Uluslararası ticareti serbestleştirilmesini savunan ve bunun için çaba gösteren örgütler, ürün veya hizmetlerine yönelik talebin arttığını savunmaktadır. Etkili stratejik yönetim, kaliteyi ve verimliliği korurken örgütlerin operasyonlarını bu artan talebi karşılayacak şekilde ölçeklendirmelerine yardımcı olmaktadır.

Ölçme ve Değerlendirme: Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi bağlamında stratejilerinin etkisini ölçmek için kuruluşlar performans ölçümleri ve değerlendirme

kriterleri kullanmalıdır. Stratejik yönetim, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmek ve buna göre ayarlamalar yapmak için gerekli araçları ve metodolojileri sağlamaktadır.

Sürdürülebilirlik: Sürdürülebilirlik, uluslararası ticarete giderek artan bir endişe kaynağıdır. Sürdürülebilirliği gerçekleştirebilmek adına gerekli uygulamaları stratejilerine entegre eden örgütler yalnızca itibarlarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda kendilerini gelişen pazar trendleri ve düzenlemelerine de uyumlu hale getirmiş olur.

Örgütsel performans, kaynakların, yeteneklerin ve pazar konumlandırmasının etkin bir şekilde yönetilmesi ile ilişkilidir. Libya bağlamında ele alınacak olduğunda uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin olarak bu çalışmada, kurumların bu alanlarda ne kadar iyi performans gösterdiğini anlamak, daha geniş ekonomik manzaraya ilişkin bilgiler sağlayacaktır.

1.3 Stratejik Değişim Yönetimi

Stratejik değişim yönetimi kavramı bir örgütün stratejisinin kapsamı, kaynak tahsisi, rekabet avantajları eşliğinde değiştirilmesini ifade etmektedir. Stratejik değişim yönetimi, stratejilerin, yapıların ve süreçlerin ortaya çıkmasıyla yönlendirilen temel örgütsel yenilenmeyi ve genişlemeyi gerektirmektedir. İnsanların, yeni bilgi ve yeteneklerin yanı sıra, stratejik değişim yönetimi sürecinin bir parçası olarak, esasen olaylara ilişkin yeni bakış açıları ortaya koymaları önem teşkil etmektedir. Diğer yandan çalışanların yeni davranış ve tutumları benimseyebilmeleri için kapsamlı bir yeniden yönlendirme sürecinden geçmeleri de stratejik değişim yönetiminin bir parçasıdır (Sterling, 2016).

Stratejik değişim, farklı öncelikleri ve bir süredir yürürlükte olan ilişkileri yeniden düzenlemeyi gerektirdiğinden sıklıkla iç ve dış çatışmalara neden olmaktadır. Butler ve Carney (1986) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmaya göre etkili bir şekilde rekabet edebilmek için, modern örgütlerin operasyonlarının, teknolojilerinin, iş süreçlerinin, mallarının ve hizmetlerinin yanı sıra çeşitli yönetim yaklaşımlarına ilişkin tüm alanlarda üstünlük ve benzersizlik için çabalaması gerekmektedir.

Planlama, organizasyon, personel temini, yönlendirme ve kontrol fonksiyonları stratejik değişim yönetiminin önemli unsurları olarak sıralanabilmektedir. Yalnızca yaratıcı ve yeni düşünceler bu dönüşümleri gerçekleştirmek adına yeterli değildir. Endüstrinin yüksek düzeydeki faaliyetleri nedeniyle sektörde yer alan örgütlerin stratejik değişimi nasıl ele aldıklarını anlamak büyük önem teşkil etmektedir.

Van de Ven ve Poole'a (1995) göre stratejik değişim, bir örgütün biçim, kalite veya statü bakımından dış çevresiyle uyumunun evrimidir. Yatırım getirisini en üst düzeye çıkarmak için stratejik dönüşümün işlevsel, uyarlanabilir, sektöre özel ve teknik açıdan üstün olması gerekmektedir. Duruma yönelik uygulanan stratejik değişim hem paydaşlar tarafından arzu edilir olduğunda hem de kaynaklar, beceriler ve yeterlilikler açısından mümkün olduğunda örgüt tam bir başarıya ulaşmaktadır. Stratejik dönüşüm uzun vadelidir, tüm şirketi etkilemekte ve verimliliği artırmaya yönelik girişimleri ifade etmektedir (Van de Ven ve Poole, 1995).

Rose ve Lawton'a (1999) göre ise stratejik değişim yönetimi her yerde son derece önemlidir. Ayrıca olumlu ya da olumsuz birçok iç ve dış etkenden ciddi bir şekilde etkilenmektedir. Yöneticiler, stratejik değişim girişimlerinin başarılı olabilmesi adına hem iç hem de dış faktörleri göz önünde bulundurmalıdır. İç faktörler; yapı, kültür, iç güç, zaman, beceriler, geçmiş, kapsam, hazırlık ve kaynak kullanılabilirliği şeklinde sıralanabilir. Dış faktörler ise yasalar, rekabet düzeyi, teknik, sosyal, politik ve ekonomik faktörleri içermektedir. Pazar paylarını korumak ve kârlılıklarını artırmak amacıyla dünya genelinde çok sayıda işletme şu anda stratejik değişim faaliyetlerini uygulamaya çalışmaktadır. Stratejik değişim programcıları, kültür değişimi, iş süreci mühendisliği, yetkilendirme ve tam kalite gibi iyi organize edilmiş yönetim taktiklerinin son ürünüdür. Kuruluşların değişen rekabet koşullarına uyum sağlama zorunluluğu, diğer stratejik değişim projelerini motive eden en önemli etkenlerden biridir. Stratejik değişim sıklıkla bir organizasyonun stratejisinde, yapısında, sistemlerinde, prosedürlerinde ve kültüründe önemli değişimler yapılmasını gerektirmektedir. Birçoğu bir uygulama gerçekleştirdiklerini anlamadığından, yani aslında planları formüle etmek yerine gerçeğe dönüştürmek anlamına geldiğinden, çoğu örgüt stratejik dönüşümü sağlama konusunda zayıf bir başarı düzeyine sahip olarak nitelendirilmektedir (Carucci, 2021).

Günümüzde örgüt yöneticilerinin çoğunluğu, bir organizasyonun hayatta kalması için değişimin ele alınması ve etkili bir şekilde yönetilmesi gereken sürekli bir olguya dönüştüğü konusunda hemfikirdir. Teknoloji, pazar, bilgi sistemi, küresel ekonomi, sosyal değerler, işgücü demografisi ve politik çevre reformlarının tümü üretim süreçleri, mallar ve hizmetler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu güçler bir organizasyonun dışında dinamik, öngörülemeyen, talepkâr ve hazırlıksız örgütler için sıklıkla örgütlere ciddi zarar verebilecek olan bir ortam yaratmaktadır (Burnes, 2004).

1.4 Libya'da Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret

İhracatın döviz gelirlerini artırma ve ülkenin ödemeler dengesini destekleme kabiliyeti düşünüldüğünde, dış ticaret faaliyetlerinin Libya ekonomisinde oynadığı rol büyük bir önem teşkil etmektedir. Ekonomik ve sosyal dönüşüm planlarında yatırım projelerine yönelik farklı hammadde ve ara mal taleplerini güvence altına alan ithalat faaliyetleri, tedarik etme işlevinin yanı sıra, yerel olarak üretilmeyen malları da tüketici talebine sunma işlevini gerçekleştirmektedir. Diğer yandan dış ticaret Libya'nın GSYİH'nın büyümesine yardımcı olmaktadır. Bunun nedeni ise ülke ekonomisi için hayati önem taşıyan petrol ihraç etme kabiliyetinin olması şeklinde açıklanabilmektedir. Bu husus Libya ekonomisinin dış ticaret faaliyetlerine yüksek düzeyde bağımlı olduğunu da göstermektedir (Jaber, 2008). Dış ticaret sürecini ve bunun GSYİH üzerindeki etkisini iyileştirmek adına dış ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlamak büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni dış ticaretin Libya ekonomisinde oynadığı üst düzey roldür (Frag, Ab-Rahim ve Mohd-Kamal, 2021).

Üretimde artışı sağlamak adına sermaye malları ve hammaddelerin ithalatı, fazla malların ihracatı ve diğer faktörler nedeniyle dış ticaret, ekonomik büyümenin temel itici gücü olarak görev yapmaktadır. İhracat ve ithalatın Libya'nın ekonomik büyümesiyle hem uzun vadeli hem de kısa vadeli nedensellik ilişkisine sahip olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda dış ticaretin ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, sanayiye ve tarımsal üretimi canlandırmak, ham petrol yerine mal ihracatını artırmak için petrol kaynaklarından yararlanılmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır (Frag, Ab-Rahim ve Mohd-Kamal, 2021).

1.5 Problem Tespiti

Uluslararası ticaret, ulusal sınırların ötesinde gerçekleştirilen ve ülkelerin kendi ekonomilerini etkileme gücüne sahip olan ticari faaliyetleri ifade etmektedir. Uluslararası ticaret hacminin artması ve ticaret engellerinin azalması, uluslararası ticaretin ülkelerin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisine ilişkin tartışmaları ve analizleri daha fazla tartışılır hale getirmiştir. Tarihsel sürece bakıldığında, uluslararası alanda daha aktif olan ülkelerin, iç pazar için üretim yapan ülkelere kıyasla daha üretken olma eğiliminde oldukları ispatlanmıştır (Kehinde, 2012).

Uluslararası ticaret ile bir ülkenin ekonomik büyümesi arasındaki ilişki olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Burada ilişkinin doğasını belirleyen unsur, ticareti yönetmek adına uygulamaya konan ekonomik politikalar olarak nitelendirilebilir. Günümüzde ağırlıklı olarak diğer ülkelerle ticari ilişkiler kurmadan tek başına ayakta kalabilen bir ülke bulunması neredeyse imkansızdır. Klasik ve neo-klasik iktisatçılar, ekonomik büyümenin motoru olarak uluslararası ticarete büyük önem vermişlerdir (Sun ve Heshmati, 2010).

Libya'daki ekonomik reformların stratejisi dış sektörle ilgili hedeflerin artırılmasını, ihracat artışının ivmesinde büyük bir değişim yaratılmasını ve dış sermaye kaynakları biçiminde çok büyük yabancı sermaye girişlerinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, Libya'nın uluslararası ticaret faaliyetleri ile ekonomik büyümesi arasındaki ilişkinin incelenmesini hedeflemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada aşağıdaki konular ele alınmıştır:

- Uluslararası ticaretin Libya'nın ekonomik büyümesi üzerindeki etkisinin incelenmesi.
- Libya'nın uluslararası ticaret bileşenleri ile ekonomik büyümesi arasındaki ilişkinin belirlenmesi.
- Uluslararası ticaretin bileşenleri ile Libya'nın ekonomik büyümesi arasındaki nedensel ilişkinin belirlenmesi.

1.6 Araştırma Amaçları

Bu çalışmanın temel amacı, Libya'da uygulanan stratejik yönetim faaliyetleri ile ticaretin serbestleşmesi arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi ve bu ilişkinin Libya'da ulusal büyümeye olan etkisinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın özel hedefleri şu şekilde sıralanabilir;

- Stratejik yönetim ve ticaret serbestleşmesini arasındaki ilişkinin Libya ekonomisine etkilerinin araştırılması.
- Ekonomik büyüme etkisini analiz edilmesi ve belirtilen dönemde ticaretin serbestleştirilmesinin Libya'nın ekonomik büyümesini nasıl etkilediğinin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi.
- Ticaret faaliyetlerinin performansının değerlendirilmesi. Aynı zamanda ticaretin serbestleştirilmesi bağlamında ihracat-ithalat dinamikleri ve ticaret dengesi dahil olmak üzere Libya'nın ticaret performansını analiz edilmesi.
- Son olarak, zorlukların, problemlerin ve çözüm önerilerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda, ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde karşılaşılan zorluklar belirlenmiş olup, gelecek yıllarda aynı zorluklarla karşılaşılmasında adına çözüm önerileri geliştirilmiştir.

1.7 Araştırma Soruları

Bu çalışma öncesinde oluşturulan araştırma soruları şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Stratejik yönetim faaliyetleri Libya'da ticaretin serbestleştirilmesini nasıl etkilemiştir?
- Ticaretin serbestleştirilmesinin Libya'nın ekonomik büyümesi üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur?

- Ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi de dahil olmak üzere Libya ticaretindeki temel eğilimler nelerdir?
- Libya ticaretin serbestleştirilmesi faaliyetlerinde hangi zorluklarla karşılaşmış ve bu zorlukların üstesinden gelmek adına ne gibi uygulamalar kullanmıştır? Ayrıca gelecekte bu zorlukların üstesinden gelebilmek adına ne gibi önerilerde bulunulabilir?

1.8 Araştırmanın Katkıları

Bu çalışmanın katkıları şu şekilde özetlenebilir;

Stratejik Değişim Yönetimini Anlamak: Araştırma, stratejik değişim yönetimi uygulamalarının Libya'daki telekomünikasyon şirketlerinin performansını nasıl etkilediğinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu bilgi hem akademisyenler hem de endüstri uygulayıcıları için değerli olabilecektir.

Odaklanmış Coğrafi Kapsam: Libya Sanayi Bakanlığına odaklanan çalışma, Libya'daki bu sektöre ilişkin yerelleştirilmiş bilgiler sunarak daha spesifik bir bakış açısı sunmaktadır.

Katılımcı Perspektifi: Araştırmanın katılımcıları olarak katılım yönetimi çalışanlarının, çeşitli organizasyonel düzeylerdeki stratejik değişim yönetimi uygulamalarının etkilerine ilişkin kapsamlı bir görünüm sağladığı görülmektedir.

Araştırma Tasarımı ve Metodolojisi: Veri toplamak için anket kullanılması, bu araştırma alanındaki metodolojik bilgiye katkıda bulunmaktadır.

Pratik Uygulama: Bulgular, Libya'daki sanayi bakanlığı tarafından stratejik değişim yönetimi uygulamalarını geliştirmek ve potansiyel olarak genel performanslarını iyileştirmek için pratik olarak uygulanabilir.

1.9 Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmanın soruları temel alınarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur. Bu çalışmadaki bağımsız değişken Libya'daki stratejik yönetim, bağımlı değişken ise uluslararası büyüme ve doğrusallaşma şeklinde tanımlanabilmektedir.

Hipotezler ise şu şekilde sıralanabilir;

H₁: Stratejik yönetim ile Libya'da ulusal büyümeyi etkileyen ticaretin serbestleşmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Libya'da ulusal büyümeyi etkileyen stratejik yönetim ile ticaretin serbestleşmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H₃: Libya'da ticaretin serbestleşmesi ile ulusal büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

1.10 Araştırmanın Önemi

Çalışma, literatür taramasına ve Libya ekonomisi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, özellikle farklı değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyması açısından önem teşkil etmektedir. Diğer yandan literatürde daha önce bu nitelikte bir çalışmanın yapılmaması ve gelecek çalışmalara yol gösterici olması açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenlerden dolayı, bu konu hakkında ele alınması ve açıklanması gereken bir bilgi boşluğu doldurulmuş olup, gelecekte yapılacak olan çalışmalarla birlikte genişletilebilme imkânı bulunmaktadır.

Çalışmanın bulguları çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Çalışma açısından önem teşkil eden hususlar şu şekilde sıralanabilir;

Ekonomi Politikası Rehberi Olma: Çalışmanın içgörülere, Libya'daki ekonomi politikalarının şekillendirilmesinde yer alan politika yapıcılar ve hükümet yetkilileri için değerli bir rehber niteliği taşıyacak şekilde açıklanmaktadır. Stratejik yönetimin uluslararası ticaretin serbestleşmesini ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi nasıl

etkilediğini anlamak etkili ekonomi stratejilerin geliştirilmesi adına öneriler sunmak açısından çalışma önem teşkil etmektedir.

Ticari Karar Alma Hususu: Libya'da uluslararası ticaret yapan özel şirketler çalışmanın bulgularından yararlanabileceklerdir. İşletmeler, stratejik yönetim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlamak suretiyle ticaret stratejileri, yatırım planları ve pazar genişletme girişimleri konusunda daha bilinçli kararlar alabileceklerdir.

Küresel Ekonomik Araştırma: Çalışma, uluslararası ekonomi ve stratejik yönetim alanına katkıda bulunmaktadır. Stratejik yönetim, ticaretin serbestleştirilmesi ve ekonomik büyüme arasındaki dinamiklerin anlaşılmasında küresel araştırmaların eksiklerini tamamlayabilecek ve zenginleştirebilecek şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca değişkenler arası ilişkilere, Libya bağlamında ampirik kanıtlar sunmaktadır.

Yatırımcı Çekme: Çalışmanın bulguları Libya'nın yabancı yatırımcılar için çekiciliğini artırabilir. Potansiyel yatırımcılar, stratejik yönetim uygulamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye güven duyduklarında, ülkeye yatırım yapma konusunda daha istekli olabilirler ve böylece ekonomik kalkınmayı teşvik edebilirler.

Akademik Zenginleştirme: Akademik açıdan bakıldığında, bu çalışma, gelişmekte olan ekonomilerde stratejik yönetim ile uluslararası ticaret arasındaki etkileşime ilişkin mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır. Benzer konuları araştıran akademisyenler ve araştırmacılar için bir referans noktası görevi görebilir.

Uzun Vadeli Ekonomik Planlama: Bulgular, Libya'daki uzun vadeli ekonomik planlama için bir temel sunmaktadır. Politika yapıcılar, stratejik yönetimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini kabul ederek ekonomik kalkınma, ticaretin teşviki ve uluslararası katılım için sürdürülebilir stratejiler geliştirebilirler.

Sonuç olarak, çalışmanın bulgularının geniş kapsamlı çıkarımları bulunmakta; politika yapıcılara, işletmelere, araştırmacılara ve Libya'daki ekonomi politikaları adına öneri niteliği taşımaktadır. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve dolayısıyla

ekonomik büyümeyi yönlendirmede stratejik yönetimin rolüne ilişkin bilgiler sunmaktadır.

1.11 Metodoloji

Araştırmada betimsel analiz yönteminin uygulanması tercih edilmiştir. Betimsel analiz ve anket yönteminin tercih edilmesindeki en önemli sebep ise çalışmada araştırmacının var olan durumla ilgilenmesi ve hiçbir değişkenin manipüle edilmemesi şeklinde açıklanabilir. Araştırmada, Libya özelinde uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin stratejik yönetime etkisinin ve ekonomik büyümeye etkisinin belirlenmesi amacıyla anket yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Verilerin toplanabilmesi adına kullanılacak ölçek araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve güvenilirlik geçerlik çalışması yapıldıktan sonra katılımcılara uygulanmıştır. Ayrıca çalışma sonrasında elde edilen veriler özellikle anket sonuçlarının açıklanması adına birçok farklı çalışmada da kabul edilen SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Bu sayede çalışmanın verileri okuyucuların daha açık bir şekilde anlayabileceği bir dile dönüştürülmüştür. Yapılan analizler literatürde kabul edilen değer aralıklarında açıklanmıştır.

1.12 Örneklem

Bu çalışmanın hedef evrenini Libya Sanayi Bakanlığı bünyesinde görev yapan personel oluşturmaktadır. Çalışmanın evreni dikkate alındığında bahsedilen kurumda çalışmaya devam eden yaklaşık 250 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmanın evreninin sayısı dikkate alındığında 204 katılımcı kabul edilebilir orandadır. Ayrıca katılımcılara uygulanan her bir anket öncesinde de belirtildiği üzere yüz yüze katılımcılara teslim edilmiş ve ardından aynı şekilde toplanmıştır. Bu ise verilerin güvenilir olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

1.12.1 Veri Kaynakları ve Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmanın veri kaynakları, ana değişkenleri, yani stratejik yönetimi ve bunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini değerlendiren iki ölçeği içermektedir. Bu ölçekler, yazar tarafından bu iki ana değişkene odaklanan mevcut çalışmaların

kapsamlı bir incelemesi yapıldıktan sonra geliştirilmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan ölçeklerin çalışma öncesinde gerçekleştirilen pilot bir çalışma ile geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış olup her bir ölçek yüksek düzeyde güvenilir olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın saha çalışması kısmında çalışmada yer alan ölçekler ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş ve detaylı bilgilere yer verilmiştir. Bu sebeple bu alt başlık altında ayrıntılı bir şekilde açıklanmamıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Stratejik Yönetim

Örgütlerin başarılı olabilmesi adına herkesin grup hedeflerini gerçekleştirmesini sağlamak için çalışması gerektiği fikri, stratejik yönetimin temelini oluşturmaktadır. Kurumlar çalışanlar arasında profesyonel olarak bağlı olunan kişiler, müdürler, yerinde veya bir yönetim firması aracılığıyla profesyonel hizmet verenler, muhasebeciler, uzmanlar gibi birçok çalışan yer almaktadır. Bir örgütte yer alan çalışanların tamamının faydalı olabilmesi için örgütün kolektif bir yapı olarak işlev görmesi gerekmektedir. Herhangi bir organizasyon da veya işletmelerde üyelerinin görevlerinin temelini grup kavramı oluşturmaktadır.

Stratejik yönetimin temel amaçları, çevreyi anlamak, organizasyonel hedefleri tanımlamak, seçenekleri belirlemek, kararları seçmek ve uygulamak, gerçek performansı değerlendirmek şeklinde sıralanabilmektedir. Böylece, ideal çalışma süreci ile başlayıp ulaşılmak istenen hedefe kadar uzanan uzun vadeli planlama, yönetim prosedürlerinin aksine stratejik yönetim yaklaşımını ifade etmektedir. Diğer yandan bu süreç ile birlikte gelecek işlerden ve çeşitli fırsatlardan yararlanılması amaçlanmaktadır (Jiang, 2009).

Armstrong (1982) tarafından yapılan bir çalışmada planlamacının her zaman şu soruyu sorması gerektiği ifade edilmiştir. Bir sonraki (daha yüksek) aşamaya ulaşmak için burada ne yapılması gerekiyor? Planlayıcılar, stratejik yönetim sürecinin her aşamasında bir sonraki seviyeye ulaşmak için önceki (alt) aşamada ne yapılması gerektiği üzerine ciddi bir şekilde düşünmektedirler. Ek olarak, stratejik yönetim, stratejilerin veya yönlerin seçiminde esnektir ve önceden belirlenmiş hedeflerle dar bir şekilde tanımlanmış hedeflere ulaşmaya odaklanan taktiksel stratejik yönetim sürecinin aksine, bu stratejiyi takip etmek için kaynaklarını nasıl tahsis edeceğine dair kararlar almaktadır. Örgütün mevcut durumunu ve belirli bir eylem planı için izlenecek olan potansiyel yolların anlaşılması, örgütün yönünün belirlenmesi adına önem teşkil etmektedir (Armstrong, 1982).

Armstrong'a (1982) göre önemli olan ikinci husus ise örgüt içerisinde yer alan önemli yöneticilerin stratejik yönetim sürecinin her aşamasında sorduğu bu soru temel yönetim sürecinde yer alan daha büyük resme bakılmasına, metodoloji seçiminde yardımcı olunmasına yardımcı olmaktadır. Bu sayede planlar uyarlanabilir olmakta ve kötü sonuçlara ulaşılmasına engel olmaktadır. Stratejik yönetim sürecinde stratejiyi takip etmek için kaynaklarının tahsis edilmesine ilişkin kararlar alınması gerektiği de unutulmamalıdır. Bahsedilen kaynaklar önceden belirlenmiş araçlarla tanımlanmış hedeflere ulaşılabilmesi adına hayati rol oynamaktadır (Jiang, 2009).

Kuruluşun mevcut durumunu ve belirli bir eyleme giden potansiyel yollarını anlamak, kuruluşun gidişatını seçmek açısından çok önemlidir. Bu hususta stratejik yönetim sürecinin önemli yapı taşları strateji bileşenleri şeklinde nitelendirilebilir. Çalışma açısından strateji bileşenlerinin daha net bir şekilde ortaya konması önemlidir. Strateji bileşenleri, strateji yönetim süreci açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni ise geleceği kesin olarak tahmin etmek imkânsız olması şeklinde açıklanabilmektedir. Mükemmel öngörünün olmadığı durumlarda örgütlerin iş ortamındaki belirsiz olaylara karşı hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Strateji öncelikle yeni teknolojiler, ürünler, üretim yöntemleri veya gelecekte ortaya çıkabilecek gelişmekte olan pazarlar için planlama gibi günlük operasyonlardan ziyade uzun vadeli gelişmelere odaklanmaktadır. Strateji kavramı aynı zamanda müşterilerin ve rakiplerin potansiyel davranışlarını da dikkate almaktadır. Diğer yandan stratejik yönetim örgütün üyelerinin nasıl davranacaklarını tahmin edebilmek konusunda da rehberlik etmektedir (Fuertes vd., 2020).

Bununla birlikte, stratejik yönetim, uygulanabilirliği açısından birçok kuruluş için sorunlara yol açmıştır. Ancak son derece gelişmiş olan, günümüzde herhangi bir organizasyonun sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi için stratejik yönetimin tam olarak ele alınması gerekmektedir. Günümüzün hem rekabetçi hem de karmaşık olan, yerel ve uluslararası iş piyasasında, stratejik yönetim kavramı özel bir önem kazanmıştır. Bu nedenle kurumsal organizasyonların hayatta kalabilmesi için etkili bir yönetim olan stratejik yönetim faaliyetleri mutlaka gerekli bir kimlik kazanmıştır (Armstrong, 1982).

Stratejik yönetim, bir kuruluşun hangi yöne ilerleyeceğine karar vermesine yardımcı olan, bir kuruluşun gelecekteki gidişatına ilişkin eylemlerinin ve kararlarının alınmasıyla yakın bir ilişki içerisindedir. Başka bir deyişle, stratejik yönetim faaliyetleri bir kuruluşun faaliyet gösterdiği iş ve endüstrileri değerlendiren, kontrol eden süreklilik arz eden bir süreçtir; bu süreç içerisinde rakipler değerlendirilir, mevcut ve potansiyel tüm rakipler karşılaştırılır, hedef ve stratejiler belirlenir ardından nasıl uygulandıklarını, başarılı olup olmadıklarını veya nelerin değiştirilmesi gerekip gerekmediği tespit edilir. Tüm bu sayılanların gerçekleştirilmesi adına stratejiler periyodik olarak yeniden değerlendirilmektedir. Stratejik yönetimin temel sorumluluklarından biri ise organizasyonun birçok işlevsel alanını tam olarak bütünleştirmek ve bunların eşgüdümlü bir şekilde çalışmasını sağlamaktır (Jiang, 2009).

2.1.1 Stratejik Yönetim Süreci

Stratejik yönetim süreci esasen örgütsel stratejilerin belirlenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda yöneticilerin, işlerin daha iyi yürütülmesini sağlayacak bir grup örgütsel stratejiyi seçme prosedürü olarak da tanımlanmaktadır. Örgütün belirli prosedürleri, stratejik yönetim süreci aracılığıyla ortaya konmaktadır. Diğer yandan yöneticilerin görev için daha yüksek performans elde etmesini sağlayacak çeşitli örgütsel sistemleri belirlediği döngüler olarak da tanımlanmaktadır (Fuentes vd., 2020)

Stratejik yönetim süreci temel olarak belirtilen dört adımdan oluşmaktadır. Ayrıca bu adımlar yeni bir stratejik yönetim stratejisi oluşturulurken iletilen sıralı süreçlerdir. Temel bir stratejik planı başarıyla oluşturan işletmeler, temel iyileştirmeleri gerçekleştirmek için gerektiğinde bu adımları tekrar gözden geçirmektedir. Bu adımlar şu şekilde sıralanabilmektedir. Birinci adım ortam izleme şeklinde isimlendirilmektedir. Bu aşama, önemli hedeflere yönelik bilgilerin elde edilmesi, gözden geçirilmesi ve dağıtılması süreciyle ilgilidir. Bir grubu etkileyen iç ve dış güçlerin analiz edilmesine yardımcı olur. Yöneticiler ekolojik araştırma sürecini yürüttükten sonra sürekli olarak değerlendirmeli ve geliştirmek için çalışmalıdır. İkinci aşama strateji geliştirme aşamasıdır. Bu aşama bir kuruluşun hedeflerine ulaşması ve hedeflerini gerçekleştirmesi için en uygun eylem planını seçmede en

yaygın yaklaşımdır. Bu süreçte yöneticiler kurumsal, iş ve fonksiyonel stratejiler geliştirirler. Ancak stratejik yönetim sürecinin ters gidebilecek birçok potansiyel noktası vardır. Bazı kuruluşlar bir strateji üzerinde fikir birliğine varmakta zorlanırken, diğerleri uygulama sırasında başarısız olan parlak fikirlere sahiptir. Stratejik yönetimde başarı olasılığını artırmak için bu en iyi uygulamaların takip edilmesi tavsiye edilir. Başlamak için süreci denetlemekten sorumlu bir çekirdek ekip oluşturulmalıdır. Yalnızca üst düzey yöneticilerle sınırlı kalmaması gereken küçük bir kilit paydaş grubuyla başlamak faydalıdır. Kuruluşun çeşitli düzeylerinden çeşitli düşünürleri dahil edilmelidir. Bu kişiler planın şekillendirilmesinde ve uygulanmasında önemli roller oynayacak ve onların desteği, her departmanın şirketin yeni yönünü benimsemesini sağlamada çok önemli olacaktır (Fuertes vd., 2020).

Stratejik yönetim süreci için önem teşkil eden bir diğer aşama ise hedeflerin belirlenmesi aşamasıdır. Bu aşamada örgütler gelecek yıllara yönelik stratejilerini belirlemektedir. Örgütler izleyeceği yolu ve ulaşmak istedikleri hedefleri seçmektedirler. Bu hedefler gelecek adına yüksek hedefler belirlenmelidir. Ancak aşırıya kaçmamaya dikkat edilmelidir. Hedeflerin gerçekleştirilebilir olması gerektiği unutulmamalıdır. Son olarak dördüncü adım ise net bir şekilde planlamanın yapılması gerektiğidir. Hedeflerin gerçekleştirilmesini garanti altına almak için her şey önceden planlanmalıdır. Bu adım hem stratejik hedefleriniz hem de planlama toplantısının yapılması, şirketinize plan hakkında bilgi verilmesi ve ilerleme hakkında bilgi verilmesi gibi stratejik yönetim sürecindeki adımları içermektedir (Fuertes vd., 2020).

Stratejik yönetim sürecinin belirli ve temel özellikleri olduğu unutulmamalıdır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilmektedir; öncelikle stratejik planlama süreci, organizasyon içindeki herkesin plan hakkında bilgilendirilmesi ve motive edilmesini içermektedir. Bu sebeple herkesin plan hakkında bilgi sahibi olabileceği iyi bir iletişim kanalının olması gerekmektedir. Etkili iletişim kanalları sayesinde plan başlatıldığında çalışanlara haber daha rahat bir şekilde iletilir. Stratejik yönetim süreci organizasyonun tamamını kapsadığından iş birliği önemlidir. Ancak göreve devam etme ve fikirleri paylaşma yöntemleri yoksa grup çalışması düzensiz ve etkisiz hale gelebilir. Uygun araçları kullanarak fikirleri tartışabilir, kararlar üzerinde fikir

birliğine varabilir, planlama oturumları düzenli tutabilir ve insanlar ikna edilebilir (Castañer ve Oliveira, 2020).

Bunun dışında tamamen işlevsel bir dijital, bilgileri gerçek zamanlı olarak planlamayı, paylaşmayı, tartışmayı ve gözden geçirmeyi kolaylaştırabilir. Fikirleri beyin fırtınası yapmak, yapışkan notlar kullanarak yorum ve sorgu eklemek ve olası eylem adımlarını belirlemek için yararlı olabilir. Stratejik yönetim sürecini doğru yürütmek kritik öneme sahiptir çünkü kuruluşun uzun vadeli yönelimini belirlemektedir. Bunu yapabilmek için ekiplerin bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunması ve tek bir amaç doğrultusunda çalışması önem teşkil etmektedir (Sull vd., 2017).

Stratejilerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi adına etkili bir şekilde yürütülmesi de önem teşkil etmektedir. Bu adım, stratejinin amaçlandığı gibi çalışmasını sağlamayı veya derneğin seçtiği yaklaşımı eyleme geçirmeyi gerektirmektedir. Örgüt yapısının planlanması, kaynakların tahsis edilmesi, dinamik etkileşimin teşvik edilmesi ve etkili İnsan Kaynakları uygulamaları, stratejilerin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi adına önem teşkil etmektedir (David, 2005).

Son olarak strateji değerlendirmesi faaliyetleri de strateji yönetim sürecinin önemli adımlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşama yani strateji değerlendirmesinin yapılması stratejik yönetim sürecinin son adımı olarak nitelendirilebilir. Mevcut stratejilerin altında yatan iç ve dış faktörlerin değerlendirilmesini, performansın ölçülmesini ve gerektiğinde düzeltici önlemlerin alınmasını içermektedir. Bu değerlendirmenin amacı, bir kuruluşun stratejisinin ve uygulamasının kuruluşun hedefleriyle uyumlu olmasını sağlamaktır. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ve benzer kuruluşlar, temel değerlendirmeleri yürütmek için stratejik bir yönetim modeli kullanmaktadırlar. Bu model, riskleri tanımlamayı, stratejik planların uygulanmasını iyileştirmeyi, kararlı eylemler gerçekleştirmeyi ve beklenmeyen sonuçları ele alırken sonuçları beklentilerle karşılaştırmaya yönelik yeni içgörüler ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. ECOWAS topluluğunda yer alan ülkeler gibi etkili stratejik yönetim süreçleri uygulayan kuruluşların stratejileriyle ilgili hem iç hem de dış koşulları değerlendiren iyi tanımlanmış süreçlere yatırım yapmasını gerektirmektedir (Sinnaiah vd., 2023).

2.1.2 Strateji Yönetimi İçin Teorik Arka Plan

Özellikle günümüz yüzyılında, modern kurumsal yönetimin fazlasıyla melez, belirsiz ve dinamik olması nedeniyle, stratejik yönetimin ilkeleri, var olan teoriler ve uygulamaları modern yönetim literatüründe ön plana çıkmaktadır. Bu durumun en önemli sebebinin ise melezleşmenin hem akademisyenlerin hem de sektör uzmanlarının dikkatini çekmesi olduğu savunulabilir. Bu bağlamda, *stratejik yönetim teorisi*, stratejik yönetimin başlangıcını, gelişimini, temel fikirlerini ve pratik uygulamalarını açıklamak için tasarlanmış bir hipotez, iddia veya kavramların toplamı şeklinde nitelendirilebilir. Aslında kurumsal yönetime yönelik sistem perspektifi, beklenmedik durum yaklaşımı ve bilgi teknolojisi yaklaşımı, stratejik yönetim teorilerinin temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, David (2005) ve Mohd Khairuddin Hashim (2005) yapılan bir çalışmada kârı maksimize etmeye ve rekabete dayalı teorileri, kaynak temelli teorileri, hayatta kalma temelli teorileri, insan kaynağı temelli teorileri, vekalet teorilerini ve beklenmedik durum teorilerini stratejik yönetimin temelleri olarak sıraladıkları görülmektedir. Diğer bir yandan bu kadar geniş teorik temellere dayanmasının diğer bir nedeni ise stratejik yönetim teorilerinden bazılarının hem özel hem de kamu kuruluşlarına uygulanmasının mümkün olmasıdır. Stratejik yönetim uygulamalarının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi adına bazı yönetim teorilerinin açıklanması gerekmektedir. Bu yönetim teorileri şu şekilde sıralanabilmektedir;

Rekabete Dayalı Teori: Bir organizasyonun öncelikli hedefi, dış pazardaki rakiplere karşı sürdürülebilir rekabet avantajı yaratmaktır. Bunu yapabilmek için ise uzun vadeli kârı en üst düzeye çıkarmak gerekmektedir. Başka bir deyişle, rekabete dayalı teori bir sektördeki rekabeti değerlendirmek adına stratejik yönetime sistematik bir model sağlamıştır. Bu teori, organizasyonun dış pazardaki konumunu rekabet avantajı elde etmek ve sürdürmek için kritik faktör olarak gören endüstriyel organizasyon (I/O) perspektifine dayanmaktadır. Bu, iktisatçıların iş hedefleriyle karşılaştırılabilmektedir (Porter, 1981).

Kaynak Tabanlı Yaklaşım: Bir firmanın rekabet avantajının, dış çevredeki konumundan ziyade iç kaynaklarından geldiği fikrine dayanmaktadır. Yani rekabet

avantajı, iş yaparken sadece çevresel fırsatları ve tehlikeleri dikkate almaktan ziyade, bir firmanın sahip olduğu farklı kaynaklara ve yeteneklere de bağlıdır (Barney, 1995). Kaynak temelli teoriye göre, firmalar tarafından tutulan ve kontrol edilen belirli kaynaklar, rekabet avantajı ve sonuçta daha iyi firma performansı üretme yeteneğine sahiptir (Ainuddin vd, 2007).

Hayatta Kalmaya Dayalı Teori: Organizasyonların başarılı olabilmeleri için sürekli olarak rekabet ortamlarına uyum sağlamaları gerektiği fikrine odaklanmaktadır. Bu, bir organizasyonun stratejisinin oluşturulmasında insan unsurunun önemini vurgulayan insan kaynağı temelli teoriden farklılaşmaktadır (Omalaja ve Eruola, 2011).

Ajans - Vekil Teorisi: Hissedarların (veya işletme sahiplerinin) ve temsilcilerinin (veya şirket yöneticilerinin) kuruluşların başarısını sağlamada en önemli rolü üstlendiklerine vurgu yapmaktadır. İlgili teoriye göre yöneticilerin ve hissedarların arasındaki görev paylaşımı ve sorumluluk paylaşımı örgütlerin başarısının artmasında hayati önem taşımaktadır.

Olasılık Teorisi: Beklenmedik durum hipotezine göre organizasyonları yönetmek için tek bir optimum yöntem veya strateji olmadığını vurgulamaktadır. Örgütlerin içinde bulundukları durumlara ve şartlara göre uygun bir yönetim planı oluşturmaları gerektiğini önem teşkil ettiğini iddia etmektedir. Bu teori, stratejik yönetim teorilerine strateji geliştirme, uygulama ve değerlendirme sürecinde stratejik ve yönlendirilmiş yönetsel kararlar almalarına yardımcı olacak araçlardır. Teoriye göre örgütlerin yönetiminin her duruma hazır olmaları gerektiği düşünülmektedir (Omalaja ve Eruola, 2011).

2.1.3 Stratejik Yönetimin Hedefleri

Stratejik yönetim, rakiplerden daha iyi performans göstermeyi, rakiplerin pazar payı üzerindeki etkisini azaltmayı, örgütün rekabetçi konumunu güçlendirmeyi ve örgütün değerini müşterilerin, hissedarların ve genel olarak toplumun perspektifinde artırmayı amaçlamaktadır. Bunu yaparak aşağıdaki ana hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır (Adom vd., 2016);

- Örgüt yapısına, politikalara, süreçlere ve personele yönelik iç değişiklikleri uygulayarak örgütü dış çevreyle etkin ve verimli bir şekilde çalışabilecek bir konuma getirmek (Ulen, 2010).
- Bir bütün olarak veya belirli bir sektör özelinde olsun paydaşların kazançlarını en üst düzeye çıkaran ve örgütün rekabetçi konumunu, müşteri memnuniyetini ve pazar payını artıran önemli kararlar almak (Joly, 2021).
- Uzun vadeli ve yıllık hedefler, planlar, programlar oluştururken önceliklere ve bunların göreceli ağırlıklarına karar vermek, kaynakların bu önceliklere uygun olarak dağıtılmasını sağlamak (Lidow, 2017).
- Hedef ve stratejide temsil edilen net kriterlerin varlığı nedeniyle, stratejik karar alma sürecinin etkinliği ve verimliliğinde artış, organizasyondaki tüm paydaşların fonksiyonel birimleri arasında koordinasyon ve kontrol, hataların keşfedilmesi ve düzeltilmesi, oluşabilecek herhangi bir hatanın ve tekrarının önlenmesi, sorunlar oluşmadan çözülmesi de amaçlar arasında yer almaktadır.
- Kurumun hedeflerine ulaşmayı başaramayan yönetim, örgüt içindeki başarı ve gelişme iddialarının büyüklüğü ne olursa olsun, başarısız bir yönetimdir.
- Stratejik yönetim ile birlikte idarenin etkinliğini kontrol etmek ve hedeflere ulaşmadaki başarısının boyutunu anlamak amaçlardan biridir.
- Örgütün fırsat ve kazanımlardan yararlanmasını sağlamak, örgütün karşı karşıya kalabileceği tehdit ve riskleri savuşturmak, piyasanın ve dış çevrenin farkında olmak ve bunlara odaklanmak stratejik yönetimin başarısının temel belirleyicileri arasında yer almaktadır.
- Güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler hakkında veri toplamak, bunları analiz etmek ve sonuçlarından yararlanmak da amaçlar arasında yer almaktadır. Diğer yandan, rakiplerin (yani diğer örgütlerin) karar ve stratejilerine tepki vermek de amaçlar arasında yer almaktadır.

- Çalışanların bilimsel yöntemin değerinin bilincinde olmaları için problem çözmede bilimsel yaklaşımları uygulayan bir stratejik yönetim sistemi belirlemek.
- Çalışanlar arasında ekip çalışmasının teşvik edilmesi, tartıştıkları ve üzerinde anlaşmaya vardıkları planları gerçekleştirme konusundaki bağlılıklarını arttırır, değişime karşı dirençlerini azaltır ve organizasyon içinde performans değerlendirmenin temellerini anlamalarını sağlamaktadır.
- Karşıt bakış açılarını azaltabilmek adına standartların ve hedeflerin belirlenmesi sağlanmaktadır. Bu da örgütün koordinasyon ve iletişim süreçlerinin daha sorunsuz ve etkili bir şekilde ilerlemesine yardımcı olurken departmanlar arasındaki çatışmayı azaltmaktadır.
- Kaynakların çeşitli seçenekler arasında dağıtılması ve tahsis edilmesi yoluyla kaynakların kullanımını en üst düzeye çıkarma sürecine yardımcı olmaktadır.
- Kurumun misyonunu aktaran ve birleştiren doğru bilgilere dayanarak yargılarda bulunmayı sağlamaktadır (Kitson vd., 1998).

2.1.4 Stratejik Yönetimin Aşamaları

Stratejik yönetimin birbirini izleyen beş temel aşamasının olduğu bilim insanlarının ortak kanaatleri sonucu literatürde yer almaktadır. Diğer yandan bu beş temel aşamanın birbirlerinin ardından gerçekleştiği, bir aşama sonlanmadan diğer aşamaya başlanamayacağı unutulmamalıdır. Bu beş aşama aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Lidow, 2017);

- Öncelikle her bir aşama birbirinin tamamlayıcısı niteliği taşımakta ve öncelikle bu aşamalar sırasıyla sıralanmalıdır. Birinci aşama bu aşamaların sıralanması şeklinde özetlenebilmektedir.
- İkincisi, her aşamanın, kendisinden önceki aşamadan etkilendiği unutulmamalıdır. Stratejik yönetimin aşamalarının başarısı aslında kendinden bir önceki aşamanın başarısı ile doğru orantılıdır.

- Üçüncüsü, stratejik yönetimin aşamaları birbiriyle bağlantılı ve entegre olduğundan, bir aşamada meydana gelen herhangi bir değişiklik, kendisinden önceki veya sonraki aşamaları da etkilemektedir. Örneğin, ortamın incelenmesinin sonuçları, her ikisi de değerlendirilecek olan mesajın iç ve dış çevre kavramını nasıl değiştirdiğine bağlı olarak mesajın değişmesine neden olabilmektedir (Rutan, 1999)
- Dördüncü aşama ise stratejik yönetim sürecinin sürekli bir şekilde devam ettiğinin unutulmamasıdır. Düzenli aralıklarla hem iç hem de dış ortamdaki değişikliklerin değerlendirilmesi ve takip edilmesi süreci meydana getirmektedir.
- Beşincisi, stratejik yönetim sürecinin son aşamasıdır. Bu aşamada stratejik yönetim süreli bir şekilde analiz edilmeli ve sürece sürekli bir bilgi akışı ve bileşen sağlanmalıdır. Bu süreçte bilgi akışında veya bileşenlerde yaşanacak herhangi bir düzeltici eylemin dikkate alınması gerekmekte ve sürecin anlaşılması gerekmektedir (Juneja, 2015).

2.1.5 Finansal Performans ve Stratejik Yönetim

Stratejik yönetim, gelirleri artırmakta ve dolayısıyla ekonomik performansı iyileştirmektedir. Tüm bunlar ise aynı zamanda bir işletmenin performansını da olumlu yönde etkilemektedir. Stratejik yönetim ile bir organizasyonun finansal performansı arasındaki ilişki büyük ölçüde doğrusal olarak nitelendirilmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bir yöntemi gerçekleştirmenin temel amacı, tüm örgütün önemli bir bölümünü tamamlamak ve bunun sonucunda artan fayda sağlamaktır (Gomera vd., 2018).

Bu nedenden dolayı başarılı stratejik yönetim, finansal performansı iyileştirmek için gerekli olan net bir dizi eylem planı sağlamaktadır. Plan, manevra ve model, stratejik yönetim sürecinde finansal başarıyı artıran üç temel esastır. Planlar, örgütler tarafından rehberlik edilmesini ve yönlendirilmesini, örgüt ikliminin doğru şekilde incelenmesini sağlamak adına önem teşkil etmektedir. Öte yandan hile, önemli rakipleri yöneterek ve genel pazardan daha büyük bir pay alarak bir örgütün pazar payının artırılması adına kullanılmaktadır. Sonuç olarak işletmelerin hedeflerine ulaşmak için

konsantrasyonlarını korumalarına yardımcı olmaktadır. Sürekli olarak yeni ürünler yetiştirmek veya hizmetlere yönelik müşteri sadakatini artırmak için istatistiksel araştırmalar yapmak da faydalı faaliyetler arasında yer almaktadır (Gulbrandsen, 2015).

Tüm bunlara ek olarak finansal başarıyı açıkça etkileyen stratejik yönetimin önemli bir bileşeni de girişimci yönelimdir. Girişimci yönelim, rekabet gücünün sürdürülmesini ve üstün uygulama sonuçlarının elde edilmesini sağlayan örgütsel özellikleri ifade etmektedir. Bağımsız düşünme, yoğun rekabet, yaratıcılık, proaktiflik ve risk alma girişimci yönelimin beş temel esasını oluşturmaktadır. Bu özelliklerin her birinin finansal performans üzerinde ciddi etkileri bilim insanları tarafından ortaya konmuştur. Örneğin Apple, şirketin önemli ödüller almasını ve pazar lideri konumunu korumasını sağlayan inovasyonlarıyla tanınmaktadır. Öte yandan, rakipleriyle başa çıkmak için Uber'e geçiş yapan sürücülere finansal teşvikler sağlamaktadır. Ayrıca hayalet çağrılar kullanarak rekabeti alt üst etmek gibi yenilikçi bir strateji uygulayan Uber, rekabetçi saldırganlığın iyi bir örneği olarak yorumlanmaktadır (Matherne ve O'Toole, 2017).

Öncüler, stratejik yönetim sayesinde örgütler adına net bir vizyon oluşturma ve bunu başarmak için bir plan tasarlama fırsatına sahiptir. Her durumda, stratejik yönetimin şirket performansı üzerindeki etkisi çok daha önemlidir. Stratejik yönetim, iş gücü niteliklerini iyileştirme ve çalışanların performans sonuçlarını iyileştirme gücüne sahiptir. Ayrıca girişimci zihniyeti ve başarılı prosedür uygulamasını teşvik ederek finansal performansı artırabilmektedir (Armstrong, 2006).

2.2 Uluslararası Ticaret ve Ticaretin Serbestleştirilmesi

Uluslararası ticaret, malların, idarelerin, paranın, insanların, fikirlerin ve ilerlemelerin ulusal sınırlar üzerinden değiş tokuşunu kolaylaştırmak için harekete geçirilen tüm ticari faaliyetleri içermektedir. Uluslararası ticaretin azalması veya yokluğu şüphesiz bugün ülkeleri ciddi anlamda ticaret hacimlerinin daralmasına neden olacaktır (Worthington vd., 2005).

Uluslararası ticaretin çeşitli yolları, malların bir ülkeden diğerine üretilmesi -ticaret, alım, takas-, dış firmaların diğer ülkelerdeki ögeleri, yönetimleri ve biçimleri kullanmasına olanak tanıyan yasal olarak bağlayıcı anlayışlar -izin verme, çeşitlendirme-, anlaşmaların, işlemenin, bilimin ve ilerlemenin ve yaygınlaştırmanın düzenlenmesi ve işletilmesi, şeklinde sıralanabilmektedir (McDonald, 2018).

Bir ülkenin dünya çapındaki ticareti ile finansal büyümesi arasındaki ilişki olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Bu husus uluslararası ticaretin özünü belirlemektedir. Bugün dünyamızda, diğer uluslarla ilişkiler karşılığında kilitlenmeden kendi argümanlarıyla yaşayabilecek bir ülke neredeyse yok denecek durumdadır. Klasik ve neo-klasik iktisat teorisyenleri, uluslararası ticaretin, finansal büyümenin motoru olduğuna dair fikirlerini daha fazla dile getirmektedirler (Sun ve Heshmati, 2010).

Crozet, Demir ve Javorcik, (2022) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada uluslararası ticaret yöntemlerinin ve serbest değişimin yöntemleri küresel ticaret dinamikleri açısından incelenmektedir. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması (GATT) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası kuruluşlardaki uzmanların neden bazen koruyucu önlemleri savunduklarını inceleyen bu çalışmada uluslararası ticaret ve ticaretin serbestleştirilmesi sürecindeki karmaşık etkileşim detaylandırılmıştır. Uluslararası ticarete varsayımsal ve gözlemsel hususların bir arada varlığı vurgulanmış, doğası gereği belirsiz olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, DTÖ'nün özellikle yüksek teknoloji endüstrileri gibi ileri sektörlerde gerçek serbest ticarete ulaşmada karşılaştığı zorlukların aşılması ve ticaretin serbestleştirilmesine yönelik çabaların devam ettiği belirtilmiştir.

DTÖ'nün 2021 yılında yayınlamış olduğu rapora göre birincil ticaret stratejisinin mi izleneceği yoksa serbest değişimin mi benimseneceği konusunda belirli sonuçlara varmanın karmaşık bir görev olduğuna vurgu yapılmaktadır. Reklam, rekabet dinamikleri, zamanlama ve sürekli değişen küresel ekonomik manzara gibi faktörlere bağlı olarak ticaret stratejilerinin çok yönlü olduğuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca, özellikle yüksek teknolojili ürünler ve bunların getirdiği karmaşıklıklarla karakterize edilen pazarların ticaret ve serbest değişim konusunda zorluklara neden olan hususlar olduğuna dikkat çekilmektedir.

Matusz ve Tarr (2017) tarafından sunulan bir çalışmada ticaretin serbestleştirilmesinin istihdam ve ekonomik istikrar üzerindeki sonuçlarına dair vurgular dikkat çekmektedir. Çalışmada, bu etkilerin doğru bir şekilde ölçülmesindeki zorluklara rağmen, ticaretin serbestleştirilmesinin genel olarak istihdam fırsatlarının artmasına yol açtığı fikri savunulmaktadır. Adı geçen bilim insanları ticaretin serbestleştirilmesiyle ilgili maliyet ve faydaları araştırmış ve avantajların genellikle dezavantajlardan daha ağır bastığını gözlemlemişlerdir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerde daha geniş makroekonomik istikrar ortamına yol açtığına dair kanıtları da sunmaktadırlar (Matusz ve Tarr, 1999).

2.2.1 Stratejik Ticaret Politikaları ve Kurumsal Çıkarlar

İlgili literatürde yapılmış olan araştırmalarda özellikle stratejik ticaret politikalarına odaklanıldığında ticaret politikalarının daha hızlı ve olumlu bir şekilde geliştiği çoğunlukla ileri sürülmektedir. Çokuluslu şirketlerin stratejik küreselleşme yaklaşımlarını nasıl benimsediklerini ve ticaret engellerini aşmaya çalıştıkları çalışmalarda en fazla dikkat edilen hususlar arasında yer almaktadır. Yazarlar, çeşitli endüstrilerden seçilen örnekler sonucunda iddialarını kanıtlayarak, geleneksel serbest ticaret ve korumacılık paradigmalarından stratejik ticaret politikası alanına geçişin sağlandığını ispat etmişlerdir (Milner ve Yoffie, 1989). Örneğin, Sen (2005) tarafından literatüre kazandırılan çalışmada serbest ticaret teorileri ile stratejik ticaret politikaları arasındaki gerilimler incelenmiş, mevcut dinamikler ve aralarındaki ilişkiler ortaya konmuştur. Yazar, gelişmiş ülkelerin, uluslararası alanda serbest ticaret politikalarını savunurken, aynı zamanda kendi ülkelerinde de stratejik ticaret politikalarını uyguladıklarını tespit etmiştir.

Diğer bir husus olarak ilgili literatürde, zengin ve daha az varlıklı ülkeler arasındaki keskin güç dengesizliklerine dikkat çekilmekte bunun sonucunda politika eşitsizliklerinin ortaya çıktığı bazı çalışmaların bulgularında yer almaktadır (Helpman ve Krugman, 1987). Ticaret politikaları kapsamında hem pazar dinamiklerinin hem de büyüme zorunluluklarının ele alınmasının ticaret politikalarında ortaya çıkabilecek çelişkileri önleyebileceği dile getirilmektedir. Bu çerçevede Sonnenschein (1989) tarafından yapılan bir çalışma dikkate alındığında, oyun teorisi ve oligopol yapılarının

arasındaki ilişki ve bu kavramların ticaret politikası alanına uygulanması gerektiği dikkate alınmıştır (Sonnenschein, 1989).

2.2.2 Ticaretin Serbestleşmesi ve Sonuçları

Ticaretin serbestleştirilmesinin ve uluslararası sermaye akışlarının önünde pek çok engellerin ve zorlukların olduğu gerçeği inkâr edilemez. Hatta ulusların teknolojik dönüşüm yetenekleri, gelir dağılımı ve yoksulluk seviyeleri gibi yönlerin iyi analiz edilmesi ve göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bununla beraber kamu sektörü yönetişiminin ticaret ve yatırım serbestleşme politikalarını şekillendirmedeki rolünü değerlendirmenin yanı sıra küresel entegrasyonun, doğrudan yabancı yatırım liberalizasyonunun ve sermaye akışlarının gelişmekte olan piyasaları nasıl etkilediği de bu çerçevede değerlendirilebilir (Rivera-Batiz ve Rivera-Batiz, 2018).

Kuşkusuz ticaretin serbestleşmesi, doğrudan veya dolaylı olarak yabancı yatırımlarla yakından ilişkilidir. Bu hususta Owusu-Antwi vd. (2013) tarafından yapılan bir çalışmada özellikle sermaye, teknoloji ve uzmanlık eksikliklerinin giderilmesinde, gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik kalkınma için bir katalizör olarak doğrudan yabancı yatırımların önemi vurgulanmaktadır. Çalışmada gelişmekte olan ülkelere yönelik doğrudan yabancı yatırım akışındaki düşüşe dikkat çekilmekte ve yabancı yatırımcıları çekmek için özellikle gelişmekte olan ülkelerin rekabet içinde oldukları ifade edilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin sistematik yapıları, ticaretin serbestleştirilmesi ekonominin dış mali piyasa performansını artırmayı amaçlamaktadır. Ticari açıklar, döviz kurları, doğal kaynaklar ve altyapı dahil olmak üzere bu ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırım akışlarını etkileyen değişkenler iyi analiz edilmelidir. Aynı zamanda enflasyon ve kişi başına düşen GSYİH gibi makroekonomik faktörler de göz önünde bulundurularak ekonomik sistemin doğrudan yabancı yatırım girişlerini teşvik edecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir (Owusu-Antwi vd. 2013).

Aynı hususta, Selvarajan ve Ab-Rahim (2017), finansal ve ticari liberalleşmenin/serbestleşmenin etkenlerini vurgulayarak Güneydoğu Asya Ülkeleri

Birliği (ASEAN) ölkelerindeki ekonomik liberalleşmenin sonuçlarını araştırmışlardır. Çalışma hem ticari hem de finansal liberalizasyonun ASEAN'daki ekonomik istikrara yaptığı önemli katkıların altını çizmektedir. Bulgular, bölgede sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek için liberalizasyon ve entegrasyon politikalarına yönelik açık taahhütlerin gerekliliğini vurgulamaktadır (Selvarajan ve Ab-Rahim, 2017).

Benzer şekilde, Bhuimali, (2019) finansal liberalleşmenin Hindistan ve Brezilya üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma, GSYİH büyümesi, borsa performansı, enflasyon ve para birimindeki devalüasyon arasındaki uzun vadeli ve kısa vadeli korelasyonları ortaya koymaktadır. Hindistan'da, iç siyasi muhalefete rağmen, finansal sektörün liberalizasyonunun uzun vadeli büyümeyi olumlu yönde etkilediği ispat edilmiştir. Kısa vadeli sonuçlar, yüksek enflasyonist büyümenin GSYİH büyümesine zarar verdiğini, ancak para birimindeki devalüasyona olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Brezilya'da yapılan çalışma, finans sektöründeki serbestleşmenin ve uluslararası sermaye girişini çekme kapasitesinin uzun vadeli ekonomik büyümeye önemli katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Ek olarak, GSYİH büyümesi ile Brezilya'nın GSYİH'nin genel sabit sermaye oluşumundaki payı arasında pozitif bir korelasyonun olduğu tespit edilmiştir (Bhuimali vd., 2019).

2.3 Libya Ekonomisi ve Ticaret Politikaları

Libya, Kuzey Afrika'da, Akdeniz'in güney kıyısında yer alan bir Arap ölkesidir. Libya'nın ekonomisi, birçok petrol rezervine sahip olması bakımından büyük ölçüde petrolle ilişkilendirilebilir. Ülkenin toplam yüz ölçümü yaklaşık 1.759.540 kilometrekaredir. Ayrıca yaklaşık 1.955 km uzunluğu ile Akdeniz'e kıyısı olan ölkeler arasında en uzun sahil şeridine sahip olan ülke konumundadır. Libya'nın komşuları doğuda Mısır, güneydoğuda Sudan, güneyde Çad ve Nijer, batıda Cezayir ve kuzeybatıda Tunus şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca Libya bu komşuluk ilişkileri ve uluslararası ilişkileri neticesinde birçok birliğe üye olan bir ölkedir. Bu birlikler Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği, Arap Mağrip Birliği, Arap Devletleri Ligi, Bağlantısızlar Hareketi, İslam Konferansı Örgütü ve OPEC şeklinde belirtilebilir (Oxford Business Group, 2008).

1959'da Libya'da ticari olarak uygun petrol kaynaklarının keşfedilmesinin ardından, ülke hızla kurak bir çöl ekonomisinden varlık açısından zengin bir kiracı devlete dönüşmüştür. 1 Eylül 1969'dan sonra Muammer Kaddafi'nin devrimci hükümeti, ülkeyi ekonomik bağımlılıktan kurtarmak için çok sayıda girişimde bulunmuştur (St John, 2013).

Petrol 1959'da ilk keşfedildiğinde ve 1961'de ilk ihraç edildiğinde Libya, başlangıçta federal bir sisteme ve daha sonra yabancı yatırımlara açık birleşik bir hükümete sahip genç bir monarşi olarak bilinmekteydi. Petrolün keşfinin ardından gelen ilk on yılda, ülkenin petrol endüstrisi ve altyapısı, seyrek nüfuslu iç kısımdan başlayarak körfez kıyısındaki petrolü ihraç etmek adına terminaller, rafineriler ve kuzeye giden boru hatları Zawia'dan (batıda) başlayarak Tobruk'a (doğuda) doğru hızla gelişti (Elhuni, 1978).

1969 yılında ordunun yönetime el koymasının ardından Libya büyük ölçüde resmi olarak kabul edilen diktatörlük rejimi ile yönetilmeye başlanmıştır. Ardından gelen ikinci on yıllık dönemde, petrol endüstrisi hem zenginleşmiş hem de fazlasıyla zarar görmüştür. 1970'lerin başlarında, devlet yabancı şirketlerin ve yerel holdinglerin çoğunda çoğunluk hissesi aldığı için ciddi bir kamulaştırma dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Bu kamulaştırma dalgası üretimde 1970'te yaklaşık 3 mb/d'lik bir zirveden, 1980'lerin başında yaklaşık 1 mb/d'ye ve ortalama 1.5 mb/d'ye kadar bir düşüşe neden olmuştur. 1980'lerde ve 1990'larda, batılı petrol şirketleri birçok sebebi ileri sürerek bazı bölgesel krizlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Libya ile batılı ülkeler arasındaki ilişkiler Libya'nın uluslararası terör saldırılarına karıştığı iddia edilmesiyle, Libya'nın ideolojik politikalarından kaynaklanan uzun süreli krizlerden etkilenmesine yol açmıştır. Büyük batılı petrol şirketlerinin Libya'daki doğrudan operasyonlarını sürdürebilmeleri ya da sürdürmeye istekli olmaları nedeniyle Libya'dan BM ve ABD yaptırımlarının kaldırıldığı 2000'lerin başına kadar krizler devam etmiştir. BM ve ABD yaptırımlarının kaldırılmasıyla başlayan süreçte ise Libya hükümetinin petrol ve gazı yabancı yatırım bulma gücü hız kazanmıştır. 2000'lerin başından 2011 yılına kadar olan süreçte Libya'da faaliyet gösteren veya lisans sahibi olan yabancı petrol şirketleri arasında BP, Chevron, CNPC, Eni, Marathon, Occidental, OMV, Repsol, Shell, Statoil, Total ve Winter sayılabilir (St John, 2013).

2000'li yıllarda petrol ve gaz endüstrisinde geçmiş yıllara oranla artan istikrarın en büyük göstergelerinden ikisi, yabancı şirketler tarafından yapılan yatırımlar ve keşif ve petrol üretimdeki artışlar olarak sıralanabilir. Bu sebepler ise Libya'nın genel petrol ve gaz üretiminde ılımlı bir artışa neden olmuştur. Bu artışlar büyük ölçüde BM'nin ve ardından ABD ve Avrupa ülkelerinin uygulamış oldukları yaptırımların kaldırılmasıyla ilişkilidir. 2002 ve 2007 yılları arasında, petrol üretimi 1,4 mb/d'den 1,8 mb/d'ye yükselmiştir. 2001-2010 yılları arasındaki on yıllık ortalama 1,64 mb/d iken 1991-2000 döneminde ortalama 1,45 mb/d idi. Bu veriler dahi ortalamanın yükselmesini ispat etmektedir. Büyük petrol ve gaz yatırımlarının örnekleri arasında, Batı Libya Gaz Projesi'nin geliştirilmesi, Eni ile NOC (National Oil Corporation) arasındaki bir ortak girişim tarafından işletilen Mellitah'tan Sicilya'daki Gela'ya 520 km'lik Yeşil Akım boru hattının inşası sayılabilir.

2011'de bir önceki rejimin devrilmesi döneminden (17 Şubat Devrimi) günümüze kadar olan süreçte birçok olay yaşanmıştır. Bu dönem ve yaşanan olayların her biri, petrol ve gaz endüstrisini şekillendiren politikalara ve siyasi gelişmelere kimi zaman bazen isteyerek, kimi zaman da istemeden neden olmuştur. Kesin olarak söylenebileceklerden bir tanesi uygulanan politikaların ve mevcut yönetimin olağandışı özellikleri içerisinde barındırması nedeniyle, Libya'nın bu süre zarfında petrol ve gaz endüstrisinin yeni Libya dönemi ile bütünleştirilememesidir. Bu sıra dışı uygulamalar önceki dönemlerde de özellikle dikkat çekmiş ancak sıra dışı uygulamalar oldukları ispat edilememiştir.

İlk başta, 2011 yılı boyunca ve sonrasında, petrol ve gaz faaliyetlerine zarar getiren esas unsurlar silahlı çatışma ve şiddeti içeren güvensizlik ortamı olarak nitelendirilebilir. Ulusal hükümet (önceki cumhurbaşkanından sonra 2011 sonlarında göreve başlayan geçici hükümet ve ardından Temmuz 2012'de göreve başlayan seçilmiş hükümet) ve yerel makamların hepsi güven ortamını sağlayamadıkları için güvensizlik Libya'nın genel bir özelliği haline gelmişti. Güven ortamının sağlanması adına ulusal hükümet milislerin ve birleşik güvenlik güçlerinin kurulmasını sağlamıştır.

Zamanla petrol tesislerinin fiziksel kontrolüne yönelik yerel mücadeleler, 2014 yılının ortalarından sonra ortaya çıkan ulusal hükümetler arasındaki rekabetle örtüşmüş ve bu rekabet tarafından şekillendirilmiştir. Bu siyasi mücadele, petrol endüstrisi için, özellikle de NOC için birtakım zorluklara neden olmuştur. Özellikle, 2014 ve 2017 yılları arasında, Libya'nın ulusal hükümeti olmak için rekabet eden siyasiler, NOC kuruluşunun resmi bir şekilde kontrol edebilmek adına çok kez müdahalede bulunmuşlardır.

Petrol sektörünün kontrolü için güvensizlik ve siyasi rekabetin birleşimi, üretim ve yatırımı kaçınılmaz olarak olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Petrol üretimi 2011 yılının sonlarına doğru bir toparlanma yaşamış ve üretimin yeniden düşmeye başladığı yıl olan 2012 yılından önce günde yaklaşık 1,5 milyon varil (mb/d) petrol üretimi gerçekleşmekteydi. Çatışma ve güvensizlik ortamı petrol sahalarında ve ihracat terminallerinde bir dizi durma ve aksamalara neden olmuş, petrol üretimi 2014-2016 yılları arasında günde ortalama 500.000 varilin (b/d) altına hatta 200.000 varilin altına düşmüştür. NOC, Trablus, doğuda yer alan rakip hükümetler ve ilgili silahlı güçler arasında sağlanan petrol iş birliğindeki geçici iyileştirmeler sayesinde, 2016 yılının sonlarından itibaren üretimdeki eğilim artış yönünde değişim göstermiştir (Elbanna vd., 2016). Aralık 2017'de üretim, yaklaşık 1 mb/d'ye, ortalama 865.000 varil/gün'e ulaşmıştır. Fakat bu değerler dahi 2011 öncesi üretim ortalamasının yalnızca yarısını ifade etmektedir.

Son 25 yılda petrol ve gazda büyük bir büyüme ve talep var olmuş bu talep 2030 yılına yaklaşıldıkça ise çok daha fazla artış gösterecektir. Giderek gelişen teknoloji, petrol ve gaz endüstrisi alanında yaşanan genişleme nedeniyle enerji ihtiyacı her geçen gün çok daha fazla artacak, artan enerji ihtiyacı ise şu an için verimli bir şekilde karşılanabilir görünmektedir (Visser ve Lardere, 1997). Petrol ve gaz üretimini artırmanın yeni yollarının bulunması gerekliliği ise unutulmamalıdır (Elbanna vd., 2016). Ayrıca, içinde bulunduğumuz çağın artan enerji ihtiyacının ve talebinin kolayca karşılanabilmesi için bu petrol ve gaz endüstrisinin üretim tesislerine yapılan yatırımların acilen genişletilmesi gerekmektedir. Geçtiğimiz on yıl boyunca, petrol ve gaz endüstrisini ve serbest piyasa kapasitesini desteklemek için petrol ve gaz üretimine aynı zamanda arzına büyük bir desteğin veya yatırımın yapıldığı görülmektedir.

Libya, henüz keşfedilmemiş doğal hidrokarbon kaynaklarının en büyük payına sahip ülkesi konumundadır. Libya özel bir akıntı üzerinde bulunan ve hidrokarbonu içerisinde barındıran jeolojik bir yapıya sahiptir. Aşağıda yer alan şekil 2.3 incelendiğinde Libya'nın, Ocak 2013'te yaklaşık 48 milyar varil ham petrole sahip olduğu görülebilmektedir. Bahsedilen bu miktar tüm Afrika kıtası dikkate alındığında en büyük ve tüm dünya dikkate alındığında ise en büyük dokuzuncu doğal rezerv konumundadır. Bu doğal kaynaklar Afrika'nın ihtiyacının yaklaşık %38'ine denk gelmektedir (Elbanna vd., 2016).

Libya'nın ham petrol ihracatının çoğu Avrupa ülkeleri tarafından alınmaktadır. Libya'nın en büyük petrol çıktısını oluşturan Sirte havzasında yaklaşık petrol rezervinin %80'i yer almaktadır. Sedimanter havzalar alanında -Sirte, Ghadames, Kufra, Murzuk, Cyrenaica ve Off Shore dahil tüm kaynakları içeren- ise Libya keşfedilmemiş büyük kaynaklar dahil olmak üzere dünyada en büyük altıncı rezerv sahibi ülke konumundadır (Visser ve Lardere, 1997).

2.3.1 Libya'nın Sosyoekonomik Reformları

Nisan 1999'da Birleşmiş Milletler yaptırım rejiminin kaldırılmasının ardından Libya, ekonomisini dışa açmayı amaçlayan sosyoekonomik reformları uygulamaya başlamıştır. Liberalleşme hareketi başlangıçta bir miktar şüpheyle karşılanmış, ancak Libya'nın alışılmadık silahlardan vazgeçmeden önce Lockerbie tartışmasını çözmesiyle güç kazanmıştır. Takip eden yıllarda önemli ilerlemeler kaydedilmiş, ancak petrol ve gaz sektöründeki faaliyetlerin diğer ekonomik sektörlerdeki faaliyetleri geride bırakmasıyla bu durum gözle görülür derecede dengesiz bir hale gelmiştir. Liberalleştirme çabaları devam etse de siyasi reform muhalefeti bu çabalara giderek artan bir zorluk teşkil etmiştir (St John, 2008).

Önemli mali kaynakları ve sert anti-emperyalizmiyle Albay Kaddafi'nin Libya'sı, 1970'ler ve 1980'lerde Sahra Altı Afrika'daki isyanları, darbeleri ve radikal hükümetleri desteklemiştir. Bu süreçte, Libya'ya yönelik en büyük dış müdahale Çad'daki askeri operasyon olarak nitelendirilebilir. Ancak 1994 yılında Kaddafi, Uluslararası Adalet Divanı'nın tartışmalı Aouzou şeridi üzerindeki Çad egemenliğini

destekleyen kararını kabul etmiştir. Libya güçlerinin tartışmalı bölgeden çekilmesiyle Kaddafi'nin Sahra altı Afrika'ya yönelik dış politikasında köklü bir değişiklik meydana gelmiş gibi görünmüş; bazı gözlemciler Libya'nın siyah Afrika ile bağlarını kesmeye çalıştığı sonucuna varmışlardır. Ancak 1998'de Kaddafi, Libya'nın gerçek destekçilerinin Araplar değil Afrikalılar olduğunu ileri sürmüş ve ilişkileri düzeltmek adına girişimlerde bulunmuştur (Costantini, 2016). Bu süreçte bir dizi Afrikalı lider BM ambargosunu kırmış, Libya'daki devlet tarafından işletilen "Arap Dünyasının Sesi" radyo istasyonunun adı "Afrika'nın Sesi" olarak değiştirilmiş ve Libya ve komşularından oluşan "Akdeniz ve Sahel Ülkeleri Topluluğu" Sahra altı Afrika'da kurulmuştur. Ancak Libya'nın Sahraaltı Afrika'ya yeniden ilgi duyması, dış politikasında yapısal bir değişimin sinyalini vermekten ziyade, daha ziyade taktiksel bir tercih olarak isimlendirilmiştir. Libyalı-Siyah Afrikalı yaklaşımı, Kaddafi'nin, Panam 103 sefer sayılı uçağın patlaması sonucu Libya'ya uygulanan uluslararası yaptırımları savuşturma girişimlerinde aldığı Arap desteğinin yetersizliğinden duyduğu tatminsizliği yansıtmıştır (Huliaras, 2001).

2011 yılında Kaddafi hükümetinin devrilmesinin ardından Libya çatışma ve cinayet yuvasına dönüşmüştür. Önceki yönetimin ani çöküşünün bıraktığı boşluğu doldurarak yeni Libya'da yerlerini almak isteyen birçok grup ortaya çıkmıştır. Yasadışı ticaret ve petrol kaynaklarının sömürülmesi, bazı aktörlerin diğerleri üzerindeki etkisini artırmış ve devletin kaynaklarını tüketerek bu çatışmayı körüklemiştir.

Politik ve ekonomik açıdan bakıldığında, Libya'daki geçiş süreci büyük ölçüde raydan çıkmış ve yeni bir çatışma dönemine doğru evrilmiştir. Savaşın ekonomik kökenlerine ilişkin öne çıkan ana noktalar ülke de tek bir hükümetin yokluğundan ziyade, yeni ortaya çıkan bir politik ekonomi olan savaş ağalığı ve Libya'da çok kutuplu fiili egemenlik alanlarının kurulması ve siyasal otoritenin dağınıklığı olmuştur (Costantini, 2016).

2.3.2 Libya'nın İthal İkameci ve İhracatçı Büyüme Stratejileri

İthal ikame stratejileri, devam eden ekonomik büyüme için gerekli olan ithalatın yerine konması amacıyla yerel sanayinin sanayileşmesini hızlandırmaya çalışmaktadır. Bu

nedenle hükümet, gümrük vergileri, ithalat kotaları vb. gibi ithalat ticaret engellerini uygulamaya koymaktadır. Öte yandan, potansiyel karşılaştırmalı avantaja sahip sanayi sektörlerini destekleyen girişimler, dışa dönük kalkınma (veya ihracata dayalı büyüme - ETC) stratejilerinin bir parçasıdır. Bu kavrama göre küresel ticaret, ihracat mallarının üretiminde uzmanlaşmayı teşvik etmekte, bu da verimliliği ve ihracat sektöründeki genel beceri düzeyini yükseltmektedir. Bunun sonucunda kaynaklar etkin olmayan ticaret dışı sektörden ticaret sektörüne aktarılmakta ve yeni yönetim ve üretim yöntemleri ekonominin tamamına yayılmaktadır (Helpman ve Krugman, 1987). İhracat sektörü büyümesinin dinamik yayılımı sonucunda tüm ekonomi kazançlı çıkacaktır (Giles, Williams, 2000). İhracattaki bir artış, ödemeler dengesini güçlendirir ve döviz rezervlerini arttırır, bu da yatırım malları ithalatının artmasına ve yerli üretimin genişletilmesi için gerekli altyapının artmasına olanak tanır (Chenery ve Strout, 1966). Etkin ekonomi politikasının uygulanmasının temel adımlarından biri ekonomik büyüme üzerindeki kısıtlamaların belirlenmesidir. Ekonomik büyüme üzerindeki kısıtlamalar hem iç hem de dış kaynaklardan gelebilir. Ekonomik büyüme süreçleri ile küresel ticaret arasındaki ilişki, ekonomik kalkınma literatüründe çok detaylı olarak ele alınan bir konudur.

Uluslararası ticaret, Libya ve komşu Kuzey Afrika ülkelerinin -Cezayir, Mısır, Tunus ve Fas- ekonomilerinde önemli bir role sahiptir. BM tarafından yayınlanan bir raporda bu ülkeler, "ihracat ve kalkınma için gerekli çeşitli mal ve hizmetlerin tedariki açısından dünya pazarlarına bağımlı açık ekonomilere" sahip olarak tanımlanmaktadırlar. Uluslararası ticaret tarihsel olarak bir bağımlılık kaynağı olmuştur. Bu uluslar, Akdeniz kıyılarında konumlanarak Afrika uluslarını Avrupa uluslarına bağlamaktadır. Ancak küresel ticaretin bu ulusların mevcut ekonomik ilerlemesi üzerinde büyük bir etkisinin olup olmadığını tespit etmek çok zordur (Giles, Williams, 2000).

2.3.3 Libya'nın Ekonomik Değişiminin Temel Aşamaları

BM yaptırımlarının Nisan 1999'da sona ermesinin ardından Libya, 1990'ların sonlarında sosyoekonomik değişikliklerin gerçekleştirilebilmesi adına çeşitli uygulamaları hayat geçirmeye başlamıştır. Bu değişiklikler Libya ekonomisini

liberalleştirmeyi ve petrol gelirine bağımlılığı azaltmayı amaçlamaktadır. Petrol ve gaz endüstrisi diğer ekonomik sektörlere göre daha hızlı ilerlemiş, ilerlemenin eşitsiz bir hal almasını sağlamıştır. Diğer yandan, siyasi reform muhalefetten kaynaklanan zorluklarla karşılaşmaya da başlamışlardır.

1990'lara kadar olan dönemde Libya'nın Sahra altı Afrika ile değişen ittifakları, Albay Kaddafi yönetimindeki Libya'nın 1970'ler ve 1980'ler boyunca Sahra altı Afrika'daki ayaklanmaları, darbeleri ve radikal hükümetleri desteklemesi şeklinde özetlenebilmektedir. Bunun yanı sıra Çad'daki askeri harekât önemli bir dış müdahale şeklinde nitelendirilmiştir. Ancak Kaddafi'nin 1994'te ICT'nin Aouzou şeridine ilişkin kararına katıldığı bildirildiğinde dış politikasının değiştiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar gözlemciler Libya'nın siyah Afrika ile bağlarını koparacağına inansa da Kaddafi 1998'de Libya'nın Afrika kimliğini yeniden doğrulayıcı politikalar izlemiştir.

2000'lerin başında, küresel ticaretin Libya ekonomisi üzerindeki etkisinin değerlendirildiğinde, uluslararası ticaretin Libya ekonomisine etkisi 2000'li yılların başında araştırılmaya başlandı. Libya'da ve Kuzey Afrika'nın komşu ülkelerinde (Cezayir, Mısır, Tunus ve Fas) ticaret son derece önemli bir hal almıştır. Bu ülkeler, girdi ve ihracat açısından büyük ölçüde uluslararası ticarete bağımlı olan, serbest dalgalanan ekonomilere sahiptir. Ayrıca bu dönemde küresel ticaretin ekonomik kalkınma üzerinde önemli bir etkisinin olup olmadığı da tartışılmaktadır.

Libya'nın ekonomik gelişim sürecinde 2011 yılına kadar, ithal ikameci ve ihracata dayalı büyüme modelini benimsemiştir, denilebilir. Bu süre zarfında Libya çeşitli ekonomik kalkınma taktiklerini denemiştir. İthal ikamenin amacı yerli sanayileşmeyi hızlandırmak ve ithalatı azaltmaktır. Hükümet, kotalar ve tarifeler de dahil olmak üzere ticari kısıtlamalar getirmiştir. Bu arada Libya ihracat odaklı dışa dönük büyüme planlarını devreye sokmuştur. Bu strateji, ihracat mallarının üretiminde uzmanlaşmayı teşvik ederek üretkenliği ve uzmanlığı artırmıştır. İhracat sektörünün iyi yürümesi tüm ekonomi üzerinde olumlu bir dalgalanma etkisi yaratmıştır.

Sonuç olarak, Libya, Kaddafi rejiminin 2011'de devrilmesinin ardından büyük bir iç savaşa girmiştir. Bu süreçte hükümete sızlığın bıraktığı boşluğu doldurmak için birçok

hizip ortaya çıkmıştır. Yasa dışı ticaret ve petrol kaynaklarının sömürülmesi nedeniyle durum ilerleyen dönemlerde daha da kötüleşmiştir. Bu olaylar, Libya'nın sosyal reformlardan, dış politikadaki değişikliklerden, uluslararası ticaretten ve gelişen ekonomi politikalarından etkilenen karmaşık ekonomik kalkınma anlayışının ciddi bir düzeyde değişmesine de neden olmuştur.

3. METODOLOJİ

Bu bölüm, bu çalışmanın temelini oluşturan araştırma metodolojisini içermektedir. Bölümün amacı, araştırma tasarımı, veri toplama yöntemleri ve veri analiz teknikleri dahil olmak üzere bu çalışmayı yürütmek için kullanılan metodolojiyi açıklamaktır.

Araştırma yöntemini oluşturan farklı metodolojik kavramlar, bu çalışmada benimsenen seçimin gerekçeleri ile çalışma tasarımı, veri toplamada kullanılan araç ve ayrıca çalışmayı yürütmek için izlenen prosedürler açıklanmıştır. Ayrıca verilerin analizinde kullanılan yöntemler açıklanmıştır. Son olarak süreçte izlenen etik hususlar da ele alınmıştır.

Yaklaşım, araştırma tasarımının temel direğidir çünkü kavramların, veri toplama yaklaşımlarının, çalışma popülasyonunun ve örneklemin açıklandığı çerçeveleri içeren plandır. Bu çalışmada çalışmanın konusuna ilişkin olgu ve olayları betimleyen betimsel-analitik yaklaşım kullanımı tercih edilmiştir.

Metodoloji bölümü, veri toplamak ve analiz etmek için kullanılan yöntem ve prosedürleri özetlediğinden herhangi bir araştırma çalışmasının önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, araştırma bulgularının geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamanın kritik bir bileşenidir. Metodoloji bölümünün önemi, "araştırmanın kalitesinin büyük ölçüde kullanılan metodolojinin kalitesi tarafından belirlendiğini" savunan Creswell (2014) dahil olmak üzere birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. Bu çerçevede araştırma tasarımının, veri toplama prosedürlerinin ve çalışmada kullanılan veri analizi tekniklerinin açık ve ayrıntılı bir tanımını sağlaması gerektiğine dikkat edilmiştir. Bu bölümde ayrıca araştırma sürecinde dikkate alınan etik hususların yanı sıra karşılaşılan sınırlamalar veya zorluklar da açıklanmıştır.

İyi yazılmış bir metodoloji bölümü, Kastamonu Üniversitesi'nin gereksinimlerini karşılamının yanı sıra birçok önemli amaca da hizmet etmektedir. Örneğin, diğer araştırmacıların çalışmayı anlamasına ve tekrarlamasına yardımcı olur, şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlar ve araştırma bulgularının güvenilirliğini ve aktarılabilirliğini sağlar (Bryman, 2016). Ayrıca kapsamlı bir metodoloji bölümü, araştırmanın genel

kalitesinin güçlendirilmesine ve alan üzerindeki etkisinin arttırılmasına yardımcı olabilmektedir (Creswell, 2014).

Özetle, metodoloji bölümü herhangi bir araştırma çalışmasının önemli bir bileşenidir ve araştırma bulgularının geçerliliğini, güvenilirliğini ve güvenilirliğini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Araştırma tasarımının, veri toplama prosedürlerinin ve veri analizi tekniklerinin ayrıntılı bir tanımını sağlayarak, metodoloji bölümü araştırmanın genel kalitesinin ve etkisinin arttırılmasına yardımcı olmaktadır.

3.1 Evren

Bu çalışmanın araştırma tasarımı, Libya Sanayi Bakanlığı çalışanlarından veri toplamak için anket yöntemini kullanan nicel bir araştırma tasarımıdır. Anket yöntemi, hipotezlerin test edilmesi ve araştırma sorularının cevaplanması için gerekli olan geniş ölçekte veri toplanmasına olanak sağlaması nedeniyle bu çalışma için uygundur.

Creswell'e (2014) göre nicel araştırma tasarımı, hipotezleri test etmek ve araştırma sorularını yanıtlamak için sayısal verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini içerir. Anket yöntemi, niceliksel veri toplamanın yaygın bir yoludur ve belirli bir olgu hakkında bilgi toplamak için bir grup katılımcıya anket uygulanmasını içerir. Bu yöntem avantajlıdır çünkü çok sayıda katılımcıdan veri toplanmasına olanak tanır ve bu da bulguların genellenebilirliğini artırabilir.

Anket yoluyla toplanan veriler, hipotezleri test etmek ve araştırma sorularını yanıtlamak için istatistiksel yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu, değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmak ve hipotezleri test etmek için tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon analizi tekniklerin kullanılmasını içermektedir.

3.2 Veri Toplama Yöntemleri

Katılımcıların Libya Sanayi Bakanlığı çalışanları arasından rastgele seçilmesini gerektiren basit rastgele örneklem stratejisi tercih edilmiştir. Bir örneklem büyüklüğü popülasyon büyüklüğüne, hata marjına ve güven düzeyine bağlı olarak hesaplanmaktadır. Basit rastgele örnekleme, popülasyonun her üyesinin örnek için

seçilme şansının eşit olduğu bir olasılıklı örnekleme tekniğidir (Creswell, 2014). Bu durumda araştırmacılar katılımcıları Libya Sanayi Bakanlığı çalışanları arasından rastgele seçmişlerdir. Bu teknik, örneklemin popülasyonu temsil etmesini sağlamak ve örnekleme yanlılığını en aza indirmek için kullanılmaktadır. Bu çalışmadaki örneklem büyüklüğü, güven düzeyi, hata payı ve popülasyon büyüklüğüne dayalı bir örneklem büyüklüğü hesaplayıcısı kullanılarak belirlenmektedir. Güven düzeyi, örneğin evreni doğru bir şekilde temsil ettiğine dair kesinlik derecesini ifade ederken, hata payı, örneklem tahmininde kabul edilebilir hata miktarını temsil eder (Neuman, 2014). Araştırmacı, dağıtım ve toplama sürecini kolaylaştırmak amacıyla çalışma danışmanı Prof. Dr. Erol TURAN imzalı, Libya'daki ilgili kurumun yönetimine hitaben bir mektup sunulmuştur. Bu çalışmanın amaç ve hedeflerini açıklamak için ilgili kurumun üst düzey yöneticileriyle dört toplantı yapılmış ve sonuç olarak, 204 çalışandan oluşan amaca yönelik bir örneklem belirlenmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada kullanılan veri toplama yöntemi, kendi kendine uygulanan çevrimiçi bir ankettir. Anket literatür incelemesine, stratejik yönetim ve uluslararası ticaret alanındaki uzmanlara danışılarak geliştirilmiştir. Dillman vd. (2014) tarafından yapılan bir çalışmaya göre çevrimiçi yönetilen anketler, katılımcıların anketi kendi hızlarında ve kolaylıklarında tamamlamalarına olanak tanıdığından, çok sayıda katılımcıdan veri toplamak için yaygın bir yöntemdir. Çevrimiçi bir anketin kullanılması, verilerin kolay dağıtımına ve toplanmasına olanak tanımakta, aynı zamanda kâğıt bazlı anketlere göre ilgili maliyetleri azaltmaktadır (Bosnjak ve Tuten, 2001).

Ek olarak, çevrimiçi bir anketin kullanılması yanıt oranını artırabilmekte ve toplanan verilerin kalitesini artırabilmektedir (Kays vd., 2015). Anket çevrimiçi olarak doldurulduğundan, katılımcılar anket bağlantısına kolayca erişebilmekte ve anketi istedikleri zaman doldurabilmektedir. Bu aynı zamanda, yanıt vermeme önyargısının azaltılmasına da yardımcı olmaktadır (Dillman vd., 2014).

Bu çalışmada kullanılan ölçek, stratejik yönetim ve uluslararası ticaretle ilgili çeşitli yapılar hakkında veri toplamak için tasarlanmıştır. Hair vd. (2014) göre çok maddeli bir anketin kullanılması, aynı yapıyı birden fazla maddeyle ölçerek toplanan verilerin güvenilirliğini artırmaktadır. Bu, ölçüm hatasını azaltmaya ve toplanan verilerin doğruluğunu artırmaya yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan ölçek, demografik bilgiler, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde stratejik yönetimin rolüne ilişkin sorular, ekonomik büyümeye ilişkin sorular ve çalışanların kuruluşlarının bu alanlardaki performansına ilişkin algılarına ilişkin soruları içeren çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Anketin demografik bölümünde katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, iş deneyimi ve iş unvanına ilişkin bilgiler toplanmaktadır. Bu bilgi, örneği tanımlamak ve örneğin ilgilenilen popülasyonu temsil etmesini sağlamak için kullanılabilir (Ponto, 2015).

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde stratejik yönetimin rolü ile ilgili bölüm, uluslararası ticaret bağlamında stratejik yönetim uygulamalarının önemi, kuruluşların bu uygulamaları uygulamada karşılaştıkları zorluklar ve bu uygulamaları uygulamanın yararları ile ilgili soruları içermektedir (Katsioloudes ve Hadjidakis, 2007). Ekonomik büyüme bölümünde uluslararası ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, ekonomik büyümeye katkıda bulunan faktörler ve stratejik yönetim uygulamalarının ekonomik büyümeyi desteklemedeki rolüne ilişkin sorular yer almaktadır. Bu bölüm, uluslararası ticaret bağlamında ekonomik büyümeye katkıda bulunan faktörlerin belirlenmesine yardımcı olması açısından önemlidir. Çalışanların örgütlerinin performansına ilişkin algılarına ilişkin bölümde örgüt kültürü, liderlik, stratejik planlama ve performans ölçümüne ilişkin sorular yer almaktadır. Bu bölüm, stratejik yönetim uygulamalarının uygulanmasını etkileyen faktörlerin ve bu uygulamaların örgütsel performans üzerindeki etkisinin belirlenmesine yardımcı olması açısından önemlidir (Katsioloudes ve Hadjidakis, 2007).

Anket formunun dağıtımı öncesinde, geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması amacıyla küçük bir çalışan örneklemini ile ön test yapılmıştır. Dillman vd. (2014)'e göre ön test, anket araştırmasında önemli bir adımdır; çünkü anketin tamamına uygulanmadan önce anketle ilgili sorunların belirlenmesine ve düzeltilmesine yardımcı olmaktadır.

3.4 Veri Analiz Yöntemleri

Bu çalışmada toplanan veriler hem tanımlayıcı hem de çıkarımsal istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada toplanan verileri özetlemek için tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Bu, ortalama, medyan ve mod gibi merkezi eğilim ölçümlerinin yanı sıra standart sapma ve aralık gibi değişkenlik ölçümlerini de içerir (Field, 2013). Bu istatistikler, toplanan verilerin açık ve kısa bir özetini sağlamak için kullanılmıştır.

Çıkarımsal istatistikler hipotezleri test etmek ve araştırma sorularını yanıtlamak için kullanılmıştır. Çıkarımsal istatistikler, araştırmacıların daha küçük bir örneklemden yola çıkarak daha büyük bir popülasyon hakkında çıkarımlar yapmasına olanak tanımaktadır (Field, 2013). Farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi ve uluslararası ticaret bağlamında stratejik yönetim uygulamalarının benimsenmesine ve uygulanmasına katkıda bulunup bulunmadığının belirlenmesi adına korelasyon analizi kullanılmıştır (Katsioloudes ve Hadjidakis, 2007).

Bu çalışmada hem tanımlayıcı hem de çıkarımsal istatistiklerin kullanılması, toplanan verilerin kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlamaktadır. Tanımlayıcı istatistikler verilerin bir özetini sağlarken, çıkarımsal istatistikler hipotezlerin test edilmesine ve araştırma sorularının yanıtlanmasına olanak tanır. Veri analizi, SPSS yazılım programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu yazılım hem tanımlayıcı hem de çıkarımsal istatistikler de dahil olmak üzere niceliksel verileri analiz etmek için bir dizi araç ve teknik sağlar (Field, 2013).

3.5 Etik

Bu çalışmada birçok etik husus dikkate alınmıştır. Bu hususlar arasında katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınması, katılımcıların gizliliğinin ve anonimliğinin sağlanması ve katılımcılara yönelik olası zarar veya rahatsızlıkların en aza indirilmesi yer alır. Bu etik hususlar Kastamonu Üniversitesi Etik Kurulu'nun yönergeleriyle uyumludur.

Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınması, herhangi bir araştırma çalışması için temel bir etik husustur. Bilgilendirilmiş onam, katılımcılara çalışmanın amacı, prosedürleri ve potansiyel riskleri ve faydaları dahil olmak üzere çalışma hakkında bilgi sağlamayı içerir. Katılımcıların bu bilgiyi anlayabilmesi ve katılım için gönüllü rızalarını verebilmeleri gerekmektedir (Aalbers ve Teo, 2017). Bu çalışmada katılımcılara, çalışmanın amacını ve prosedürlerini özetleyen ve katılımcı olarak haklarına ilişkin bilgileri içeren bir onam formu verilmiştir. Bu çalışmada katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuş, kendilerine özel bir kod atanarak kimlikleri anonimleştirilmiştir. Bu çalışmada katılımcılar herhangi bir fiziksel riske maruz bırakılmamış olup, anket formunda yalnızca çalışmanın araştırma sorusuyla ilgili sorular sorulmuştur. Katılımcılara, kendilerini rahatsız hissetmeleri halinde istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri bildirilmiştir.

Özetle, bu çalışmada çeşitli etik hususlar dikkate alınmıştır. Bu hususlar arasında katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınması, katılımcıların gizliliğinin ve anonimliğinin sağlanması ve katılımcılara yönelik olası zarar veya rahatsızlıkların en aza indirilmesi yer alır. Çalışma aynı zamanda Kastamonu Üniversitesi Etik Kurulu'nun yönergelerini de uygundur.

3.6 Sınırlılıklar

Bu çalışmada dikkate alınması gereken çeşitli potansiyel sınırlamalar vardır. Bunlar, yanıt önyargısını ve çevrimiçi anketlerin kullanımına ilişkin sınırlamaları içermektedir. Yanıt yanlılığı, katılımcıların anket sorularına yanıt olarak yanlış veya eksik bilgi vermeleri durumunda ortaya çıkabilecek potansiyel bir sınırlamadır (Krosnick, 1999). Bu, sosyal istenirlik önyargısı (katılımcıların sosyal olarak kabul edilebilir olduğuna inandıkları yanıtlar vermesi) veya rıza önyargısı (katılımcıların gerçek inançlarından bağımsız olarak ifadeleri kabul etmesi) gibi çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkabilir. Yanıt önyargısı potansiyelini en aza indirmek için katılımcılara yanıtlarının gizliliği ve anonimliği konusunda güvence verilecektir. Ek olarak anket anketi, yönlendirici veya düşündürücü sorulardan kaçınarak sosyal istenirlik eğilimi potansiyelini en aza indirecek şekilde tasarlanmıştır (Tourangeau, Rips ve Rasinski, 2000).

Bu çalışmanın bir diğer potansiyel sınırlaması çevrimiçi anketlerin kullanımıyla ilgilidir. Çevrimiçi anketler, yönetim kolaylığı ve maliyet etkinliği gibi çeşitli avantajlar sunarken, aynı zamanda sınırlamaları da vardır. Örneğin, çevrimiçi anketler yaşlı yetişkinler veya sınırlı internet erişimi olanlar gibi belirli nüfuslara ulaşmada daha az etkili olabilir (Couper, 2000). Ek olarak, çevrimiçi anketler yanıt oranı yanlılığına maruz kalabilir, çünkü yanıt verme olasılığı daha yüksek olan bireyler yanıt vermeyenlerden farklı özelliklere sahip olabilir (Kaplowitz, Hadlock ve Levine, 2004). Yanıt oranı yanlılığı potansiyelini en aza indirmek için, internet erişimi veya teknolojik yeterliliklerine bakılmaksızın anketin tüm uygun katılımcılar için erişilebilir olmasını sağlamak için çaba gösterilmiştir.

Son olarak çalışma, bulguların genellenebilirliğini sınırlayabilecek şekilde Libya Ekonomi Bakanlığı çalışanlarına odaklanmaktadır. Araştırmanın bulgularının diğer kuruluşlar ve ortamlar için çıkarımları olsa da sonuçların diğer popülasyonlara veya bağlamlara genelleştirilemeyebileceğini unutmamak önemlidir. Bu sınırlamayı gidermek için gelecekteki araştırmacılar, çalışanların diğer organizasyonlarda veya ortamlarda katılımını etkileyen faktörleri araştırabilir.

3.7 Örneklemenin Demografik Değişkenleri

Tablo 3.1 Katılımcıların Cinsiyetine Göre Örneklemenin Frekans Dağılımı

Değişkenler	Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	126
	Kadın	78
	Toplam	204
		100.0

Tablo 3.1'de 204 katılımcıdan oluşan toplam örneklemenin frekans dağılımı gösterilmektedir; burada katılımcılar cinsiyete gruplarına göre sınıflandırılmıştır. Tabloda iki farklı cinsiyet kategorisi gösterilmektedir. Örneklemde katılımcıların %61,76'sını oluşturan toplam 126 kişinin erkek olduğu, buna karşılık örneklemenin %38,24'ünü temsil eden 78 kişinin ise kadın olduğu görülmektedir. Toplam satırında yer alan %100'lük kümülatif yüzde ise 204 yanıt verenin toplam sayısını ifade etmektedir.

Tablo 3.2 Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Örneklemin Frekans Dağılımı

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	Frekans	%
	Üniversite	75	36.76
	Lisansüstü	59	28.92
	Doktora	39	19.12
	Lise	31	15.20
	Toplam	204	100.0

Tablo 3.2’de de görüldüğü üzere katılımcıların eğitim düzeylerine göre kategorize edilmiş hali sunulmaktadır. Toplam 204 katılımcının yer aldığı örnekleme katılımcıların %36,76’sını oluşturan 75 kişi üniversite düzeyinde eğitim derecesine sahiptir. Ayrıca örneklemin %28,92’sini temsil eden 59 kişi yüksek lisans derecesine sahipken, örneklemin %19,12’sine denk gelen 39 kişi doktora düzeyinde eğitim almıştır. Son olarak örneklemin %15,20’sini oluşturan 31 kişinin lise düzeyinde eğitim derecesine sahip olduğu analiz edilmiştir. Bu tablo, farklı eğitim seviyelerindeki bireylerin oranlarını tasvir ederek, ankete katılan kişiler içindeki eğitim dağılımına ilişkin ayrıntılı bir fikir sunmaktadır. Bu sayede daha ileri akademik analizler için değerli bilgiler sağladığı düşünülmektedir.

Tablo 3.3 Katılımcıların Kurumdaki Deneyimlerine Göre Frekans Dağılımı

Değişkenler	Deneyim Süresi	Frekans	%
	5 Yıldan Fazla	140	68.63
	5 Yıldan Az	57	27.94
	Diğer	7	3.43
	Toplam	204	100.0

Tablo 3.3, katılımcıların %68,63’ünün (140 çalışan) beş yıldan fazla görev süresine sahip olduğunu, ağırlıklı olarak deneyimli bir işgücü kompozisyonunun var olduğunu göstermektedir. Bu analiz ayrıca düşük ciro, istikrarlı ve tecrübeli personel çekirdeğinin bulunduğu işaret etmektedir. Buna karşılık, katılımcıların %27,94’ü (57 çalışan) beş yıl veya daha az süredir çalıştığına ifade etmektedir. Bu analiz ise organizasyonun önemli sayıda yeni çalışana istihdam sağladığına dair bir gösterge olarak nitelendirilebilir. Ayrıca organizasyonun yakın zamanda büyümesini artacağına işaretlerinden biri olarak da kabul edilebilmektedir. Katılımcıların çok küçük bir kısmı (%3,43 veya 7 çalışan) çalışma süresini belirtmekten kaçınmıştır.

'Diğer' kategorisine işaretlemiştir. Bu durum organizasyonda farklı istihdam türlerinin olduğuna işaret etmektedir. Bu dağılım, deneyimli personeli elde tutmak ile şirketin dinamik ve gelişen ihtiyaçları için hayati önem taşıyan yeni yeteneklerin desteklenmesi arasındaki dengenin iyi olduğunu gösteren bir kanıt niteliğindedir.

Tablo 3.4 Katılımcıların Unvanlarına Göre Örneklemin Frekans Dağılımı

Değişken	Unvan	Frekans	%
Unvan	İşçi	145	71.08
	Yönetici	55	26.96
	Diğer	4	1.96
	Toplam	204	100.0

Tablo 3.4’de 204 katılımcının mevcut iş pozisyonlarının frekans dağılımı gösterilmektedir. Bu tablo, iş pozisyonlarını üç farklı kategori şeklinde incelendiğini göstermektedir. Katılımcıların %71,08’ini işçi pozisyonunda çalışanlar oluşturmaktadır. Bu, ankete katılan nüfus içinde ağırlıklı olarak çalışanların olduğu yorumu yapılabilir. Buna karşılık katılımcıların %26,96’sı yönetici pozisyonunda çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yönetici pozisyonunda çalışanlar ilgili organizasyonda liderlik ve denetleyici rolleri üstlenen kişi sayısının da bir kanıtıdır. Daha küçük bir oran olan %1,96 ise diğer kategorisini ifade etmektedir. Bu grup ankete katılanların çok az bir kısmının belirtilmeyen iş pozisyonlarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu tablo, ankete katılan kişilerin mevcut iş pozisyonlarına ilişkin değerli bilgiler sunarak çalışan rolleri ve yönetim sorumlulukları açısından işgücünün bileşimine ışık tutmaktadır. Bu tür bilgiler, şirket veya kurumlardaki organizasyon yapısını ve hiyerarşiyi anlamak adına uygun verileri sağlamaktadır.

Tablo 3.5 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Frekans Dağılımı

Değişkenler	Deneyim Süresi	Frekans	%
Medeni Durum	Evli	104	51
	Boşanmış	57	27.9
	Bekar	43	21.1
	Toplam	204	100.0

Tablo 3.5, katılımcıların %51’inin (104) evli olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, katılımcıların %27,9’unun (57) boşanmış olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların

geri kalan kısmı (%21.1 veya 43 katılımcı) ise bekar olduğunu belirtmiştir. Bu dağılım çalışmanın dengeli bir dağılıma sahip olduğunu gösteren bir kanıt niteliğindedir.

Tablo 3.6 Katılımcıların Gelirleri İlgili Yorumlarına Göre Frekans Dağılımı

Değişkenler	Deneyim Süresi	Frekans	%
Gelir ile İlgili Görüşler	Düşük	45	22.1
	Orta	112	54.9
	Yüksek	46	22.5
	Diğer	1	0.5
	Toplam	204	100.0

Tablo 3.6, katılımcıların %22.1'inin (45) gelirlerinin düşük olduğunu ifade etmektedirler. Buna karşılık, katılımcıların %54,9'unun (112) ise gelir düzeylerinin ne iyi ne de kötü olduklarına dair yorumları vardır. Gelirleri ile ilgili orta düzeyde bir gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların geri kalan kısmı (%22.5 veya 46 katılımcı) ise gelirlerinin yüksek düzeyde olduklarını veya öyle hissettiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan araştırma sonucunda yalnızca bir kişi geliri ile ilgili yorum yapmaktan kaçınmıştır. Yapılan analiz sonucunda gelir düzeyini orta düzeyde hisseden katılımcıların fazla olduğu görülmektedir. Fakat Libya geneline bakıldığında da orta düzeyde gelire sahip olan çalışan sayısının fazla olduğu görülebilmektedir. Bu neden elde edilen sonuçlar günümüz koşulları ile uyum göstermektedir.

Tablo 3.7 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Frekans Dağılımı

Değişkenler	Deneyim Süresi	Frekans	%
Mülk Aidiyet Durumu	Kira	104	51
	Şahısa Ait	41	20.1
	Paylaşımlı	59	28.9
	Toplam	204	100.0

Tablo 3.7, katılımcıların %51'inin (104) kira olan bir mülkte oturduklarını göstermektedir. Buna karşılık, katılımcıların %20.1'inin (41) kendilerine ait bir evde oturduklarını ifade etmektedirler. Katılımcıların geri kalan kısmı (%28.9 veya 59 katılımcı) ise paylaşımlı bir evde oturduklarını ifade etmektedirler.

3.8 Stratejik Yönetim Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Ölçek araştırmacı tarafından daha önce yapılan çalışmaların kapsamlı bir analizi sonucunda oluşturulmuştur. Geçerlilik, bir ölçeğin değerlendirmeyi amaçladığı temel kavramı ne ölçüde doğru ve etkili bir şekilde tasvir ettiği ile ilgilidir. Araştırma geçerliliğinin değerlendirilmesi, sosyal bilimler alanında bir ölçme aracının oluşturulması sürecinde büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada kullanılan ölçeğin yapısı önceki araştırmalara dayandırılmış olsa da diğer geçerlilik ölçütleri de çalışmanın içerisine dahil edilmiştir. Anlam geçerliliği, bir ölçüm aracının subjektif değerlendirilme yüzdesini ifade etmektedir. Araştırmacı, anlam geçerliğini değerlendirmek amacıyla danışmanın ve diğer akademisyenlerin yer aldığı 5 kişilik bir ekibe göndermiştir. Stratejik yönetim değişkenini değerlendirmek için toplam 23 ifade kullanılmıştır. Bu kavrama ilişkin değerlerin güvenilirliği Cronbach's Alpha kullanılarak analiz edilmiştir. Churchill'e (1979) göre ifade saflaştırmanın amacı, daha az etkili olan maddeleri bulup kaldırarak ölçeği geliştirmek ve kolaylaştırmaktır. Diğer değişkenler için de aynı yöntemlerin kullanıldığı ifade edilmelidir. Diğer değişkenler ise uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve ekonomik büyüme, şeklinde sıralanabilmektedir. Kullanılan yöntem ve analizler Tablo 3.8'de yer almaktadır.

Tablo 3.8 Veri Analiz Yöntemleri

Amaç	Kullanılan İstatistiksel Ölçütler
Ortalamalar	Madde Ortalamaları Analizi
Güvenilirlik	Cronbach's Alfa

Veriler Sosyal Bilimler İstatistik Paketi (SPSS) yazılımının 26 versiyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Faktör analizi kapsamında, önceden belirlenen faktör yükleme eşiği olan 0,35'i geçemeyen anket ifadeleri ölçekten çıkarılmıştır. Analiz yapılmadan önce araştırmacı, veri girişinin doğruluğunu sağlamak, eksik değerleri belirlemek ve aykırı değerleri tespit etmek için bir analiz gerçekleştirmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğunu değerlendirmek için üç temel hususun araştırılması gerektiği unutulmamalıdır. Bunlar korelasyon matrisinin hangi düzeyde faktörlenebildiği ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örnekleme Yeterliliği Ölçümü veya Bartlett'in

Küresellik testi sonuçları şeklinde sıralanabilmektedir. Literatürdeki öneriler ve araştırmanın sınırlılıkları da dikkate alınmıştır.

Tabachnick ve Fidell (2007) tarafından yapılan çalışmaya göre sağlam bir faktör analizi için minimum 300 katılımcının olması gerektiği önerilirken, Chua (2014) ile MacCallum, Widaman, Zhang ve Hong (1999) ölçek maddesi sayısının en az beş katı örneklem büyüklüğünün olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Araştırmada örneklem sayısı belirlenirken bu ifadeler dikkate alınmıştır. Bu çalışmada kullanılan 26 maddelik stratejik yönetim ölçeği için, bu yönergeler harfiyen uymak adına minimum 130 katılımcıdan oluşan bir örneklem büyüklüğü gerekmektedir. Araştırmada makul bir sayı olan 204 katılımcıya yer verilmiştir. Bu örneklem büyüklüğü, 26 maddelik bir ölçek için madde başına beş katılımcı kılavuzuna göre minimum 130 katılımcı gereksinimini aşmaktadır; bu da çalışmamızın makul bir standarda bağlı kaldığını göstermektedir.

Bu örneklem büyüklüğünün yeterliliği, verilerin faktörlere ayrılması ile desteklenmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğunu değerlendirmek amacıyla Hair vd. (2010) tarafından önerildiği şekilde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri ve Bartlett Küresellik Testi (BTS) kullanılmıştır. Ek olarak, tüm maddeler için anti-görüntü korelasyonu düzeyi olan 0,5 eşiği aşılmıştır. Ayrıca maddeler arasındaki paylaşılan varyansın önerilen 0,3 eşiğinin üzerinde olduğu görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Tablo 3.9 Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Testi: Stratejik Yönetim Ölçeği

Test	Değer
Bartlett Küresellik Testi Ki-Kare (χ^2)	3060.021
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	.908
Df	253
Sig	.000

Çalışmada 26 ifadeden oluşan stratejik yönetim ölçeğine uygulanan Kaiser-Meyer-Olkin Ölçümü ve Bartlett'in Örneklem Yeterlilik Testi sonucunda ölçeğin maddelerinin faktörlenebilir olduğu ortaya çıkmıştır. Faktör analizinin uygunluğu, değişkenler arasındaki ilişkinin büyüklüğünün bir göstergesi olan Bartlett'in küresellik

testi kullanılarak doğrulanmaktadır. Analiz bulguları elde edilen sonuçların istatistiksel olarak anlamlılık sergilediğini ortaya koymaktadır ($\chi^2 = 3060.021$). KMO örneklem yeterliliği değeri 0,908 olarak tespit edilmiştir. Bu değer örneklem büyüklüğünün faktörlere ayrılması için uygun olduğunu ispatlamaktadır. Analizler, istatistiksel olarak anlamlı bir Bartlett küresellik testi değeriyle birlikte, her yapı için 0,6'dan büyük bir Kaiser-Meyer-Olkin değeri ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, mevcut verilerin faktör analizi yapmak adına yeterli olduğunu göstermektedir (Huck, 2012; Pallant, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2007).

3.9 Stratejik Yönetim Ölçeği Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.10 Stratejik Yönetim Ölçeği Güvenilirlik Analizleri

Ölçek	Ort.	Std. Sapma	Cronbach Alfa
Stratejik Yönetim Ölçeği	3.54	.61	.93

Veri setindeki "Stratejik Yönetim Ölçeği" analizi sonucunda ortalama değer 3,54 olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi bağlamında stratejik yönetime ilişkin ifadelerle ilgili genel bir anlaşmaya varıldığı yorumu yapılabilir. 0,61'lik standart sapma yanıtlardaki değişkenlik oranına işaret ederken, 0,93'lük yüksek Cronbach Alfa değeri ölçek içindeki güçlü bir iç tutarlılığın olduğunu göstermektedir. Bu durum genel olarak katılımcıların stratejik yönetim uygulamalarını olumlu algıladıklarını, ancak bu algıların yoğunluğunda farklılıklar olduğunu göstermektedir. Ölçeğin yüksek Cronbach Alfa değeri ise stratejik yönetim ölçeğinin güçlü bir araç olduğunu ispat etmektedir.

3.10 Ulusal Büyüme Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.11 Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Testi: Ulusal Büyüme Ölçeği

Test	Değer
Bartlett Küresellik Testi Ki-Kare (χ^2)	1045.194
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	.872
Df	45
Sig	.000

Ulusal Büyüme ölçeği Tablo 3.11'de gösterildiği üzere, Bartlett Küresellik Testi 1045.194'lük bir Ki-Kare değeri göstermektedir. Bu değer maddeler arasında yeterli düzeyde korelasyon bulunduğunu ve ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. 0,872'lik KMO analiz sonucu ise ölçeğin örnekleme için marjinal olarak yeterli olduğunu ileri düzeyde ispat etmektedir. Diğer yandan faktör analizinin potansiyel geçerliliğini desteklemektedir. 45 serbestlik derecesi ve tutarlı bir anlamlılık düzeyi ile birlikte bu sonuçlar, örnekleme yeterliliğinde iyileştirme için yer olmasına rağmen veri setinin ön analiz için kabul edilebilir olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3.12 Ulusal Büyüme Ölçeği Güvenilirlik Analizleri

Ölçek	Ort.	Std. Sapma	Cronbach Alfa
Ulusal Büyüme Ölçeği	3.74	.89	.88

Uluslararası Büyüme yapısına ilişkin yapılmış olan istatistiksel ölçümler güçlü ve olumlu bir genel eğilim sergilemektedir. Ortalama 3.74 puan, ankete katılanlar arasında genel olarak olumlu bir algıya işaret etmekte ve ölçeğin orta noktasının üzerinde yer almaktadır. Bu durum katılımcıların genel olarak uluslararası büyümenin bazı yönlerini olumlu gördüklerini göstermektedir. 0,898'lik standart sapma, yanıtlarda orta düzeyde bir değişkenliğe işaret etmekte; bireysel algılamalarda bazı farklılıklara işaret etmektedir. En önemlisi, 0,886'lık yüksek Cronbach Alfa değeri, bu bölümdeki sorular arasındaki mükemmel iç tutarlılığı yansıtmakta ve bu soruların, uluslararası büyümeye ilişkin temel kavramı güvenilir bir şekilde ölçtüklerini ifade etmektedir. Bu yüksek güvenilirlik düzeyi, bu verilerden çıkarılan sonuçların geçerliliğini güçlendirmekte ve yanıtların, katılımcıların uluslararası büyümeyle ilgili konulara ilişkin algılarının güvenilir bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır.

3.11 Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3.13 Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Testi: Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği

Test	Değer
Bartlett Küresellik Testi Ki-Kare (χ^2)	687.144
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	.845
Df	28
Sig	.000

Ulusal Büyüme ölçeği Tablo 3.13'de gösterildiği üzere, Bartlett Küresellik Testi 687.144'lük bir Ki-Kare değeri göstermektedir. Bu değer maddeler arasında yeterli düzeyde korelasyon bulunduğunu ve ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. 0,845'lik KMO analiz sonucu ise ölçeğin örnekleme için marjinal olarak yeterli olduğunu ileri düzeyde ispat etmektedir. Diğer yandan faktör analizinin potansiyel geçerliliğini desteklemektedir. 28 serbestlik derecesi ve tutarlı bir anlamlılık düzeyi ile birlikte bu sonuçlar, örnekleme yeterliliğinde iyileştirme için yer olmasına rağmen veri setinin ön analiz için kabul edilebilir olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3.14 Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği Güvenilirlik Analizleri

Ölçek	Ort.	Std. Sapma	Cronbach Alfa
Ulusal Büyüme Ölçeği	3.57	.64	.85

Uluslararası Büyüme yapısına ilişkin yapılmış olan istatistiksel ölçümler güçlü ve olumlu bir genel eğilim sergilemektedir. Ortalama 3,57 puan, ankete katılanlar arasında genel olarak olumlu bir algıya işaret etmekte ve ölçeğin orta noktasının üzerinde yer almaktadır. Bu durum katılımcıların genel olarak uluslararası büyümenin bazı yönlerini olumlu gördüklerini göstermektedir. 0,64'lük standart sapma, yanıtlarda orta düzeyde bir değişkenliğe işaret etmekte; bireysel algılamalarda bazı farklılıkların olduğuna da işaret etmektedir. En önemlisi, 0,85'lik yüksek Cronbach Alfa değeri, bu bölümdeki sorular arasındaki mükemmel iç tutarlılığı yansıtmakta ve bu soruların, uluslararası büyümeye ilişkin temel kavramı güvenilir bir şekilde ölçtüklerini ifade etmektedir. Bu yüksek güvenilirlik düzeyi, bu verilerden çıkarılan sonuçların geçerliliğini güçlendirmekte ve yanıtların, katılımcıların uluslararası büyümeyle ilgili konulara ilişkin algılarının güvenilir bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde, araştırma uygulamasının üç esas hipotezinin sonuçları incelenmiş ve bulgular çeşitli istatistiksel teknikleri kullanarak aktarılmıştır. Araştırmacı öncelikle verilerin incelemeye hazır olmasını sağlamak amacıyla varsayımsal değerlendirmeleri girdi olarak kullanarak analiz sürecini başlatmıştır. Bu adım, araştırma araçlarına yanıt veren katılımcıları belirlemeyi ve yanıt verenlerin kesin bir tasvirini sunmayı amaçlamaktadır. Ek olarak araştırmacı, katılımcıların stratejik yönetim ve uluslararası ticaret ve ulusal büyüme ile ilgili demografik değişkenlerine ilişkin eşitsizlikleri ve istatistiksel kanıtları araştırmak için bağımsız ortalama puanlar ve varyans analizi (ANOVA) için t-testi analizini tercih etmiştir. Bu analitik yöntemler, araştırma hedefleriyle uyumlu bilimsel bulgular elde etmek ve araştırmacının çalışma hedeflerine ulaşmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

4.1 Sonuçlar

Temel istatistiksel analizlere başlamadan önce ölçeğin güvenilirliğinin titiz bir değerlendirmesinin yapılması zorunludur. Bu inceleme, analitik süreçteki önemli rolün altını çizerek, sonraki istatistiksel testlerin temel öncüsü olarak hizmet etmektedir.

4.1.1 Araştırmanın Hipotezleri ve Analiz Yöntemleri

İki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü ölçmek adına Pearson korelasyon analizi tercih edilmiştir. Pearson korelasyonu, her veri kümesinin normal şekilde dağıldığını varsaymaktadır. Diğer yandan bu analiz ile doğrusal ilişkiler ölçülebilmektedir.

Tablo 4.1 Araştırmanın Hipotezleri ve Hipotezlerin Test Edilmesinde Kullanılan Analizler

Hipotez Kodu	Kullanılan Analiz	Kabul/Red
H1	Pearson Korelasyon Analizi	Kabul
H2	Pearson Korelasyon Analizi	Red
H3	Pearson Korelasyon Analizi	Kabul

Tablo 4.1'de H2 hipotezi red edildi olarak işaretlenmiştir bunun esas nedeni ise H1 hipotezinin tersi olmasıdır. H1 veriler tarafından desteklendiğinden H2 desteklenmemektedir. Tabi varsayılan hipotezlerin test edilmesi amacıyla öncelikle ölçeklerin betimsel istatistik analizleri gerçekleştirilmiş ve verilen cevapların ortalamaları ile ilgili bulgular ortaya konmuştur. Ardından ise değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya konması amacıyla korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4.2 Stratejik Yönetim Ölçeği Madde Ortalamalarına İlişkin Değerler

Stratejik Yönetim Ölçeği	Ort. S.S.
Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi kavramı kuruluşunuzun bölgesel kalkınma planında temel bir kavramdır.	3,87 1,09
Kuruluşunuz, mevcut uluslararası iş ortamını anlamak için güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini değerlendirir.	3,67 1,14
Kuruluşunuz yerel ve uluslararası kuruluşlarla verimli ortaklıklar kuruyor.	3,53 1,23
Kuruluşunuzun stratejik planlamasından sorumlusanız, stratejik planlama ve ticaretin serbestleşmesiyle ilişkisi adına değişiklikler yapılmalıdır.	3,69 1,20
Kuruluşunuz operasyonel açıdan oldukça etkilidir.	3,45 1,12
Kuruluşunuz insanları verimli kullanır ve iyi düşünülmüş bir strateji olduğu için yetenekler israf edilmez.	3,25 1,20
Kuruluşunuz ulusal ve uluslararası düzeyde gelişme ve yatırım fırsatlarını bulmak için rekabeti düzenli olarak değerlendirmektedir.	3,50 1,09
Kuruluşunuzun stratejisi, sunduğu ürün veya hizmetlerin yetenekleri açısından onu diğer rakiplerden açıkça ayırmaktadır.	3,53 1,08
Kurumun sorumluluklarına ilişkin gelecek vizyonunuz açık ve izlediği yol mantıklıdır.	3,50 1,01
Kuruluşunuz ulusal ve uluslararası düzeyde büyümeyi ve iş/veya pazar gelişimini sağlamayı amaçlıyor.	3,48 1,01
Kuruluşunuzun stratejik vizyonu oldukça etkilidir	3,46 ,96
İnternet aracılığıyla şirketiniz çok sayıda kanal geliştirmiştir (sosyal medya, web siteleri vb.)	3,60 ,98
Kuruluşunuz diğer şirketlerle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bir dizi ilişki kurmuştur.	3,59 1,00

Kuruluşunuz hem yerel hem de uzak bölgelerdeki sadık ve güvenilir müşterilerle bir dizi uzun vadeli ilişkiler kurmuştur.	3,67 ,92
Kuruluşunuzun sunduğu hizmet ve ürünler piyasada iyi bilinmektedir.	3,59 ,92
Kuruluşunuz nereye para yatıracığını ve nerede gelişeceğini belirlemek için rekabeti araştırır.	3,57 ,90
Kuruluşunuzun müşterilere ürün/hizmet satmasını veya sunmasını engelleyen önemli iç engeller yoktur.	3,48 ,98
Kuruluşunuzun hizmetleri piyasa gereksinimlerine tamamen uygundur.	3,48 ,97
Müşteriler ürün/hizmetinizdeki yeni fikirlere uyum sağlayabilir; Çünkü kuruluşunuzun ürünü esnek, kullanışlı ve etkilidir.	3,60 ,93
Kuruluşunuzun hizmetleri/ürünleri müşterilerin sorunlarını çözer ve beklentilerini karşılar	3,56 ,90
Kuruluşunuz doğru fiyata (hizmet veya mal için) doğru miktarda indirim sağlıyor.	3,48 ,85
Kuruluşunuzun mevcut kaynaklarıyla hizmetleri fiyatlandırma stratejisi etkilidir.	3,56 ,85
Kuruluşunuz faaliyetleriyle kendini tanıtıyor.	3,37 1,10

Tablo 4.2’de stratejik yönetim ölçeği ile ilgili yapılan madde ortalamaları analizi dikkate alındığında katılımcıların vermiş oldukları cevaplar kurumlarının stratejik yönetim anlayışı ile ilgili ortalamanın üstünde olumlu bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir. Katılımcıların tüm ölçek maddelerine dair vermiş oldukları cevaplar tabloda yer almaktadır. Fakat yorumlamanın daha net bir şekilde anlaşılabilmesi adına katılımcıların vermiş oldukları cevaplar arasında en yüksek ve en düşük ortalama sahip 3 maddenin açıklanması gerekmektedir. En yüksek 3 madde sırasıyla şu şekildedir. Katılımcılar, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi kavramı kuruluşunuzun bölgesel kalkınma planında temel bir kavramdır maddesine 3.87, şirketinizin stratejik planlamasından sorumlusanız, stratejik planlamada ve bunun küresel ticaretin serbestleşmesiyle ilişkisinde büyük değişiklikler yapılmalıdır maddesine 3.67, şirketiniz hem yerel hem de uzak bölgelerdeki sadık ve güvenilir müşterilerle bir dizi uzun vadeli ilişkiler kurmuştur, ölçek maddesine ise 3.67 ortalama ile cevap vermişlerdir. Diğer bir deyişle stratejik yönetim ölçeğiyle ilgili bu üç madde katılımcılar tarafından muhakkak olması gereken davranışlar olarak kabul edilmektedir. En düşük ortalama sahip üç madde ise sırasıyla şu şekildedir. İçerideki insanlar verimli kullanılır ve iyi düşünülmüş bir strateji olduğu için yetenekler israf edilmez (3.25), kuruluşunuz faaliyetleriyle kendini tanıtıyor (3.37), organizasyonunuz operasyonel açıdan oldukça etkilidir (3,45). Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar dikkate alındığında etkili ve başarılı bir stratejik yönetim anlayışı için olması

gerekenleri net bir şekilde ifade ettikleri görülmektedir. Diğer yandan ise ölçeğin uygulandığı katılımcıların bulundukları kurumlarda özellikle stratejik yönetimin etkili bir unsuru olan çalışanların yeteneklerine çok fazla önem vermediği ve kuruluşun yeterince etkin olmadığı konusunda fikirlerinin olduğu da unutulmamalıdır.

Tablo 4.3 Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği Madde Ortalamalarına İlişkin Değerler

Ticaretin Serbestleştirilmesi Ölçeği	Ort.S.S.
Kuruluşunuz, müşteri çekmek için ürünü/hizmeti dikkatli bir şekilde kullanma konusunda çok iyidir.	3,50 ,99
Kuruluşunuzun (web) veya web sitesi stratejileri, kuruluşun güncel haber ve yeteneklerini yansıtacak şekilde düzenli olarak güncellenmektedir.	3,51 ,95
Şirketinizin web sitesi profesyonel, görsel olarak çekici ve yeni müşteri çekme konusunda başarılıdır.	3,46 ,96
Kuruluşunuz, hizmetlerine sadakat konusunda çeşitli teşvikler sunarak mevcut tüketicileri elde tutmada oldukça etkilidir.	3,58 ,91
Uzun vadede şirketiniz potansiyel satışlardan gelen talepleri gerçek satışa dönüştürür.	3,50 ,89
Yabancı şirket ve kuruluşlara uygulanan gümrük tarifeleri makul ve adildir.	3,57 ,94
Libya hükümeti, ticaretin serbestleşmesini teşvik etmek amacıyla hem yerel hem de uluslararası şirketlere yapılandırılmış vergi teşvikleri sağlıyor.	3,70 ,89
Libya'nın "ithalat kotaları" mevzuatı makul ve teşvik edicidir.	3,73 ,85

Tablo 4.3’de ticaretin serbestleştirilmesi ölçeği ile ilgili yapılan madde ortalamaları analizi dikkate alındığında katılımcıların vermiş oldukları cevaplar ortalamasının üstünde olumlu bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir. Katılımcıların tüm ölçek maddelerine dair vermiş oldukları cevaplar tablo 4.3’de yer almaktadır. Yapılan analizlerin anlaşılabilmesi adına cevaplar arasında en yüksek ve en düşük ortalama sahip 3 maddenin açıklanması gerekmektedir. En yüksek ortalama sahip 3 madde sırasıyla şu şekildedir. Libya'nın "ithalat kotaları" mevzuatı makul ve teşvik edicidir (3.73), Libya hükümeti, ticaretin serbestleşmesini teşvik etmek amacıyla hem yerel hem de uluslararası şirketlere yapılandırılmış vergi teşvikleri sağlıyor (3.70), Kuruluşunuz, hizmetlerine sadakat konusunda çeşitli teşvikler sunarak mevcut tüketicileri elde tutmada oldukça etkilidir (3.58). En düşük ortalama sahip 3 madde ise sırasıyla şu şekildedir. Şirketinizin web sitesi profesyonel, görsel olarak çekici ve yeni müşteri çekme konusunda başarılıdır (3.46), Kuruluşunuz, müşteri çekmek için ürünü/hizmeti dikkatli bir şekilde kullanma konusunda çok iyidir (3.50), Uzun vadede

şirketiniz potansiyel satışlardan gelen talepleri gerçek satışa dönüştürür (3.50). Katılımcıların yapılan ölçeğe vermiş oldukları cevaplar dikkate alındığında etkili ve başarılı bir şekilde uygulanan ticaretin serbestleştirilmesi adına politikalara sahip olduğu görülmektedir. Aslında bu husus Libya hükümetinin bir başarısı olarak yorumlanmalıdır. Ticaretin serbestleştirilmesi ile ilgili politikaların kurumlar bazında yapılmadığı bilinmektedir.

Tablo 4.4 Ulusal Büyüme Ölçeği Madde Ortalamalarına İlişkin Değerler

Ulusal Büyüme Ölçeği	Ort. S.S.
Libya mevzuatına göre “Likidite Karşılama Oranı (LCR) şartı” adalete ve işletmelerin ve küçük şirketlerin çıkarlarının gözetilmesine dayanmaktadır.	3,79 ,85
Libya hükümeti, yerel şirketleri korumak ve yabancı şirket ve kuruluşların ülkede faaliyet göstermesini teşvik etmek amacıyla adil ve makul bir “anti-damping gümrük vergisi” uyguluyor.	3,80 ,88
Libyalı tüketici, Libya mevzuatı tarafından güvenli olmayan ürünlerden korunmaktadır.	3,83 ,86
Libya hükümeti, ticaret ortaklarının insan hakları politikalarını iyileştirmek için ticaret politikasını kullanmaktadır.	3,73 ,91
Dünya Ticaret Örgütü'nün küresel serbest ticareti teşvik etmek amacıyla Libya'da çalışması teşvik edilmelidir.	3,75 ,95
Son dönemde fiyat istikrarı çok netti ve bu konuda çok keskin bir değişiklik yaşanmadı.	3,61 1,02
İstihdam oranı son 10 yılda güçlü bir artışa sahne oldu.	3,63 1,01
Milli gelir son 10-15 yılda belirgin bir büyüme gösterdi.	3,60 ,99
Faiz oranı kontrol altında kaldı ve son on yılda bu anlamda önemli bir değişiklik yaşanmadı.	3,51 1,04
Son on yılda harcamalarım ve gelirim arttı.	3,65 1,09

Tablo 4.4’de ulusal büyüme ölçeği ile ilgili yapılan madde ortalamaları analizi dikkate alındığında katılımcıların vermiş oldukları cevaplar ortalamanın üstünde olumlu bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir. Katılımcıların tüm ölçek maddelerine dair vermiş oldukları cevaplar tablo 4.4’de görüldüğü üzere tespit edilmiştir. Yapılan analizlerin anlaşılabilmesi adına cevaplar arasında en yüksek ve en düşük ortalama sahip 3 maddenin açıklanması gerekmektedir. En yüksek ortalama sahip 3 madde sırasıyla şu şekildedir. Libyalı tüketici, Libya mevzuatı tarafından güvenli olmayan ürünlerden korunmaktadır (3.83), Libya hükümeti, yerel şirketleri korumak ve yabancı şirket ve kuruluşların ülkede faaliyet göstermesini teşvik etmek amacıyla adil ve makul

bir “anti-damping gümrük vergisi” uyguluyor (3.80), Libya mevzuatına göre “Likidite Karşılama Oranı (LCR) şartı” adalete ve işletmelerin ve küçük şirketlerin çıkarlarının gözetilmesine dayanmaktadır (3.79). En düşük ortalamaya sahip 3 madde ise sırasıyla şu şekildedir. Son dönemde fiyat istikrarı çok netti ve bu konuda çok keskin bir değişiklik yaşanmadı (3.61), Milli gelir son 10-15 yılda belirgin bir büyüme gösterdi (3.60), Faiz oranı kontrol altında kaldı ve son on yılda bu anlamda önemli bir değişiklik yaşanmadı (3.51). Katılımcıların yapılan ölçeğe vermiş oldukları cevaplar dikkatli bir şekilde incelendiğinde katılımcılar Libya hükümetinin ulusal büyüme politikaları ile ilgili olumlu düşüncelere sahiptir, denilebilir. Ticaretin serbestleşmesi ile ilgili politikalarda olduğu üzere ulusal büyüme politikaları da Libya hükümetinin bir başarısı olarak yorumlanmalıdır.

Katılımcılar bir yandan kendi harcamalarının arttığı gibi görüşlere olumlu bir yanıt verirken diğer yandan kendi gelirlerinin de arttığını beyan etmişlerdir. Bu husus ise Libya hükümetinin ulusal büyüme politikalarını başarılı bir şekilde yürüttüğünü göstermektedir. Bununla birlikte katılımcılar ise stratejik yönetim, ticaretin serbestleştirilmesi ve ulusal büyüme ölçeğine vermiş oldukları paralel cevaplar dikkate alındığında bu üç değişken arasında bir ilişkinin olduğu da görülebilmektedir. Yalnız bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı hususunda farklı analizlerin yapılması da gerekmektedir. Çalışmanın bir sonraki alt başlıklarında değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı tespit edilmiştir.

4.1.2 Birinci Hipotezin Test Edilmesi

Tablo 4.5 Birinci Hipoteze Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ort.	Std. Hata
Stratejik Yönetim	3.54	0.793
Ticari Serbestleşme	3.57	0.065
Ekonomik Büyüme	3.69	0.080

Çalışmadaki "Stratejik Yönetim", "Ekonomik Büyüme" ve "Ticari Serbestleşme" ölçeklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler, her üç değişkenin de katılımcılar tarafından olumlu olarak derecelendirildiğini ve ortalama puanların ölçeğin orta noktasını aştığını göstermektedir. "Stratejik Yönetim" daha yüksek derecede bir değişkenlik

sergilemektedir (Std. Sapma: 0,793), bu da katılımcılar arasında farklı deneyimler veya algılar olduğunu göstermektedir, "Ulusal Büyüme" ve "Ticari Serbestleşme" daha düşük standart sapmalarıyla kanıtlandığı gibi daha tekdüze olumlu algılar göstermektedir (0,080 ve 0,065). Bu bulgular, boyutların genel olarak olumlu değerlendirildiğini ortaya koymakla birlikte, tanımlayıcı istatistikler tek başına resmin tamamını ortaya çıkarmamaktadır. Bu sebeple değişkenler arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi adına korelasyon analizinin yapılması gerekmektedir. Bu sayede bu üç değişkenin birbirleri olumlu veya olumsuz etkileyip etkilemediği ve hangi düzeylerde etkiledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 4.6. Stratejik Yönetim, Ulusal Büyüme ve Ticaretin Serbestleşmesi Değişkenlerinin Korelasyon Analizi Sonuçları

		Stratejik Yönetim	Ticaretin Serbestleştirilmesi	Ulusal Büyüme
Stratejik Yönetim	Pearson Korelasyonu	1		
	Sig.	,000		
	N	204		
Ticaretin Serbestleştirilmesi	Pearson Korelasyonu	,508**	1	
	Sig.	,000		
	N	204	204	
Ulusal Büyüme	Pearson Korelasyonu	,307**	,521**	1
	Sig.	,000	,000	,000
	N	204	204	204

**, 0.01 Anlamlılık Düzeyi

Yapılan korelasyon analizi sonucunda elde edilen verilere göre Stratejik Yönetim hem Ulusal Büyüme'ye hem de Ticari Serbestleşme boyutları ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içerisindedir. Ulusal Büyüme ile stratejik yönetim değişkenleri arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü (,307) düzeyinde korelasyon tespit edilmiştir. Ticaretin serbestleşmesi ile stratejik yönetim değişkenleri arasında ise 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü (,508) düzeyinde korelasyon tespit edilmiştir. Tüm bunların yanı sıra ulusal büyüme ve ticaretin serbestleşmesi değişkenleri arasında ise 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü (,521) düzeyinde korelasyon tespit edilmiştir. Yapılan bu analizler neticesinde üç değişken arasında olumlu yönde ve düşük sayılamayacak düzeyde anlamlı düzeyde korelasyon tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar, stratejik yönetimin hem ulusal büyümeyi hem de ticaretin serbestleşmesini olumlu yönde etkilediği hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Kurumsal başarı ve kaynak optimizasyonunda stratejik planlamanın hayati rolünü vurgulayan Abu Bakr ve Tareq Al Suwaidan tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlarla da benzerlik göstermektedir. Abu Bakr'a (2005) göre stratejik planlama, özellikle kaynakların kısıtlı olduğu ortamlarda, zorluklarla yüzleşmek ve fırsatları etkili bir şekilde kullanmak için çok önemlidir. Benzer şekilde Tareq Al Suwaidan (2020), tarafından yapılan çalışmada da stratejik planlamanın daha iyi kaynak tahsisi ve karar alma yoluyla organizasyonel performansı önemli ölçüde artırdığı vurgulanmaktadır. Bu içgörüler, etkili stratejik yönetimin ekonomik büyümeyi ve liberalleşmeyi yönlendirmenin anahtarı olduğunu göstererek çalışmamızın bulgularını daha da güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, yapılan analiz yalnızca belirtilen hipotezi doğrulamakla kalmamakta, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın ve ticaretin serbestleştirilmesinin desteklenmesinde stratejik yönetimin önemine ilişkin daha geniş bilimsel perspektif sunmaktadır.

4.1.3 İkinci Hipotezin Test Edilmesi

Tablo 4.7. Stratejik Yönetim, Ulusal Büyüme ve Ticaretin Serbestleşmesi Değişkenlerinin Korelasyon Analizi Sonuçları

		Stratejik Yönetim	Ticaretin Serbestleştirilmesi	Ulusal Büyüme
Stratejik Yönetim	Pearson Korelasyonu	1		
	Sig.	,000		
	N	204		
Ticaretin Serbestleştirilmesi	Pearson Korelasyonu	,508**	1	
	Sig.	,000		
	N	204	204	
Ulusal Büyüme	Pearson Korelasyonu	,307**	,521**	1
	Sig.	,000	,000	,000
	N	204	204	204

**, 0.01 Anlamlılık Düzeyi

Bu tabloda iki numaralı hipotezin (H2) değerlendirilmesi adına önem teşkil eden korelasyon analizi sonuçları birinci hipotezde olduğu gibi ortaya konmaktadır. İkinci hipotez, stratejik yönetim ile ulusal büyüme ve ticaretin serbestleşmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını savunmaktadır. Fakat hem ilk hipotezin test değerleri hem de tablo 4.6 dikkate alındığında elde edilmiş olan yüksek korelasyon değerleri değişkenler arası ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sebepler iki numaralı hipotezin kabul edilmediği açıkça ispatlanmaktadır. Diğer yandan birinci hipotezin kabul edilmesi dolaylı olarak ikinci hipotezin reddedilmesi anlamına gelmektedir.

4.1.4 Üçüncü Hipotezin Test Edilmesi (korelasyon yapılacak)

Söz konusu hipotez bahsedilen dönemler arasında Libya'da ticaretin serbestleşmesi ile ulusal büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu savunmaktadır.

Tablo 4.8 Üçüncü Hipoteze Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ort.	Std. Hata
Ticari Serbestleşme	3.57	0.065
Ekonomik Büyüme	3.69	0.080

"Ticaretin Serbestleşmesi" ve "Ekonomik Büyüme" alt boyutlarının ortalama puanları 3,0'ın üzerinde olarak tespit edilmiştir. Bu ortalama katılımcıların olumlu algılarının olduğunu işaret etmektedir. Spesifik olarak, "Ticaretin Serbestleşmesi" ortalama puanı 3,57 olup katılımcıların değerlendirmesinin orta seviyenin üstünde olduğunu gösterirken, "Ekonomik Büyüme" 3,69 ile daha yüksek puan alarak katılımcılar arasında daha olumlu bir algının olduğunu göstermektedir. Her iki değişken için standart sapmalar benzer şekilde tespit edilmiştir. İlgili değer yanıtların karşılaştırılabilir bir yayılımına işaret etmektedir. Diğer yandan değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu hipotezini test etmek için yapılan korelasyon analizi, istatistiksel olarak anlamlı bir p değeri ile orta derecede pozitif bir korelasyon ($r = 0,521$) olduğunu kanıtlamaktadır. Tüm bu bahsedilenler neticesinde üçüncü hipotezin doğrulandığı söylenebilmektedir. Tablo 4.9'da değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ve pozitif yönlü bir korelasyonun bulunduğu açık bir şekilde görülebilmektedir. Bununla birlikte, bu korelasyon nedensellik anlamına

gelmemektedir ve bu faktörler arasındaki nedensel dinamikleri araştırmak için farklı çalışmaların yapılması gerektiği unutulmamalıdır.

Tablo 4.9 Üçüncü Hipoteze Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Ticari Serbestleşme	Ekonomik Büyüme
Ticari Serbestleşme	Pearson Correlation	1	
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	204	
Ekonomik Büyüme	Pearson Correlation	,521**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
	N	204	204
** 0.01 anlamlılık düzeyinde			

Analiz, ölçeğin orta noktasıyla (3,0) karşılaştırıldığında hem "Ticari Serbestleşme" hem de "Ekonomik Büyüme" ortalama puanlarında önemli bir farklılık düzeyi olduğu görülmektedir. Yapılan korelasyon analizi sonrasında bahsedilen iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu ilişki ticari serbestleşme algısının bir birim yükselmesi, ulusal büyüme algısının da olumlu yönde 0,5 birim yükselmesi şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu bulgular, katılımcıların ortalama puanlarının ölçeğin orta noktasını önemli ölçüde aşması nedeniyle, her iki boyuta ilişkin oldukça olumlu değerlendirmelerinin olduğu ispatlar niteliktedir.

Belirtilen dönemde Libya'da ticaretin serbestleşmesi ile ekonomik büyüme arasında gözlemlenen istatistiksel olarak anlamlı ilişki, alternatif hipotezimize (H3) güçlü destek sağlamaktadır. H3 bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu öne sürmektedir ve analiz sonuçları da bu iddiayı doğrulamaktadır. Bu önemli ilişki, ticaretin serbestleştirilmesindeki değişikliklerin Libya'nın ekonomik büyümesi üzerinde gözle görülür bir etkiye sahip olduğunu öne sürmekte ve ülkedeki ticaret politikaları ile ekonomik kalkınma arasındaki dinamiklerin daha fazla araştırılmasının ve anlaşılmasının önemini vurgulamaktadır.

4.1.5 T-Testi ve ANOVA Analizleri

Tablo 4.10 Cinsiyet ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin t-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	t Değeri	df	Sig
Stratejik Yönetim	Erkek	.973	202	.332
	Kadın			
Ticari Serbestleşme	Erkek	.678	202	.498
	Kadın			
Ekonomik Büyüme	Erkek	.009	202	.993
	Kadın			

Yapılan analiz neticesinde stratejik yönetim, ticari serbestleşme ve ekonomik büyüme değişkenlerinin, cinsiyet değişkenleri ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığının test edilmesi amaçlanmıştır. Diğer bir deyişle bahsedilen değişkenlerin kadınlar ve erkekler düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. 0,05 anlamlılık düzeyinde cinsiyet değişkeni özelinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu ise kadın ve erkek katılımcıların değişkenleri aynı şekilde önemsemediğini göstermesi açısından önem teşkil etmektedir. Her katılımcı stratejik yönetim, ticari serbestleşme ve ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki ilişkini varlığını kabul etmektedir de denilebilir.

Tablo 4.11 Yaş ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Yaş	1.735	3	.161
Ticari Serbestleşme	Yaş	.846	3	.470
Ekonomik Büyüme	Yaş	.257	3	.856

Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde yaş ve stratejik yönetim, ticaretin serbestleştirilmesi, ekonomik büyüme değişkenleri arasındakatılımcıların değişkenlere atfettikleri önem arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşlarına göre vermiş cevapların ortalamaları

anlamli bir düzeyde değişmemiş, her yaştan katılımcı değişkenler ile ilgili aynı ortalama önem düzeyine sahip olarak analiz edilmiştir.

Tablo 4.12 Eğitim Düzeyi ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Eğitim Düzeyi	6.807	3	.000
Ticari Serbestleşme	Eğitim Düzeyi	.151	3	.929
Ekonomik Büyüme	Eğitim Düzeyi	.214	3	.887

Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde katılımcıların eğitim düzeyleri ve ticaretin serbestleştirilmesi, ekonomik büyüme değişkenleri arasında katılımcıların değişkenlere attettikleri önem arasında istatistiksel olarak anlamli bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim düzeylerin göre vermiş oldukları cevapların ortalamaları anlamli bir düzeyine sahip olmamakla birlikte, eğitim düzeyleri farklı olan katılımcıların değişkenler ile ilgili yaklaşımlarının birbirlerine yakın oldukları tespit edilmiştir. Diğer yandan katılımcıların eğitim düzeyleri ve stratejik yönetim algıları arasında istatistiksel olarak anlamli bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu farklılaşmanın hangi katılımcı grupları arasında olduğunun tespit edilebilmesi adına post-hoc analizi uygulanmıştır.

Tablo 4.13 Eğitim Düzeyi ve Stratejik Yönetim Algılarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Çoklu Analiz					
Tukey HSD					
Bağımlı Değişken		Ort. Fark (I-J)		Std. Hata	Sig.
Stratejik Yönetim	Lise	Yüksek Lisans	,35741*	,12254	,020
		Doktora	,66541*	,14935	,000
	Üniversite	Doktora	,38139*	,13768	,031

*0.05 Anlamlılık Düzeyinde

Yapılan Tukey analizi sonrasında katılımcıların eğitim düzeyleri ve stratejik yönetim algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu farklılaşma özellikle lise mezunu olan katılımcıların yüksek lisans ve doktora mezunu olan katılımcılardan, üniversite mezunun olan katılımcıların ise doktora mezunu olan katılımcılardan anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Bu farklılaşmanın önüne geçilebilmesi adına daha düşük seviyede eğitim düzeyine sahip olan çalışanlara stratejik yönetim anlayışının daha etkin ve verimli bir şekilde anlatılması gerekmekte, hatta bu kişilere verilecek olan eğitimler ve seminerler ile birlikte daha etkin ve verimli yönetim hakkında detaylı bilgilendirmeler sağlanmalıdır. Bu sayede aradaki farklılaşmanın artmasının önüne geçilmiş olunacaktır.

Tablo 4.14 Katılımcıların Unvanları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Unvan	5.546	2	.005
Ticari Serbestleşme	Unvan	.153	2	.698
Ekonomik Büyüme	Unvan	.298	2	.526

Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde katılımcıların eğitim unvanları ve ticaretin serbestleştirilmesi, ekonomik büyüme değişkenleri arasında katılımcıların değişkenlere atfettikleri önem arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların unvanlarına göre vermiş oldukları cevapların ortalamaları anlamlı bir düzeye sahip olmamakla birlikte, unvanları farklı olan katılımcıların değişkenler ile ilgili yaklaşımlarının birbirlerine yakın oldukları tespit edilmiştir. Diğer yandan katılımcıların unvanları ve stratejik yönetim algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu farklılaşmanın hangi katılımcı grupları arasında olduğunun tespit edilebilmesi adına post-hoc analizi uygulanmıştır.

Tablo 4.15 Katılımcıların Ünvanları ve Stratejik Yönetim Algılarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Çoklu Analiz					
Tukey HSD					
Bağımlı Değişken			Ort. Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.
Stratejik Yönetim	Yönetici	İşçi	,33082*	,10020	,003
*0.05 Anlamlılık Düzeyinde					

Yapılan Tukey analizi sonrasında katılımcıların ünvanları veya çalıştıkları pozisyonları ve stratejik yönetim algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu farklılaşma özellikle yönetici pozisyonunda çalışan katılımcıların işçi pozisyonunda yer alan katılımcılardan anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir.

Tablo 4.16 Katılımcıların Medeni Durumları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Medeni Durum	3.654	2	.028
Ticari Serbestleşme	Medeni Durum	1.489	2	.228
Ekonomik Büyüme	Medeni Durum	.133	2	.876

Yapılan Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde katılımcıların medeni durumları ve değişkenler (Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) arasında istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu anlamlı farklılığın olmaması katılımcıların medeni durumlarının önemi olmaksızın ticari serbestleşme ve ekonomik büyüme değişkenlerine karşı yakın bakış açılarının olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların medeni durumları ve stratejik yönetim değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun anlaşılması adına Tukey testi tercih edilmiştir.

Tablo 4.17 Katılımcıların Medeni Durumları ve Stratejik Yönetim Algılarına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Çoklu Analiz					
Tukey HSD					
Bağımlı Değişken			Ort. Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.
Stratejik Yönetim	Evli	Boşanmış	,25400*	,10522	,044
*0.05 Anlamlılık Düzeyinde					

Yapılan Tukey analizi sonrasında katılımcıların medeni durumları ve stratejik yönetim algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu farklılaşma özellikle evli olan katılımcıların boşanmış olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir.

Tablo 4.18 Katılımcıların Çalışma Süreleri ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Çalışma Süreleri	.158	2	.854
Ticari Serbestleşme	Çalışma Süreleri	.553	2	.576
Ekonomik Büyüme	Çalışma Süreleri	.898	2	.409

Yapılan Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde katılımcıların çalışma süreleri ve değişkenler (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) arasında istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Kurum içerisinde yer alan çalışanların süreleri önemli olmaksızın değişkenlere karşı yaklaşımlarının aynı oldukları ve hatta birbirlerine yakın görüşleri benimsedikleri tespit edilmiştir. Kurum içerisinde çalışma süresi 5 yıldan az olan kişiler de dahil olmak üzere kurumun stratejik yönetim faaliyetlerinin etkinliğini artırmak adına uzun süre çalışanlarla hem fikir oldukları yorumu yapılabilmektedir.

Tablo 4.19 Katılımcıların Gelir Düzeyleri ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Gelir Düzeyleri	5.796	3	.001
Ticari Serbestleşme	Gelir Düzeyleri	.827	3	.480
Ekonomik Büyüme	Gelir Düzeyleri	.422	3	.737

Yapılan Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde katılımcıların gelir düzeyleri ve değişkenler (Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) arasında istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Kurum içerisinde yer alan çalışanların gelirleri ile ilgili düşünceleri önemli olmaksızın değişkenlere karşı yaklaşımlarının aynı oldukları ve hatta birbirlerine yakın görüşleri benimsedikleri tespit edilmiştir. Bu analizde gelir düzeyleri esasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilen değişkenin ise stratejik yönetim değişkeni olduğu söylenebilir. Farklılaşma istatistiksel olarak anlamlılık içermektedir. Bu anlamlı farklılaşmanın hangi katılımcı grupları arasında olduğunun tespit edilebilmesi adına post-hoc analizi yapılması uygun görülmüştür. Bu sebeple gelir düzeylerine ve gelir adaletsizlikleri problemlerinde var olan sorunların giderilmesi katılımcıların stratejik yönetim algılarına olumlu bir şekilde etki edebilir, yorumu yapılabilmektedir.

Tablo 4.20 Katılımcıların Mülkiyet Durumları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Değişken	F	df	Sig
Stratejik Yönetim	Mülkiyet Durumları	9.470	2	.000
Ticari Serbestleşme	Mülkiyet Durumları	4.161	2	.017
Ekonomik Büyüme	Mülkiyet Durumları	.824	2	.440

Yapılan Tek yönlü ANOVA testinin sonuçları incelendiğinde katılımcıların gelir düzeyleri ve değişkenler (Stratejik Yönetim, Ticari Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme) arasında istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık

olduğu tespit edilmiştir. Yalnız bu farklılık yalnızca stratejik yönetim ve ticari serbestleşme değişkenleri için anlamlı olarak tespit edilmiştir. Bahsedilen bu değişkenler için anlamlı olan farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun anlaşılabilmesi adına ise ilgili Post-Hoc analizlerinden Tukey analizi tercih edilmiştir. Yapılan Tukey analizi ise bir sonraki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.21 Katılımcıların Mülkiyet Durumları ve Değişkenlere (Stratejik Yönetim ve Ticari Serbestleşme) İlişkin Tukey Testi Sonuçları

Çoklu Analiz					
Tukey HSD					
Bağımlı Değişken			Ort. Farklılık (I-J)	Std. Hata	Sig. Değeri
Stratejik Yönetim	Kira	Kendimin	,28692*	,11458	,035
		Paylaşımlı	,42266*	,10127	,000
Ticari Serbestleşme	Paylaşımlı	Kira	-,26520*	,10430	,031
* 0.05 Anlamlılık Düzeyinde					

Yapılan Tukey analizi sonrasında stratejik yönetim değişkeni esas alındığında kirada oturanların ev sahibi olan veya paylaşımlı oturan katılımcılar ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Diğer yandan ticari serbestleşme değişkenine verilen cevaplar dikkate alındığında ise paylaşımlı oturan katılımcılar ile kirada oturan katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olduğu söylenebilmektedir. Çalışmanın analizleri neticesinde katılımcılar arasındaki bu farklılaşmaların azaltılması adına veya en azından birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmalarının önüne geçilmesi adına öneriler sonuç ve öneriler kısmında yer almaktadır. Kurum içerisinde yer alan kişilerin değişkenler ile ilgili eş değer fikirlere sahip olması kurumun daha etkin ve verimli bir stratejik yönetimm politikası uygulaması adına önem teşkil etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Libya'da Sanayi Bakanlığı çalışanlarının stratejik yönetimin hem ekonomik büyüme hem de uluslararası ticaretin serbestleşmesi üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu varsaydıklarını vurgulamaktadır. Bulgular, katılımcıların stratejik yönetim uygulamaları ile ekonomik kalkınma arasında pozitif bir korelasyon olduğunu düşündüklerini doğrulayarak, stratejik yönetimin temel rolünü güçlendirmektedir. Ayrıca çalışma, stratejik yönetimin Libya'ya küresel ticarete rekabet avantajı sağlama konusunda etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bunun politika oluşturma ve iş uygulamaları üzerinde derin etkileri vardır ve sürdürülebilir büyüme için stratejik yönetim ilkelerinin entegrasyonunu teşvik etmektedir. Genel olarak bu araştırma, Libya'nın ekonomik ilerlemesinde ve uluslararası ticarete rekabet gücünde stratejik yönetimin hayati rolünün altını çizen ampirik kanıtlar sunmaktadır.

5.1 Sonuçlar

Çalışmadan elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir;

Stratejik Yönetim ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Pozitif Korelasyon: Bu çalışmanın bulguları, Libya Sanayi Bakanlığında çalışanların, stratejik yönetim uygulamaları ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, stratejik yönetimin ekonomik kalkınmayı yönlendirmede oynadığı önemli rolü güçlendirmektedir. Daha da önemlisi, stratejik yönetim ilkelerini etkili bir şekilde uygulayan kuruluşların ve ulusların daha yüksek düzeyde ekonomik büyüme yaşama eğiliminde olduklarını vurgulamakta ve literatüre uyum göstermektedir.

Ticaretin Serbestleştirilmesinde Stratejik Yönetimin Temel Rolü: Bu çalışmanın dikkate değer bir sonucu, stratejik yönetimin uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde oynadığı önemli rolü tespit etmiş olmasıdır. Çalışma, stratejik yönetim uygulamalarının Libya'nın küresel pazarda rekabet avantajı kazanmasını sağladığını göstermektedir. Ticaretin serbestleştirilmesi çabalarını desteklemek için gerekli olan stratejik yaklaşımı vurgulamakta hem politika yapıcılar hem de işletmeler

için önemli öneriler sunmaktadır. Etkili stratejik yönetim uygulamalarının tercih edilmesi, Libya'nın uluslararası ticari ilişkilerde kendisini güçlendirebileceğini öne sürmektedir.

Politika Oluşturma ve İş Uygulamalarına Etkileri: Son olarak çalışma neticesinde hem politika yapıcılar hem de Libya'da faaliyet gösteren işletmeler için öneriler geliştirilmiştir. Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemek adına stratejik yönetim ilkelerini politika oluşturma süreçlerine dahil etmenin gerekliliği tespit edilmiştir. Yöneticiler, stratejik yönetimin ticaretin serbestleştirilmesi ve ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu etkisini kabul etmeli, bu uygulamaların hem kurumsal hem de ulusal düzeyde benimsenmesini teşvik edecek kararlar almalıdır.

5.2 Öneriler

Çalışmanın bu başlığı altında çalışmanın bulguları doğrultusunda gelecekte konu ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

- *Ticaret Politikasında Stratejik Yönetim:* Stratejik yönetimin ticaret politikası oluşturma sürecine etkili bir şekilde entegre edilmesine dair genişletilmiş çalışmalar yapılabilir.
- *Politika Uyumlaştırması:* Farklı bölge veya ülkeler arasında ticaret ve ekonomi politikalarının uyumlaştırılmasının faydaları ve süreçleri araştırılabilir.
- *Ekonomik Büyümenin Artırılması:* Ekonomik büyümeye doğrudan katkıda bulunabilecek stratejik yönetim faaliyetlerine odaklanılabilir.
- *Altyapıya Yatırım:* Stratejik yönetim, altyapı yatırımı ve ticaret verimliliği arasındaki ilişki incelenebilir.
- *Eğitim ve Öğretim:* Uluslararası ticaret bağlamında etkili stratejik yönetim faaliyetleri adına özel eğitim imkanları sunulabilir.

- *Müfredat Geliştirme*: Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine odaklanarak stratejik yönetime odaklanan müfredatlar geliştirilebilir.
- *İş Deneyimi ve Sürekli Öğrenme*: İş deneyimi ve sürekli öğrenmenin stratejik yönetim yeteneklerinin geliştirilmesindeki rolü araştırılabilir.
- *Beceri Geliştirme Programları*: Uluslararası ticarete stratejik yönetimin geliştirilmesinde çeşitli beceri geliştirme programlarının etkinliğinin artması sağlanabilir.
- *Liderlik ve Stratejik Yönetim*: Ticaretin serbestleştirilmesinde liderlik stilleri ile stratejik yönetimin etkinliği arasındaki ilişkinin incelenebilir.
- *Devlet Finansmanı*: Devlet finansmanının stratejik yönetim girişimleri ve uluslararası ticaretin liberalizasyonu üzerindeki etkisi araştırılabilir.
- *Dijital Dönüşümün Etkisi*: Dijital dönüşümün ve ileri teknolojilerin benimsenmesinin stratejik yönetimi ve uluslararası ticaretteki rolünü nasıl etkilediği araştırılabilir.
- *Yönetim Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi*: Çeşitli stratejik yönetim uygulamalarının ve bunların sonuçlarının uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme bağlamında karşılaştırması yapılabilir.
- *Yenilikçi Finansman Modelleri*: Ticaretin serbestleştirilmesine yönelik stratejik yönetim girişimlerinin desteklenmesinde yenilikçi finansman modellerinin rolünün araştırılabilir.
- *Sürdürülebilirlik ve Yeşil Politikalar*: Sürdürülebilirlik ve yeşil politikaların stratejik yönetim uygulamalarına entegrasyonu, bunların ticaretin serbestleşmesi ve ekonomik büyümeye etkisi araştırılabilir.

Bu öneriler, özellikle gelişen küresel ticari dinamikler bağlamında, mevcut çalışmanın üzerine yeni gelişmeleri inşa etmeyi, stratejik yönetim, ticaretin serbestleştirilmesi ve

ekonomik büyüme konusundaki araştırmaların kapsamını genişletmeyi amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aalbers, D., & Teo, T. (2017). The American Psychological Association and the torture complex: A phenomenology of the banality and workings of bureaucracy. *Journal Für Psychologie*, 25(1), 179–204.
- Adom, A. Y., Nyarko, I. K., & Som, G. N. K. (2016). Competitor analysis in strategic management: Is it a worthwhile managerial practice in contemporary times. *Journal of Resources Development and Management*, 24(1), 116–127.
- Agwu, M. E. (2018). Analysis of the impact of strategic management on the business performance of SMEs in Nigeria. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(1), 1–20.
- Ainuddin, R. A., Beamish, P. W., Hulland, J. S., & Rouse, M. J. (2007). Resource attributes and firm performance in international joint ventures. *Journal of World Business*, 42(1), 47–60.
- Armstrong, J. S. (1982). The value of formal planning for strategic decisions: Review of empirical research. *Strategic Management Journal*, 3(3), 197–211.
- Armstrong, M. (2006). *STRATEGIC HUMAN RESOURCE MANAGEMENT A GUIDE TO ACTION 4th ed.* Kogan Page Limited.
- Barney, J. B. (1995). Looking inside for competitive advantage. *Academy of Management Perspectives*, 9(4), 49–61.
- Bhuimali, A., Sengupta, P. P., Laha, S. S., & Sinha, M. (2019). FDI, trade, and economic growth: a dynamic panel study on global economy. In *The Gains and Pains of Financial Integration and Trade Liberalization* (pp. 77–87). Emerald Publishing Limited.
- Borras, S.M.Jr., Kay, C., Gómez, S. and Wilkinson, J., Hassine, N. B., Robichaud, V. and Decaluwe, B., Foley, J. A., Ramankutty, N. (2010). Trade Liberalization and Poverty Reduction: New Evidence from Indian States. *Food and Agricultural Organization of the United Nations*.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2009.11.001>
- Burnes, B. (2004). *Managing change: A strategic approach to organisational dynamics*. Pearson Education.
- Butler, R. J., & Carney, M. (1986). Strategy and strategic choice: The case of telecommunications. *Strategic Management Journal*, 7(2), 161–177.

- Carucci, R. (2021). How leaders get in the way of organizational change. *Harvard Business Review*. Retrieved from <https://hbr.org/2021/04/How-Leaders-Get-in-the-Way-Of-organizational-Change>.
- Castañer, X., & Oliveira, N. (2020). Collaboration, coordination, and cooperation among organizations: Establishing the distinctive meanings of these terms through a systematic literature review. *Journal of Management*, 46(6), 965–1001.
- Costantini, I. (2016). Conflict dynamics in post-2011 Libya: a political economy perspective. *Conflict, Security & Development*, 16(5), 405–422.
- Couper, M. P. (2000). Web surveys: A review of issues and approaches. *The Public Opinion Quarterly*, 64(4), 464–494.
- Crozet, M., Demir, B., & Javorcik, B. (2022). International trade and letters of credit: A double-edged sword in times of crises. *IMF Economic Review*, 70(2), 185–211.
- Elbanna, S., Andrews, R., & Pollanen, R. (2016). Strategic planning and implementation success in public service organizations: Evidence from Canada. *Public Management Review*, 18(7), 1017–1042.
- Elhuni, M. S. (1978). *Economic Growth Constraints: The Cases Of Libya And Other North African Countries*. Oklahoma State University.
- Farag, F. S., Ab-Rahim, R., & Mohd-Kamal, K.-A. (2021). Foreign trade and economic growth relationship: Empirical evidence from Libya. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11(4), 181–190.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. sage.
- Findlay, R. (1991). Comparative advantage. In *The World of Economics* (pp. 99–107). Springer.
- Fuertes, G., Alfaro, M., Vargas, M., Gutierrez, S., Ternero, R., & Sabattin, J. (2020). Conceptual Framework for the Strategic Management: A Literature Review - Descriptive. In *Journal of Engineering (United Kingdom)* (Vol. 2020). <https://doi.org/10.1155/2020/6253013>
- Gomera, S., Chinyamurindi, W. T., & Mishi, S. (2018). Relationship between strategic planning and financial performance: The case of small, microand medium-scale businesses in the Buffalo City Metropolitan. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 21(1), 1–9.
- Gulbrandsen, I. T. (2015). *Towards a typology: The 5 P's of strategic*.

- Helpman, E., & Krugman, P. (1987). *Market structure and foreign trade: Increasing returns, imperfect competition, and the international economy*. MIT press.
- Huliaras, A. (2001). Qadhafi's comeback: Libya and sub-Saharan Africa in the 1990s. *African Affairs*, 100(398), 5–25.
- Jiang, X. (2009). Strategic management for main functional areas in an organization. *International Journal of Business and Management*, 4(2), 153–157.
- Joly, H. (2021). How to lead in the stakeholder era. *Harvard Business Review*, 13.
- Joyce, P. (2015). *Strategic management in the public sector*. Routledge.
- Juneja, P. (2015). Strategic Management Process-Meaning, its Steps and Components. *Managementstudyguide. Com*.
- Kaplowitz, M. D., Hadlock, T. D., & Levine, R. (2004). A comparison of web and mail survey response rates. *Public Opinion Quarterly*, 68(1), 94–101.
- Katsioloudes, M., & Hadjidakis, S. (2007). *International Business*. Routledge.
- Kehinde .O., A. (2012). Foreign Trade and Economic Growth In Nigeria An Empirical Analysis. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 2(1), 73–80. <https://doi.org/10.9790/0837-0217380>
- Kitson, A., Harvey, G., & McCormack, B. (1998). Enabling the implementation of evidence based practice: a conceptual framework. *BMJ Quality & Safety*, 7(3), 149–158.
- Krosnick, J. A. (1999). Survey research. *Annual Review of Psychology*, 50(1), 537–567.
- Lidow, D. (2017). A better way to set strategic priorities. *Harvard Business Review*.
- Mankins, M. C., & Steele, R. (2005). Turning great strategy into great performance. *Harvard Business Review*, 2607.
- Matherne, B. P., & O'Toole, J. (2017). Uber: Aggressive management for growth. *The Case Journal*, 13(4), 561–586.
- Matusz, S. J., & Tarr, D. G. (1999). *Adjusting to trade policy reform* (Vol. 2142). World Bank Publications.
- McDonald, B. (2018). International Trade: Commerce among Nations. *Finance and Development, IMF, December*.

- Mikoluk, K. (2013). Planning in management: strategic, tactical, and operational plans. *Retrieved on October, 13, 2019.*
- Milner, H. V., & Yoffie, D. B. (1989). Between free trade and protectionism: Strategic trade policy and a theory of corporate trade demands. *International Organization*, 43(2), 239–272. <https://doi.org/10.1017/S0020818300032902>
- Mohammed, R. A., & Rugami, J. (2019). Competitive strategic management practices and performance of small and medium enterprises in Kenya: a case of Mombasa county. *International Journal of Current Aspects*, 3(6), 193–215.
- Momanyi, C. (2020). Influence of Sustainable Strategic Management Practices on the Performance of Technical and Vocational Education and Training: A Literature Based Review. *Journal of Strategic Management*, 4(3), 10–29.
- Nagaraj, R. (2003). Industrial policy and performance since 1980: Which way now? *Economic and Political Weekly*, 3707–3715.
- Okumus, F. (2001). Towards a strategy implementation framework. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(7), 327–338.
- Omalaja, M. A., & Eruola, O. A. (2011). Strategic management theory: Concepts, analysis and critiques in relation to corporate competitive advantage from the resource-based philosophy. *Economic Analysis*, 44(1–2), 59–77.
- Oxford Business Group, <https://oxfordbusinessgroup.com>, [12.06.2023].
- Parikh, A., & Stirbu, C. (2011). Relationship between Trade Liberalisation, Economic Growth and Trade Balance: An Econometric Investigation. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.567065>
- Ponto, J. (2015). Understanding and evaluating survey research. *Journal of the Advanced Practitioner in Oncology*, 6(2), 168.
- Porter, M. E. (1981). The contributions of industrial organization to strategic management. *Academy of Management Review*, 6(4), 609–620.
- Rivera-Batiz, F. L., & Rivera-Batiz, L. A. (2018). International trade, capital flows and economic development. In *International Trade, Capital Flows and Economic Development*. <https://doi.org/10.1142/10431>
- Rutan, S. (1999). Strategic management: 3 Steps to the Cycle of Success. *Compass Points*.
- Selvarajan, S. K., & Ab-Rahim, R. (2017). Economic liberalization and its link to

convergence: Empirical evidence from RCEP and TPPA countries. *International Journal of Business and Society*.

Sinnaiah, T., Adam, S., & Mahadi, B. (2023). A strategic management process: the role of decision-making style and organisational performance. *Journal of Work-Applied Management*, 15(1), 37–50.

Sonnenschein, H. (1989). Oligopoly and game theory. In *Game Theory* (pp. 185–193). Springer.

St John, R. B. (2008). The changing Libyan economy: causes and consequences. *The Middle East Journal*, 62(1), 75–91.

St John, R. B. (2013). The post-Qadhafi economy. In *The 2011 Libyan Uprisings and the Struggle for the Post-Qadhafi Future* (pp. 85–111). Springer.

Sterling, L. (2016). Internal hires need orientation too. *Harvard Business Review*, 67(3), 35–73.

Stiglitz, J. E. (1991). *Government, financial markets, and economic development*. National Bureau of Economic Research Cambridge, Mass., USA.

Sull, D., Turconi, S., Sull, C., & Yoder, J. (2017). Turning strategy into results. *MIT Sloan Management Review*.

Sun, P., & Heshmati, A. (2010). International Trade and its Effects on Economic Growth in China. *Iza*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17194>

The Relationship between Export and Economic Growth in Libya Arab Jamahiriya. (2010). *Theoretical and Applied Economics*, 01(542)(01(542)), 69–76.

Tourangeau, R., Rips, L. J., & Rasinski, K. (2000). *The psychology of survey response*.

Ulen, T. S. (2010). Responding to change: internal and external factors in organizational success. *Journal of Institutional Economics*, 6(1), 133–137.

Van de Ven, A. H., & Poole, M. S. (1995). Explaining development and change in organizations. *Academy of Management Review*, 20(3), 510–540.

Visser, J., & Larderel, J. (1997). Environmental Management in Oil and Gas Exploration and Production: Words and Publications.

Worthington, I., Britton, C., & Rees, A. (2005). *Economics for business: Blending theory and practice*. Pearson Education.

WTO. (2021). *World Trade Report 2021: Economic Resilience and Trade*.

EKLER

EK-A: Anket (İngilizce)**Personel Information**

Education Level	High School	University	Master's Degree	PhD
Gender	Male		Female	
Current Position	Manager		Employee	Other
Marital Status	Married	Divorced	Single	Other
Age	20-30	30-40	40-50	50-55
Years	Five years or less		More than five years	Other
Salary	Low	Medium	High	Other
Property Kind	Rented	Owned	Shared	Other

1- Strongly Agree 2- Agree 3-Neutral 4- Disagree 5- Strongly Disagree

Strategic Management Scale					
International of trade liberalization concept your organization local development in the plan basis One is the concept .	1	2	3	4	5
Your organization , current international work environment to understand for strong And weak aspects , opportunity And threats evaluates .	1	2	3	4	5
Your organization local And international with organizations productive partnerships It's drying .	1	2	3	4	5
your organization strategic from planning If you are responsible , strategic planning And of trade with the liberalization relationship in the name of Changes should be done .	1	2	3	4	5
Your organization operational in terms of increasingly It is effective .	1	2	3	4	5
Your organization people productive uses And Good considered One strategy is for abilities waste It is not possible .					
Your organization National And international level development And investment opportunities to find for rivalry organised aspect is evaluating .	1	2	3	4	5
your organization strategy offers _ product or services abilities in terms of him-her-it other from competitors clearly separates .	1	2	3	4	5
institution to their responsibilities related future your vision open And watched path It makes sense .					
Your organization National And international level growth And work / or Sunday development to provide aims .	1	2	3	4	5
your organization strategic vision increasingly is effective	1	2	3	4	5
via internet your company A lot in number channel has developed (social media , websites , etc.)	1	2	3	4	5
Your organization other with companies both nationally and internationally level One soap opera relationship established .					
Your organization is both local and remote in the regions loyal And Trustworthy with customers One soap opera LONG futures relationships established .	1	2	3	4	5
your organization offered service And products on the market Good is known .	1	2	3	4	5

Your organization where to deposit money And where will develop to determine for rivalry investigates .	1	2	3	4	5
your organization to customers product / service to sell or to present obstructing important drink obstacles There is no .					
your organization services market to your requirements completely suitable .	1	2	3	4	5
Customers in your product / service new to ideas rapport can provide ; Because your organization product flexible , useful And It is effective .	1	2	3	4	5
your organization services / products customers your problems solves And your expectations meets	1	2	3	4	5
Your organization TRUE price (service or for goods) correct quantity discount provides .	1	2	3	4	5
your organization available with its resources services pricing strategy It is effective .	1	2	3	4	5
Your organization with its activities self introduces .	1	2	3	4	5

Commercial liberalization scale					
Your organization , customer to pull for product / service carefully One way use about A lot Good .	1	2	3	4	5
Your organization's (web) or website strategies of the organization current news And your abilities will reflect way organised aspect is being updated .	1	2	3	4	5
Your company website professional , visual aspect attractive And new customer Do not Pull about successful .	1	2	3	4	5
Your organization , its services loyalty about various incentives by offering available consumers get in holding increasingly It is effective .	1	2	3	4	5
LONG in the term your company potential from sales incoming demands real on sale converts .	1	2	3	4	5
Foreign company And to organizations applied customs tariffs reasonable And is fair .	1	2	3	4	5
Libyan government , trade liberalization encouragement to do both locally and internationally for to companies configured tax incentives provides .	1	2	3	4	5
Libya's " import quotas " legislation reasonable And encouragement It is encouraging .	1	2	3	4	5

Economic Growth scale					
Libyan legislation According to “ Liquidity Welcome Ratio (LCR) requirement “ to fairness ” And businesses And Small companies interests to be observed It is based on .	1	2	3	4	5
Libyan government , local companies to protect And foreign company And organizations in the country activity to show encouragement to do for the purpose of fair And reasonable an “anti-dumping customs applies tax . _					
Libyan consumer , Libyan legislation by trustworthy non- from products is protected .	1	2	3	4	5
Libyan government , trade of its partners person rights policies to improve for trade policy uses .	1	2	3	4	5
World Trade of the organization spherical free trade encouragement to do for the purpose of in libya study encouragement should be .	1	2	3	4	5

recently _ price stability A lot it was clear And This on the subject A lot sharp One change It didn't happen .	1	2	3	4	5
Employment rate in the last ten years strong One to increase scene happened .	1	2	3	4	5
National income in the last 10-15 years evident One growth showed .	1	2	3	4	5
Interest rate control under stayed and in the last 10 years This in the sense important One change It didn't happen .	1	2	3	4	5
In last decade my expenses And I will come It increased .	1	2	3	4	5

EK-B: Anket (Türkçe)**Kişisel Bilgiler**

Eğitim Düzeyi	Lise	Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora
Cinsiyet	Erkek		Kadın	
Pozisyon	Yönetici	Çalışan	Diğer	
Medeni Durum	Evli	Boşanmış	Bekar	Diğer
Yaş	20-30	30-40	40-50	50-55
Çalışma Süresi	Beş yıldan az	Beş Yıldan Fazla	Diğer	
Gelir	Düşük	Orta	Yüksek	Diğer
Mülkiyet	Kira	Kendimin	Paylaşımlı	Diğer

5- Kesinlikle Katılıyorum 4- Katılıyorum 3-Kararsızım 2- Katılmıyorum 1- Kesinlikle

Katılmıyorum

Stratejik Yönetim Ölçeği					
Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi kavramı kuruluşunuzun bölgesel kalkınma planında temel bir kavramdır.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz, mevcut uluslararası iş ortamını anlamak için güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini değerlendirir.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz yerel ve uluslararası kuruluşlarla verimli ortaklıklar kuruyor.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun stratejik planlamasından sorumlusanız, stratejik planlama ve ticaretin serbestleşmesiyle ilişkisi adına değişiklikler yapılmalıdır.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz operasyonel açıdan oldukça etkilidir.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz insanları verimli kullanır ve iyi düşünülmüş bir strateji olduğu için yetenekler israf edilmez.					
Kuruluşunuz ulusal ve uluslararası düzeyde gelişme ve yatırım fırsatlarını bulmak için rekabeti düzenli olarak değerlendirmektedir.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun stratejisi, sunduğu ürün veya hizmetlerin yetenekleri açısından onu diğer rakiplerden açıkça ayırmaktadır.	1	2	3	4	5
Kurumun sorumluluklarına ilişkin gelecek vizyonunuz açık ve izlediği yol mantıklıdır.					
Kuruluşunuz ulusal ve uluslararası düzeyde büyümeyi ve iş/veya pazar gelişimini sağlamayı amaçlıyor.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun stratejik vizyonu oldukça etkilidir	1	2	3	4	5
İnternet aracılığıyla şirketiniz çok sayıda kanal geliştirmiştir (sosyal medya, web siteleri vb.)	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz diğer şirketlerle hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bir dizi ilişki kurmuştur.					
Kuruluşunuz hem yerel hem de uzak bölgelerdeki sadık ve güvenilir müşterilerle bir dizi uzun vadeli ilişkiler kurmuştur.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun sunduğu hizmet ve ürünler piyasada iyi bilinmektedir.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz nereye para yatıracağını ve nerede geliştireceğini belirlemek için rekabeti araştırır.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun müşterilere ürün/hizmet satmasını veya sunmasını engelleyen önemli iç engeller yoktur.					
Kuruluşunuzun hizmetleri piyasa gereksinimlerine tamamen uygundur.	1	2	3	4	5

Müşteriler ürün/hizmetinizdeki yeni fikirlere uyum sağlayabilir; Çünkü kuruluşunuzun ürünü esnek, kullanışlı ve etkilidir.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun hizmetleri/ürünleri müşterilerin sorunlarını çözer ve beklentilerini karşılar	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz doğru fiyata (hizmet veya mal için) doğru miktarda indirim sağlıyor.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun mevcut kaynaklarıyla hizmetleri fiyatlandırma stratejisi etkilidir.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz faaliyetleriyle kendini tanıtıyor.	1	2	3	4	5

Ticari Serbestleşme Ölçeği					
Kuruluşunuz, müşteri çekmek için ürünü/hizmeti dikkatli bir şekilde kullanma konusunda çok iyi.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuzun (web) veya web sitesi stratejileri, kuruluşun güncel haber ve yeteneklerini yansıtacak şekilde düzenli olarak güncellenmektedir.	1	2	3	4	5
Şirketinizin web sitesi profesyonel, görsel olarak çekici ve yeni müşteri çekme konusunda başarılı.	1	2	3	4	5
Kuruluşunuz, hizmetlerine sadakat konusunda çeşitli teşvikler sunarak mevcut tüketicileri elde tutmada oldukça etkilidir.	1	2	3	4	5
Uzun vadede şirketiniz potansiyel satışlardan gelen talepleri gerçek satışa dönüştürür.	1	2	3	4	5
Yabancı şirket ve kuruluşlara uygulanan gümrük tarifeleri makul ve adildir.	1	2	3	4	5
Libya hükümeti, ticaretin serbestleşmesini teşvik etmek amacıyla hem yerel hem de uluslararası şirketlere yapılandırılmış vergi teşvikleri sağlıyor.	1	2	3	4	5
Libya'nın "ithalat kotaları" mevzuatı makul ve teşvik edicidir.	1	2	3	4	5

Ekonomik Büyüme Ölçeği					
Libya mevzuatına göre "Likidite Karşılama Oranı (LCR) şartı" adalete ve işletmelerin ve küçük şirketlerin çıkarlarının gözetilmesine dayanmaktadır.	1	2	3	4	5
Libya hükümeti, yerel şirketleri korumak ve yabancı şirket ve kuruluşların ülkede faaliyet göstermesini teşvik etmek amacıyla adil ve makul bir "anti-damping gümrük vergisi" uyguluyor.					
Libyalı tüketici, Libya mevzuatı tarafından güvenli olmayan ürünlerden korunmaktadır.	1	2	3	4	5
Libya hükümeti, ticaret ortaklarının insan hakları politikalarını iyileştirmek için ticaret politikasını kullanıyor.	1	2	3	4	5
Dünya Ticaret Örgütü'nün küresel serbest ticareti teşvik etmek amacıyla Libya'da çalışması teşvik edilmelidir.	1	2	3	4	5
Son dönemde fiyat istikrarı çok netti ve bu konuda çok keskin bir değişiklik yaşanmadı.	1	2	3	4	5
İstihdam oranı son on yılda güçlü bir artışa sahne oldu.	1	2	3	4	5
Milli gelir son 10-15 yılda belirgin bir büyüme gösterdi.	1	2	3	4	5
Faiz oranı kontrol altında kaldı ve son 10 yılda bu anlamda önemli bir değişiklik yaşanmadı.	1	2	3	4	5
Son on yılda harcamalarım ve gelirim arttı.	1	2	3	4	5

EK-C: Anket (Arapça)

دكتوراه	ماجستير	جامعة	مدرسة ثانوية	مستوى التعليم
انثى	ذكر	الجنس		
آخر	عامل	تنفيذي	المنصب	
آخر	أعزب	مطلق	متزوج	الحالة الاجتماعية
55-50	50-40	40-30	30-20	العمر
آخر	خمس من سنة أكثر	خمس من سنة قليل	مدة العمل	
آخر	عالي	وسط	قليل	الدخل
آخر	مشارك	خاصي	إيجار	الملكية

5 -أوافق بشدة 4- أوافق 3 -لم أقرر 2- لا أوافق 1 -لا أوافق بشدة

مقياس الإدارة الاستراتيجية					
يعد مفهوم تحرير التجارة الدولية مفهومًا أساسيًا في خطة التنمية الإقليمية لمؤسستك	1	2	3	4	5
تقوم مؤسستك بتقييم نقاط القوة والضعف والفرص والتهديدات لفهم بيئة الأعمال الدولية الحالية	1	2	3	4	5
تقوم مؤسستك ببناء شراكات مثمرة مع المنظمات المحلية والدولية	1	2	3	4	5
إذا كنت مسؤولاً عن التخطيط الاستراتيجي لمؤسستك، فيجب إجراء تغييرات فيما يتعلق بالتخطيط الاستراتيجي وتحرير التجارة	1	2	3	4	5
مؤسستك فعالة من الناحية التشغيلية	1	2	3	4	5
تستخدم مؤسستك الأشخاص بكفاءة ولا يتم إهدار المواهب لأنها استراتيجية مدروسة جيدًا					
تقوم مؤسستك بتقييم المنافسة بانتظام للعثور على فرص التطوير والاستثمار على المستوى الوطني والدولي	1	2	3	4	5
من الواضح أن استراتيجية مؤسستك تميزها عن المنافسين الآخرين من حيث إمكانيات المنتجات أو الخدمات التي تقدمها	1	2	3	4	5
رؤيتك المستقبلية لمسؤوليات المنظمة واضحة وطريقها منطقي					
تهدف مؤسستك إلى تحقيق النمو وتطوير الأعمال/أو السوق على المستويين الوطني والدولي	1	2	3	4	5
الرؤية الاستراتيجية لمؤسستك فعالة للغاية	1	2	3	4	5
من خلال الإنترنت، قامت شركتك بتطوير العديد من القنوات (وسائل التواصل الاجتماعي، المواقع الإلكترونية، إلخ)	1	2	3	4	5
من خلال الإنترنت، قامت شركتك بتطوير العديد من القنوات (وسائل التواصل الاجتماعي، المواقع الإلكترونية، إلخ)					
أنشأت مؤسستك عددًا من العلاقات طويلة الأمد مع العملاء المخلصين والموثوقين محليًا وخارجيًا	1	2	3	4	5
الخدمات والمنتجات التي تقدمها مؤسستك معروفة جيدًا في السوق	1	2	3	4	5
تقوم مؤسستك بدراسة المنافسة لتحديد مكان استثمار الأموال ومكان التطوير	1	2	3	4	5
لا توجد عوائق داخلية كبيرة تمنع مؤسستك من بيع أو تقديم المنتجات/الخدمات للعملاء					
تتوافق خدمات مؤسستك تمامًا مع متطلبات السوق	1	2	3	4	5
يمكن للعملاء التكيف مع الأفكار الجديدة في منتجك/خدمتك؛ لأن منتج مؤسستك مرن ومفيد وفعال	1	2	3	4	5
تعمل خدمات/منتجات مؤسستك على حل مشاكل العملاء وتلبية توقعاتهم	1	2	3	4	5
توفر مؤسستك المقدار المناسب من الخصومات بالسعر المناسب (مقابل خدمة أو سلعة)	1	2	3	4	5
تعتبر إستراتيجية مؤسستك لتسعير الخدمات بمواردها الحالية فعالة	1	2	3	4	5
تقوم مؤسستك بالترويج لنفسها من خلال أنشطتها	1	2	3	4	5

مقياس تحرير التجارة					
مؤسستك جيدة جدًا في استخدام المنتج/الخدمة بعناية لجذب العملاء	1	2	3	4	5
يتم تحديث إستراتيجيات مؤسستك (الويب) أو موقع الويب بانتظام لتعكس أخبار وقدرات المنظمة الحالية	1	2	3	4	5
الموقع الإلكتروني لشركتك احترافي وجذاب بصريًا وناجح في جذب عملاء جدد	1	2	3	4	5
تتمتع مؤسستك بفعالية عالية في الاحتفاظ بالعملاء الحاليين من خلال تقديم حوافز متنوعة للولاء لخدماتها	1	2	3	4	5
على المدى الطويل، تقوم شركتك بتحويل الطلبات من المبيعات المحتملة إلى مبيعات حقيقية	1	2	3	4	5
الرسوم الجمركية المفروضة على الشركات والمنظمات الأجنبية معقولة وعادلة	1	2	3	4	5
تقدم الحكومة الليبية حوافز ضريبية منظمة للشركات المحلية والدولية لتشجيع تحرير التجارة	1	2	3	4	5
إن تشريعات "حصص الاستيراد" الليبية معقولة ومشجعة	1	2	3	4	5

مقياس النمو الاقتصادي					
يرتكز على العدالة ومراعاة (LCR) وفقا للتشريع الليبي، فإن "شرط نسبة تغطية السيولة مصالح الشركات والشركات الصغيرة	1	2	3	4	5
وتفرض الحكومة الليبية "رسوم مكافحة إغراق" عادلة ومعقولة من أجل حماية الشركات المحلية وتشجيع الشركات والمنظمات الأجنبية على العمل في البلاد					
المستهلك الليبي محمي من المنتجات غير الآمنة بموجب التشريعات الليبية	1	2	3	4	5
تستخدم الحكومة الليبية السياسة التجارية لتحسين سياسات حقوق الإنسان لشركائها التجاريين	1	2	3	4	5
وينبغي تشجيع منظمة التجارة العالمية على العمل في ليبيا لتعزيز التجارة الحرة العالمية	1	2	3	4	5
في الآونة الأخيرة، أصبح استقرار الأسعار واضحا للغاية ولم يحدث أي تغيير حاد في هذا الصدد	1	2	3	4	5
وقد شهد معدل العمالة زيادة قوية في العقد الماضي	1	2	3	4	5
وقد أظهر الدخل القومي نموا كبيرا في السنوات العشر إلى الخمس عشرة الماضية	1	2	3	4	5
وظل سعر الفائدة تحت السيطرة ولم يحدث أي تغيير كبير في هذا الصدد خلال السنوات العشر الماضية	1	2	3	4	5
لقد زادت نفقاتي ودخلي خلال العقد الماضي	1	2	3	4	5